IRACLIE PORUMBESCU

AMINTIRI

Ediţie îngrijită
de
ION ŞTEFAN

GORJAN

IRACLIE PORUMBESCU

AMINTIRI

Ediţie îngrijită
de
ION ŞTEFAN

GORJAN

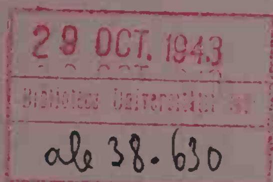
IRACLIE PORUMBESCU

AMINTIRI

Editura Gorjan

Colecția „Muncă și Lumină" Nr. 7023 (1. 3300. c 3 x. 43)

IRACLIE PORUMBESCU

AMINTIRI

Ediție îngrijită de Ion Ștefan

„Muncă și Lumină"

INTRODUCERE

Reeditând o parte din opera lui Iraclie Porumbescu, tatăl cunoscutului compozitor Ciprian Porumbescu, o facem cu ferma convingere că săvârşim un act de necesară reparaţie, restituind circulaţiei literare un scriitor de incontestabile resurse, care prin motive, prin modul de tratare, ca şi prin limba pigmentată cu neaoşe locuţii populare, aproape că poate fi pus alături de Creangă, de Amintirile acestuia.

Ca şi a lui Creangă, viaţa lui Iraclie Porumbescu poate fi descifrată din însăşi opera lui, aceasta nefiind decât o oglindire de date biografice.

Născut în Suceviţa, în ţinutul Rădăuţilor, la 9 Martie 1823, din părinţi săteni, Iraclie are o origine nesigură. In epizodul „Pronumele meu străin mântuitor" îşi dă el însuşi drept strămoşi o familie de nobili poloni, care ar fi emigrat, din motive politice, în Moldova. De altfel, până în 1881, numele său fu traducerea polonă a numelui românesc, adecă Golembiowski.

Când avea doi ani, Iraclie se îmbolnăvi greu. Mama lui, Varvara, se rugă Fecioarei Maria să-l salveze, căci în acest caz îl va jertfi ei. Urmând acestui jurământ, părinţii îşi trimeseră

copilul la mânăstirea Putna, care e închinată Maicii Domnului.

La 10 ani îşi începu şcoala în satul nemţesc din apropiere de Putna, — Carlsberg — iar după două clase fu mutat la Suceava şi de aici la gimnaziul din Cernăuţi. Murind protectorul său, egumenul Ghenadie Platenchi, Iraclie fu nevoit să facă pe servitorul pentru a-şi putea continua studiile. In Martie 1841 pleacă la Lemberg, unde în anul următor, între altele dă lecţii de limba română unui Englez. In 1843 se întoarce în Bucovina, întrerupând un timp studiile, pe care şi le va relua din nou la Cernăuţi. În vara lui 1847 călătoreşte prin munţi şi prin sate pentru a aduna cântece şi poveşti populare, pe care le predă lui Vasile Alecsandri. Tot în acest an, Iraclie se înscrie la seminarul diecezan din Cernăuţi, pe care-l termină în 1850. La seminar aduce între colegi numeroase cântece naţionale, pe care, fiind cântăreţ foarte bun, le cântă împreună cu camarazii săi la petrecerile preoţeşti. Tot în decursul frecvenţei seminarului compune câteva melodii, ca şi poezii, fără valoare literară însă, dar vădind dragostea lui pentru literatură, şi urmează şi un curs de limba română la profesorul ardelean Aron Pumnul. E primit des în casa cunoscutei familii a Hurmuzăcheştilor — în care cunoaşte o seamă din cei mai eminenţi bărbaţi ai României — fiind secretar de redacţie al ziarului „Bucovina", editat de fraţii Hurmuzachi.

In August 1850, Iraclie se căsătoreşte cu Emilia Klodnitzki, care trece la religia ortodoxă.

In Septemvrie acelaşi an, e hirotonit preot şi numit, la intervenţia guvernatorului Bucovinei, baronul Hönniger, ca administrator parohial în satul Şipot, în munţii Huţăneşti, cu misiunea de a potoli populaţia, care era agitată de câţiva răzvrătiţi împotriva regimului. In scurt timp locuitorii se liniştesc şi cer definitivarea lui Iraclie ca preot în comuna lor, lucru care se aprobă în 1852.

Tot în 1852, proaspătul preot primeşte dela episcopul Eugenie Hacman dojeni pentru îndrăsneala de a fi înaintat consistoriului un protest scris cu litere latine. Inceputul acestei interesante dojeni sună astfel:

„Se dă Enoriei Şipot cu acea însemnare înapoi, cum că până acum încă niciun circulariu nu s'au slobozit pentru schimbarea literelor şi samavolnicie este, care o oprim, a scrie raporturile şi cele ale slujbei sale cu litere, care numai îngreuiază şi nu înlesnesc cetirea...”

De altfel, cu doi ani înainte, Iraclie Porumbescu, scrie, pe motivul luptei dintre slovele cirilice şi literele latine o fabulă cu titlul Buchea şi litera, publicată de Aron Pumnul în broşura „Convorbire între un tată şi între fiul lui asupra limbii şi literelor româneşti”.

In 1857 e mutat la Boian, unde se vădea o serioasă tendinţă de trecere a credincioşilor la religia greco-catolică şi unde rămâne doi ani, în 1859 fiind readus, la cererea sa, la Şipot, iar în 1865 e numit paroh la Stupca. Aici, între anii 1877—1878, îndeplineşte şi funcţia de învăţător.

Tot la cererea sa, în 1884 e mutat la Frătăuţiul-Nou. Despre petrecerea sa în acest sat, scrie el însuşi: „Pomenesc numai de cursul de industrie casnică ce-l ţinui aici în anul 1889 prin instructori români din Braşov, care mă costă aproape la 200 de florini şi avu un rezultat ce-l ştiu ai noştri din Cernăuţi şi din Suceava, căci lucrurile confecţionate aici la acel curs, fură prin 14 zile expuse în apartamentele Societăţii (e vorba de Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina) din Cernăuţi, în cele ale Şcoalei Române la Suceava; apoi şi toate gazetele noastre de aici şi din Ardeal lăudară acest curs".

Moare, în vârstă de 73 de ani, la 13 Februarie 1896, puţin timp după ce fusese numit egumen al mânăstirii Putna.

Talentul literar al lui Iraclie Porumbescu era recunoscut şi de contemporanii săi, care îi cunoşteau scrisul din schiţele, epizoadele şi articolele publicate în presă, ca în „Gazeta Transilvaniei", „Bucovina", etc. In Octomvrie 1863, I. G. Sbiera îi trimetea o scrisoare, pentru a-i cere date biografice ca introducere la poeziile ce urmau a-i fi publicate în Lepturariul lui Pumnul, scrisoare care începe astfel:

„Scopul scrisorii de faţă este scop comun, Sânţia ta, carele totdeauna ai luptat pentru scopuri şi interese comune, şi acuma nu ne vei retrage concursul, mai cu seamă când este vorba de un serviciu ce se face literaturii române, pentru care ţi-ai câştigat destule merite însemnate prin lucrările literare de până acum. Iţi

este cunoscut, domnule părinte, că profesorul A. Pumnul tipăreşte un lepturariu românesc pentru întrebuinţarea învăţăceilor gimnaziali. Intr'acest lepturariu se cuprinde şi literatura română, adecă autorii ei cu fragmente din scrierile din timpurile vechi până în zilele noastre. Ca să se poată preţui şi pricepe mai bine aceste scrieri, a fost neapărat de trebuinţă a pune în fruntea fragmentelor literare şi viaţa autorului lor. Din scrierile literare ale Sânţiei tale încă s'au luat în lepturariu nişte poezii, dar biografia, viaţa Sânţiei tale ne lipseşte...“

Totuşi, domeniul în care şi-a vădit Iraclie Porumbescu talentul de scriitor nu este poezia. Intre puţinele lui poezii, cele mai multe cu caracter patriotic, cea mai cunoscută este cântecul Lui Iancu, *scris în 1850, pe care autorul l-a şi melodizat şi pe care îl reproducem şi noi aici, pentru a da un indiciu despre versificaţia tatălui lui Ciprian Porumbescu:*

Auziţi acolo un bucium răsună
Sboară, trece codri, dealuri şi câmpii;
Vezi, colo pe Mureş, un voinic adună
Cete de voinici, ai Transilvaniei fii;
    Cetele-s Românii ce 'nviază azi,
    Iar vonicu-i Iancu, Iancul cel viteaz!

Vezi colo 'n potice crâncena lovire,
Geamăt, foc şi ţipet volbură în nor;
Tunete desfundă moarte şi pieire;
Sabia română fulgeră omor.
    Iancu poartă fruntea mândru între fraţi,
    Duşmanii doboară cu viteazu-i braţ.

Cine e acela care pentru ţară,
Limbă şi naţiune se aruncă 'n foc,
Sângele şi-l varsă în luptă amară
Pentru libertate, al patriei noroc?
O, Românul este, cel de toţi uitat,
Ce spre viaţă astăzi iar s'au deşteptat!

Dacă poezia lui Iraclie Porumbescu e de o inspiraţie săracă, vădind o sensibilitate lirică anemică, în schimb proza lui prezintă o inventivitate bogată, un dialog viu, o limbă moldovenească cu un parfum rustic care încântă, în sfârşit o valoare ce trebue să-i fie recunoscută de oricare cititor onest.

Proza acestui volum constituit din amintiri ce se ţin lanţ una de alta şi din care se pot desprinde şi datele când au fost scrise, trebue supusă judecăţii critice — lucru pe care nu-l vom face noi aici, unde nu vrem să dăm decât un indiciu asupra vieţii autorului, care de altfel e în bună parte cuprinsă în paginile ce urmează, şi să semnalizăm calităţile scrisului său — sub trei puncte de vedere: documentar, întru cât ni se dau preţioase informaţii asupra epocii, literar şi sub raportul limbii, care aduce aici un bagaj de cuvinte dialectale plasate în aşa fel în frază încât înţelesul lor reiese — ca şi la Creangă, — din context. Scăderile limbii lui Porumbescu survin din folosirea repetată a unor neologisme la modă, care şi-ar fi găsit uşor un echivalent autohton. Inspirate din realităţile româ-

nești, scrise într'o limbă vioaie, adaptată situațiilor, amintirile lui Iraclie Porumbescu constituesc o literatură sănătoasă, putând figura cu schițe ca „Zece zile de haiducie“, „Un epizod hazliu din mânăstirea Putnei“ sau „Incă însurat nu fusesem“ — în orice antologie, oricât de pretențios ar fi criteriul ce stă la baza ei.

Din paginile de amintiri despre personalități culturale, — pe care le-am dispus într'un compartiment aparte, spre deosebire de ediția, atât de rară astăzi, dar plină de greșeli, a lui Leonida Bodnărescu, (are titlul: Scrierile lui Iraclie Porumbescu), publicată la Cernăuți în 1898, (căci autorul nu și-a strâns opera în volum), fără a cuprinde nici ea toată opera autorului, (a doua parte, promisă de editor, n'a mai apărut), — pagini în care epitetele laudative trădează influența practicei preoțești, sunt de reținut îndeosebi părerile lui Alecsandri despra creația literară, delimitată prin talent și exercițiu, efort.

Volumul întocmit de noi nu are intenția să fie o ediție științifică, ci tinde să popularizeze un scriitor de talent, ce-și aștepta de mult descoperitorul care să-l impună. Luptând cu condițiile grele de lucru în care ne-au pus împrejurările, noi avem satisfacția de a fi întocmit acest volum de amintiri și rămânem cu convingerea că autorul lor va deveni un nume bine cunoscut, pentrucă în cadrul unei istorii literare, până la urmă orice talent își află totuși odată locul meritat, și pentrucă suntem siguri

că critica noastră actuală va aprecia la justa-i valoare scrisul acestui Bucovinean și va căuta să-l recomande publicului românesc ca pe un povestitor ce-și aștepta momentul să fie așezat în rândul marilor povestitori moldoveni.

Ion Ștefan

Zece zile de haiducie

Venit într'un an pe timpul feriilor acasă, îmi povesti tatăl meu:

Eram un băietan în lapte, cam de 17 ani. Ţin minte că încă nu ieşisem la horă, căci pe vremea mea, fetelor mai jos de şasesprezece şi feciorilor de optsprezece ani încă nu le călca piciorul în joc cu ceilalţi flăcăi şi fete, şi când ajungeau ei acea vârstă, pe fecior, grijit bine, în cămaşă cu mâneci late, pieptar în mătăşi nou, curea, după statura flăcăului, în trei şi patru cătărămi, ciubote lungi până la genunchi şi încreţite la încheietură, apoi pălăria rătezată şi încinsă în gherdane şi cordele mândre, îl aducea întâiaşi dată la joc tata, iar pe fată, tot împodobită cum era mai bine şi, afară de papucii galbeni sau negri şi călţunii, nu în flendure[1] de târg, ci toate lucrate în casă de fată singură sub învăţătura mamei, o ducea aceasta la horă.

Ei, era cum zic, ca de şaptesprezece ani;

---

1) Sdrenţe.

tatăl meu Dumnezeu ierte-l, se bolnăvise şi zăcea acum de vreo trei-patru săptămâni în pat. Mama, biata, ierte-o şi pe dânsa Dumnezeu, îl căuta zi şi noapte ca o soţie cinstită, cu o priinţă şi osteneală, ca şi cum ar fi fost luaţi numai de o săptămână-două, măcar că erau acum amândoi cărunţi, căci eu eram copilul lor cel mai mic şi aveam două surori mai mari decât mine, măritate şi cu copii. Dusu-s'au şi ele în cea lume, şti-va îndurătul Dumnezeu de ele, că aicea şi-au lăsat şi ele nume cinstit de femei şi de găzdoaie cum se cade!

Tata, în boala sa, pofti carne de sălbăticiune: el fusese puşcaş şi vânător ghianbaş şi umblasem şi eu cu dânsul prin cele poieni şi preluci[1]) ori sărături din moşia lui Dumnezeu, din cei codri, pe unde se arătau serile şi dimineţile cerbii şi căprioarele.

Auzind eu vorba tatălui către mama, — care-l întrebase, că n'ar mânca ceva, şi de ce i-ar fi poftă — că parcă ar mânca ceva sălbătăciune, nu făcui alta, decât ieşii din casă în tindă, luai puşca şi traista din cuiu şi spre asfinţite de soare eram la Poiana Ursului,

1) Poenici în păduri.

unde știam că vine cam pe aceea vreme câte ceva bun de țiglă[1]).

Acolo ajuns, mă îndosii după un moș de brad în partea poienii din preajmătul vântului, cum trebue la pândă, dacă nu vrei să te trudești de geaba, și-mi gătii pe încetul pușca cu o încărcătură cum se cade la căpriori sau cerbi, adecă cu un plumb dinainte grijii din ciocan și apoi stătui molcom și neclintit cu ochii strună spre poiană.

Stătui cât stătui așa, când iată că în ceea margine a poienii se arată cătând în toate părțile și mișcând din nări și din urechi, — de nu-i ceva a om pe aici — un cerb sdravăn și o ciută. Fără să răsuflu și numai inima bătându-mi-se în piept, de o auzeam, stam stâncă cu cocoșul tras și așteptam să-mi vină boul ceva mai aproape, ori măcar să iasă dincolo de ciută, care mi-l îndosea.

Aud ceva la spatele meu foșăind, călcând ceva pe frunzele uscate. „Mai știi?" — gândeam eu — „poate fiind aerul lin, vine ceva bun de pușcă și din astă parte, la poiană"; de aceea stătui ca mort, fără a întoarce ochii îndărăt. Insă vai, — o mână de om se pune pe pușca mea! Vreau să saiu într'o parte,

1) Frigare lungă de lemn.

altă mână mă prinde de a mea, încât eram speriat din creştet şi până în tălpi, şi cel ce mă prinse şi mă ţinea, îmi zise cu un glas ca de taur, dar înnăduşit:

— Stăi, băiete, nu te teme!

Era căpitanul de hoţi — Darie, pe care-l cunoşteam din treacătul său de mai multe ori pe la casa noastră, când după obiceiul lui ieşea la sat şi-şi petrecea cu oamenii, fără să-i zică cineva ceva, şi în care treacăt pe la casa noastră, dacă era cineva din noi, ori tata ori mama, ori eu afară, ne zicea bineţe ca şi oricare om de treabă şi mergea mai departe.

— Ce faci tu, copile, aicea? mă întrebă el.

Eu, deşi cunoscându-l, cine-i, dară şi ştiind că ce fel de om este el, tremurul de frică nu mă lăsa şi în acea stare ii răspunsei, adecă ca prin plânsele, că sunt feciorul cutăruia şi cutăreia din Suceviţa, că tatăl meu e bolnav de mai multă vreme şi că având el în boala sa poftă de sălbătăciune, eu am venit aicea la pândă, poate capăt ceva să duc tatii.

Spunându-i eu aceste, mai veniră câţiva oameni tot înarmaţi cu puşti şi cu pistoale, ca şi căpitanul Darie, aceştia, cum se vede, ii urmau lui în oareşicare depărtare. Darie a-

cum îmi luase puşca din mână, o dete unuia din cei ce veniră după el, iară mie-mi zise:

— Apoi, cum văz, tu aşa tânăr, şi acum şi vânător şi puşcaş prin codrii afunzi: bun! Hai cu mine, te fac eu vânător de altă hiară, nu de asta proastă, ce o aştepţi tu aicea, ca băieţii boiştele[1]) cu unghiţă la pârâu...

Zise şi mă şi luă înaintea sa, îmi puse nişte desagi de piele grei, ce-i luă dela unul din tovarăşii lui, în spate şi — du-mi-te băiete de acum numai Dumnezeu ştie unde şi încătrău! Geaba plângeam eu şi mă rugam să mă lase să merg acasă, că tatăl mi-i bolnav şi n'are cine-l căta.

— L-a căta Dumnezeu, măi copile; şi apoi nu ştiu eu, zise Darie, că ai mamă şi surori, care mai bine îl vor căta decât tine! Haide tu numai cu noi, că după vrerea lui Dumnezeu, pe tatăl tău îl vei mai vedea tu şi îl vom vedea cu toţii şi n'ai grijă că ţi-om face ceva rău. Tu, băiete, eşti, cum văd eu, bun de a fi om, — om te voiu face; nu-i bănui nici tu, nici tatăl tău!

„Ce să fac, săracul de mine!" gândeam eu; vorbele aceste şi altele asemenea şi toate

---

1) Peşti cu corpul în forma unui fus, de coloare verde închisă.

ca unse cu miere, dar ale unui hoț, mă speriau și mai mult, gândind acasă, gândind la mine și la ce va fi cu mine...

Mergeam cu greii desagi în spate: să-i svârl de pe mine și să o apuc la fugă? geaba, în urma mea erau, cum presupuneam eu, cu căpitanul Darie, încă vre zece-unsprezece inși și toți niște hoțomani puternici, de unul nu scăpai, da încă de toți!

Mergeam dară plângând și încă în glas, că poate mi-or da drumul, văzându-mă atât de brudiu [1]) și de aceea nu de „făcut din mine om", cum le trebue lor.

Insă craii de codru și de poteci nu băgau nici într'o seamă semnele becisniciei mele, ci numai văzui că după ce spuse Darie unuia din tovarășii lui ceva în taină, rămaseră vreo trei-patru din ei îndărăt.

Mai gândind eu acasă, la bolnavul meu tată și apoi la aceea că ce-a gândi el bietul, dacă va auzi, că am părăsit casa și pe dânsul tocmai într'o vreme așa de grea a boalei sale, ori la îngrijorarea că ce-oiu fi pățit, căci luai și pușca cu mine, fără a spune încătrău mă duc, îmi seca tot sângele din inimă și-mi venea să-mi pierd mințile! Mergeam pe drum mai-că lovindu-mă de copaci.

1) Necopt la minte, copilăros.

Trecurăm printr'o poiană; unul din tovarăşii lui Darie mergea înainte, ceilalţi la spatele mele şi Darie în urmă. Innoptasem, când dădurăm din poiană în alt plaiu şi tot pe creasta pădurii, când se auzi din depărtare răsunând prin codri două pocnete, unul după altul, de puşcă ori de pistol. Se părea că acel sunet venea din acea parte, din care şi noi veneam. Cel dinaintea mea stete locului, stătui şi eu şi steteră şi cei de după mine. Auzii în dosul meu că Darie nu ştiu ce spune tovarăşilor de lângă dânsul, şi apoi zise, cum pricepui, către mine:

— Mai şezi jos, băiete, mai odihneşte, poate ţi-i greu sub desagii ceia, că şi ei sunt cam grei, dară nu bănui de greutatea lor: ce-i într'înşii ţi-a fi şi ţie, numai nu tot scânci, nu fii muiere, ci flăcău cu inimă, că doară cu mine eşti.

Eram întradevăr slăbit şi de aceea mă pusei la pământ. Darie veni lângă mine şi-mi dete o ploscă braşovenească, zicând:

— Ia băiete, bea şi prinde la fire, ca să nu-ţi mai zic băiete, ci voinice.

Băui, era rachiu de cel de perje, tare, de care ştiam că-şi fac numai călugării la mânăstire, la noi. Dete plosca, bând şi el, şi la ceilalţi, şi apoi, zise:

— Haid' cu Dumnezeu!

Mergeam numai în pas slab, că era întunerec și cel dinaintea mea abea ținea plaiul. Mie mi se părea că umblasem odată cu tatăl meu pe acest plaiu: ne duceam spre Pietrele lui Dragoș. Se făcuse târziu, mai poposirăm odată. Eu nu mai putui bea, dară Darie cu ai săi își mai petrecură plosca dela unul la altul. Veni apoi iarăși la mine și zise:

— Ziua umblă numai becisnicii, care nu văd noaptea; voinicii, măi copile, voinicii, ca noi și cum vei fi și tu, nu-și împleticesc picioarele ziua, ca cei numai cu o bucățică de suflet, ci io, așa noaptea, care-i ziua voinicului!

Zise apoi, cugetând poate că-s prea slăbit, să ia altul desagii dela mine, și plecarăm mai departe...

Se auzea ciciul în brazi, când ajunserăm iarăși într'o poiană, aceasta era Poiana Mărului; de vale de ea, spre apus, erau Pietrele lui Dragoș, sub care se zice că ar fi comori: bani, arme scumpe și alte odoare ascunse de acel Vodă, când veni el de dincolo de munți, dela Maramureș, încoace, ca să se așeze cu o mulțime de oameni, aicea, adecă în Moldova, și neștiind el încă ce se va întâmpla, în treacăt pe la poalele acelui munte, unde pe mă-

gura lui se află Poiana Mărului şi acele stânci mari, să se fi urcat el acolo şi să fi îngropat acele scumpeţi. Au căutat mulţi pe acolo, dar comorile zice-se că se află adânc la talpa stâncilor şi între dânsele, încătrău între două din ele se vede o crăpătură, prin care abia se poate băga un om. S'a şi băgat unul de aicea dela noi, pus de un călugăr, dar abia ajunse ceva mai adânc în stânci şi cu ţipet şi spaimă strigă să-l tragă de frânghie înapoi, căci acolo ar fi văzut o mulţime de şerpi. La călcâiul acelor stânci, de 'ceea parte spre apus, izvorăşte părâul Dragoşa, ce dă în Moldoviţa; iar de astă parte, râuleţul Dragoşinul, ce dă în pârâul Şoarecului şi acesta în Suceviţa şi cu acesta în Suceava. Iar dunga de munte, ce se trage dela Poiana Mărului încoace spre răsărit, se chiamă şi astăzi Piciorul Dragoşinului. Ei, ţi-aş spune eu, — zise aici tatăl meu — multe despre acel Vodă Dragoş — oamenii îl numeau mai de mult Drăguş, — apoi şi despre alţi voievozi de după dânsul, care au stăpânit ţeara Moldovei şi care toţi creştini, cu voinicii noştri de moşi-strămoşi, au îngrădit, zice că, cu piepturile lor, săracii! hotarele acestei ţări, ca să nu le ia liftele rele şi păgâne, ci să ne lase nouă, neamul lor, sărmea de hrană. Dară a-

cestea tu, dragul meu, le vei şti mai bine din cărţi, că zice că toate-s scrise. Noi ţăranii, orbi, atâta numai ştim, ce-a spus tata la fecior şi de acolo ştim şi noi cei de acum. Dară auzind noi ce auzim, socotim şi noi că cum e ţeara asta a Bucovinei, bună sau rea, e munca neamului nostru, şi încă nu muncă ia aşa uşoară şi ieftină, ci muncă plătită cu sânge şi cu mii de vieţi de oameni creştini; că aşa dară, toţi care veniră încoace mai târziu de aceea muncă a moşilor şi strămoşilor noştri, veniră la masa gata, nu s'ar cădea deci ca ei, pe acei ce au muncit pentru acea masă, să-i împingă şi să-i dea aşa, înapoi, pe la prag, prin trudă.

Dară acum despre alta mi-i vorba. Prin Poiana Mărului trecurăm până la jumătate şi apoi făcurăm hăisa în pădure. Văzui mai in vale foc. Gândeam că ne-om întoarce de pe-acolo, ca să nu dăm de oameni; dar nu: cel dinaintea mea tot merse drept înainte spre foc şi noi după el. De departe zării printre copaci un om dincolo de foc, ce sta cu o mână la ochi, ca şi când ar vrea să cunoască mai bine, şi in alta ţinând o puşcă.

— Noi suntem, Iacobe, noi, zise în glas cel dinaintea mea, toţi buni şi încă şi cu un adaus, ce poate a fi încă binişor.

— Ceva îmbucătură, Iacobe, strigă Darie, ia mai c'ar fi vremea de ieri dela amiază-zi.

Cel cu numele de Iacob, un brădan de om cu țurcă în cap și cu niște plete până jos pe umeri, cu cămașa pe el ca de cioban, și cu bumbi galbeni la încheieturile umerilor, cu o curea dela brâu până mai sub barbă și în ea, dinainte, toacă'n alămi cu cuțite cu mănunchi sclipicioși, iar de o parte de ea, spre stânga, două pistoale. El se uită la mine, — păcatele mele, eram așiși în acea vârstă, de statură cam mășcată — și zise ca pentru dânsul singur:

— Cam abia înțărcat, da s'o face.

— Face-v'ar Dumnezeu gânj și ghem! gândeam eu, pe voi, da nu pe mine bun de voi!

Văzui apoi un ceaun mare, în crăcâne, pe foc, curând după aceea niște fălii de caș și de urdă înșirate pe sumanele întinse prin pregiurul focului și pe fiecare suman, pe scoarțe de brad, sare mare, ce-o pisase Iacob cu muchea toporului pe un bolovan. Prăvăli din ceaun o mămăligă cât un munte, puse iară ceaunul în crăcene și până ce se sfârși mămăliga cea dintâi, era cealaltă gata. Pe mine mă chemă Darie lângă sine și tot uitându-se din când în când la mine, îmi da singur în mână fălii

de caş şi de urdă, îmbiindu-mă să mănânc:

— Că tu nu eşti, zise el, la noi în robie, ci oaspe, şi nu între oameni răi. Ah, suntem, continuă el cu glasul său puternic şi, apoi încă şi cam apăsat, suntem răi pentru cei răi, dar nu şi pentru cei buni, vei vedea, dragul meu, cum ţi-i numele?

— Tănase.

— Tănase? Bun!

După merinzire, — nu ştiu cum s'o chem, prânz ori cină, că luceafărul de dimineaţă era acum ca de două suliţi de sus şi zorile colo la marginea luminii începură acum a se arăta pe cer, — după merinzie, zic, se sculară toţi, îşi făcură cruce spre răsărit de câte mai multe ori, băură pe rând apă dintr'o găleată dela ei şi-apoi punându-şi sumanele şi pieptarele sub cap, puştile şi pistoalele lângă sine la piept şi pe dânsele o mână, după ce-şi mai făcură o cruce-două, se culcară la dormit. Desagii cei grei, ce-i dusei eu, îi văzui sub capul lui Darie, împreună cu puşca lui şi a mea.

— Culcă-te, Tănasă, aci lângă mine, zise el, cu picioarele spre foc, şi hai să tragem un somn popesc, să vedem ce-om mai visa şi ce-om mai face.

De culcat culcatu-m'am şi eu în faţa lui

Darie, cum îmi porunci el, dar de ochii mei somnul nu s'a prins nicio clipită. Eram pierdut de necaz şi de-o jale de-acasă, încât gândeam că mi se frânge inima. Cântau strugarii, cântau mierlele pe întrecute şi din depărtatele măguri sunau acum, în revărsatul zorilor, buciumele stânilor, de-ţi se părea că te leagănă îngerii şi te ridică la cer şi că nu linul vântuleţ de dimineaţă, ci mândreţea acelor glasuri de bucium mişcă alean vârfurile uriaşilor brazi şi molizi. Dară inima mea, — care altădată s'ar fi topit de atâta raiu, ce umplea acum codrul şi lumea, — inima mea, sdrobită fiind de necaz şi de grijă, pe mine toată această mândreţă din adâncimile codrilor mă umplu de o nespusă durere! Nu cugetam nimica alta, decât: oare în adevăr aicea, cu aceşti oameni, să-mi fie rămânerea? eu să mă fac hoţ? să... vai, nu mai putui gândi; mi se punea nu ştiu ce, ca un bolovan pe inimă! In ahtul meu atât de greu şi de amar, aud despre partea din care am venit iarăşi ca aseară la poiană sunet de frunze călcate de cineva. Iacob, carele, cum zisei, nu se culcase, ci tot adăugea din când în când lemne pe foc, se repezi în picioare, să vază că ce este, ori cine vine, şi după ce căută în acea parte, făcu semn cu mâna,

ca şi când ar fi dat poruncă să nu facă vuiet, căci dorm toţi, şi apoi se aşeză iarăşi dincolo de foc, arătând cu mâna la o parte din merinzirea noastră. Eu mă temeam să mă uit îndărăt, să văz că ce-ar fi, — daia văzui că trei inşi, tot înarmaţi cu puşti şi cu pistoale şi cu săcuri băgate cu codorăştile pe după suman la spate, vin şi pe încetul desbrăcându-se, merinzesc şi apoi se culcă pe lângă ceilalţi. Mi se păru că-s aceia care aseară, după ce spuse Darie unuia ceva în taină, rămaseră îndărăt. Pe la un aprânz — se sculară unul după altul toţi, — în urmă şi Darie şi cu dânsul şi eu. Unul după unul se scoborîră în vale, de unde, cum cunoscui, veneau spălaţi pe faţă. Darie vorbi ceva cu cei trei veniţi de curând şi-apoi venind la mine, zise:

— Ei, cum ai dormit Tănăsucă şi ce-ai visat aicea la noi? Spune-mi şi hai colea la şipoţel să ne spălăm!

El înainte, eu după dânsul.

— Nu spui, n'ai visat nimica?

— Ba am visat, bade Ioane, am visat că mi-a murit tata — şi te rog...

— Nu-i drept! mă întrerupse el, n'a murit, trăieşte şi va trăi încă şi, dacă va vrea Dumnezeu, ţi-a juca încă şi la nuntă!

La aceste vorbe eu încă şi mai necăjit

gândii. „Da de rămân cu tine şi cu voi, m'a vedea..." aicea îmi făcui o cruce...

Ne spălarăm la ciurgău, ne şterserăm în mânecile cămeşii şi Darie, întors cu faţa spre soare, zise rugăciunile în glas. Cu ce inimă le zise şi în ce gând, ştie Cela de sus; dară eu le zisei, mi se pare, ca nici când aşa cu evlavie nu le mai zisei ca acum şi tot numai cu unicul gând să mă scape Dumnezeu de aicea şi să-mi văd casa şi părinţii. După ce îşi sfârşi Darie rugăciunile şi-şi făcu încă şi câteva cruci, se întoarse spre mine, mă netezi pe cap şi zise:

— Vină Tănase colea şi şezi jos lângă mine.

Făcui aşa.

— Vină mai aproape şi razimă-te colea pe genunchiul meu şi ascultă ce ţi-oiu spune.

Făcui şi aceasta.

— Mă fecior, tu ştii cine-s eu?

— Nu ştiu, bade.

— Nu ştii? D'apoi tu aseară mi-ai zis pe nume.

Eu slobozii capul în jos şi tăcui; mă temeam să spun mai mult. Darie, pesemne pricepând aceasta, că adecă nu cutez să-i spun totul, cum adecă îl numeau oamenii şi de acolea ştiu şi eu că cine-i el; apoi poate

îi trebuia să nu mă apuce cam cu răul, să nu mă sparie, zise:

— Apoi aşa-i, cum zici, — că nu ştii ce ai auzit dela tatăl tău sau dela alţi oameni că-s eu şi ceilalţi unsprezece cu mine. Dară-i şi aşa, dragul meu, şi nu prea 'aşa.

Aicea tăcu Darie puţin, parcă gândea ce să spuie, şi apoi urmă:

— Eu şi tovarăşii mei nu suntem hoţi şi tâlhari, de care să se plângă o văduvă ori un om sărac, că le-am luat văcşoara dela copii. Nici năframa nu luăm noi din mâna celui ce plânge şi nici nu furăm banul ce trebue pe o sfântă tămâie.

Tăcu iarăşi puţin şi apoi adause:

— Zilele cuiva încă nu le-am luat. Tu eşti tânăr; auzit-ai tu de oameni vârcolici, ce beau fără milă sânge de creştin?

Aceste cuvinte le zise Darie apăsat şi cu glas de mânie. Eu rădicai ca cu sfială ochii spre dânsul, că ce vrea oare să zică, ce-s aceia „ce fac ca săracii şi vădanele să n'aibă cu ce se hrăni pe sine şi pe copilaşii lor, ce răpesc năframa din mâna celui ce plânge şi banul de sfânta tămâie". Tăcu puţin şi apoi sfârşi cu un glas scos ca din iad:

— Şi apoi tot aceia-s care vorbesc încă de dreptate, de lege şi de Dumnezeu.

Mă speriai când mă uitai acum la Darie: fruntea-i cea lată îi era încrețită ca niște brazde pe ogor, ochii pe jumătate închiși și tot parcă fulgerau foc și pară; parcă tremura cu tot trupul și-și mușca stufoasele-și mustețe. Se repezi apoi drept în sus, mă apucă de mână, și tot cu acel glas de spaimă, zise:

— Pentru aceia-s tovarășii mei și eu Ioan Darie vătaful — hoți și tâlhari!

Și uitându-mi-se apoi în față, sfârși:

— La acel lucru ai să-mi fii și tu tovarăș și de me-i asculta, drag ca feciorul meu te voiu avea. Haidem!

Tremurând pielea pe mine de vorbele acestea, urcai, ținut de mână de Darie, la vatră, unde și vedeam acum iarăși crăcanele cu ceaunul pe foc, pe unul, nu mai mult Iacob, grijind de el și de niște carne, ce o întorcea pe jăratec, ba pe o parte, ba be alta, iară ceilalți stau de o parte, unii așa, alții răzimați cu spatele de copaci și vorbeau ceva nu în glas, ci pe încetul. Acum văzându-i pe acești oameni mai bine, mi se părură că-s toți, unul mai de speriat lumea cu dânsul, decât altul! Unii erau în cușme țurcănești, alții în pălării și alții în comănace[1]) și toți cu pene

1) Căciulă rotundă, călugărească.

în ele, pare-mi-se că de vultur, ori de huhurez de codru, şi niciunul nu avea cuşmă, pălărie ori comănac, sus pe frunte, ci apăsat pe sprâncene, de ce, dacă te uitai la ei, încă şi mai multă groază-ţi făceau. Toţi aveau trăişti, unii de piele, alţii de lână, din care se vedea la unii şi câte un mănunchiu de pistol, măcar că toţi aveau câte două şi după curea. Cămeşile şi pieptarele lor erau la toţi ca la ciobani, adică negre, iară Darie, căpitanul, era după toată statura şi arătarea lui ca un stejar între ulmi! Nu prea înalt la trup, dacă în frunte, cum se zice, de o palmă şi în spete de trei.

— Noroc, măi fraţi! le zise Darie.

— Noroc, Ioane, îi răspunseră ei, şi apoi Darie mai zise:

— Băiatul ăsta e de acum al nostru, să ştiţi deci cum să fiţi şi voi către el.

Luă apoi puşca mea de sub căpătâiul său şi mi-o dete cu cuvintele:

— Pe vârcolici să-i nimereşti, oameni buni să-i ocoleşti!

Prânzirăm ca şi astă-noapte. Nişte nori groşi se arătară pe cer din partea despre apus. Darie văzându-i zise:

— Mă tem, măi, că om mai lăsa coasa,

să nu ne fie lucrul de geaba, — cum gândiţi?

— Cam aşa samănă, ziseră unul la altul.

Se mai porni şi un vânt, care mâna norii cei întunecaţi mai cu grăbire.

— Cum stăm cu merindea? întrebă Darie.

— Cam pe sfârşite, răspunse Iacob.

— Andrei, Toadere, zise Darie, mergeţi la stâna Mutului şi aduceţi ce trebue; vă dă baciul, poate că va trebui să mai stăm pe acasă.

Andrei şi Toader se duseră la deal spre Poiana Mărului, iară Darie mai zise:

— Mihalache, Niţă, ian mai duceţi-vă unul spre plaiu, altul spre bâtcă, mai trageţi cu ochiul şi cu urechea, nu samănă ceva, ştiţi voi, şi a alţi nori?

Se duseră şi ăştii doi, iar Darie se întinse cu faţa în sus pe culcuşul lui sub molid şi zise, aşa, ca la toţi cei rămaşi:

— Mă, oare ce prună era ciocoiul de alaltăieri? Grăia rău moldoveneşte şi apoi încă şi parcă şepelea!

— Nu ştiu, răspunse unul, dar vorbă ca a lui mai auzii eu odată tot dincolo peste hotar, şi despre acela ziceau oamenii că-i Grec; nu ştiu ce liftă a fi.

— Ce i-aţi mai lăsat în şipet, să nu su-

ghițe prea tare după măruntaiele lui, măcar că nu se cădea să-i mai lăsăm ceva, păgânul de el?

— Lăsatu-i-am destul, cât să aibă încă cu ce trăi în ocinașe și urălănii, până și-a spăși fără-de-legile ce le-a făcut cu bieții creștini din satul unde-i arândaș.

In ziua aceasta nu plouă, dar nici cerul nu se răzbună. Andrei și Toader veniră încărcați cu câte un berbece și cu desagii plini cu caș, urdă, făină, sare.

— Ce-a zis moș Toma, baciu? îi întrebă Darie.

— S'a închinat cu sănătate și-a zis că de-a mai trebui, din ce-a dat Dumnezeu gospodarului lui badea Ioniță Mutu, din Frumosul, să venim, că așa i-a poruncit badea Ioniță, să nu ne oprească ce-om cere.

— Bun, zise Darie, dee-i Dumnezeu pentru puțin mult!

Eu, vorbind Darie cu ai săi aceste și altele, le ascultam și nu prea, căci gândul meu și inima mea erau în alte părți. Către seară veni Nițu, unul din cei ce trimese Darie să vază de nu-s ceva semne și de alți nori, veni și încă cam cu grabă și ostenit, și după dânsul încă un om, pe carele eu încă nu-l văzusem, și Nițu de departe zise lui Darie:

— Iată-l, cimpoiul nostru vine; dar el nu-şi-ce zice, că pe aicea nu-i de a i se auzi bârzoiul.

Cum aflai mai pe urmă, cel ce veni cu Niţu era cimpoieşul lui Darie, Ioan Bordeianul din Volovăţ.

— Noroc, Ioane! zise Darie. Unde te-ai pierdut de atâta vreme, şi ce aud, ce spune Niţu, nu-i ceva de-a cântecului tău:

Măi bădiţă, măi fârtaş,
Ce s'aude prin oraş?

— Ba-i cam tocma aşa, răspunse cimpoieşul.

O-i rea vestea, măi fârtaş,
Că te'ntreabă de răvaş.

— Aşa-a? zise Darie. Bun, — avem noi răvaşe, şi încă cu pecele domnească; nu le vezi şi slova le-o simţeşti, colea la suliţa pieptului.

Aceste Darie zicând, arătă la pistoalele de lângă dânsul şi apoi adause:

— Şi mai de ales ce-i Ioane, cum ăi?

Cimpoieşul văzându-mă pe mine, merse aproape de Darie şi-i vorbi ceva şi cam mult, în taină; iar pe Niţu îl încungiurară ceilalţi şi îşi plecau urechile spre el, ce spune. Darie, cum luai eu seama, la povestirile cimpoieşului — acum ce i-a fi fost povestit — tot

mai mult şi increţi fruntea; dar la urmă zise în glas, ca să audă toţi:

— Cum mai cânţi tu Bordeiene:

Cui 'i dor de raiu ori iad,
Treacă dincoace de vad?

— Da, urmă cimpoieşul, şi:

Cui 'i dor de iad ori raiu,
Urce 'ncoace cătră plaiu.

— Măi fârtaţi! întrerupse aice Darie pe cimpoieşul cu glas tare:

Dar cui p'astă lume-i bine,
Cerce-şi norocul cu mine!

Şi se sculă în picioare, scoase de după curea ambele pistoale, nişte pistoale lungi arnăuţeşti şi ferecate bogat cu nişte clămi albe — se uită la ceilalţi şi zise cu glas de bibiruinţă:

— Rând cu voi inimi de smeu, — şi apoi, căutând la ambele-şi braţe sdravene şi vânjoase şi la pistoalele din mâini, adause tot cu acel glas puternic: Şi cu voi, fraţi şi fârtaţi...

Merse apoi între tovarăşi, vorbi ceva cu ei şi numai văzui că-şi cată cu toţii de puşti şi de pistoale, până şi de securi şi de cuţitele din teacă, apoi de cornurile de praf şi de pungile cu gloanţe, iau apoi fiecare câte ceva de-ale lor, de bagă în trăişti, ori le leagă arciş peste umăr, şi doi şi pornesc îna-

inte spre culme, cu pistoalele la brâu şi puşca în spate.

— Focul nu-l stângeţi, ştiţi voi! zise Darie, iar către mine: Fost-ai tu, Tănase, la oi? Facem şi noi acum mutare, că pe aicea s'a cam sfârşit păşunea. Ia-ţi iarăşi desagii ceia şi aidem!

Vai, cum mi se făcu iarăşi tot pieptul boţ, cum mi se întunecă înaintea ochilor şi cum mă părăsiră toate puterile! Nu ştiu ce-mi venea: să plâng, să mă rog de Darie să-mi dea drumul, ori să strig, să mă împotrivesc, doară îmi face el sfârşitul aicea. In acest minut însă, un şuier puternic se auzi din spre culme. Eu parcă tresării, parcă căpătai inimă. Unul din cei ce porniseră înainte vine cu paşi mari şi arătând cu mâna spre partea din care veniserăm ieri, zise către Darie încet, dar apăsat:

— Pe-acolo miros rău şi cam gros.

— Gros, tare gros?

— Tare! Pe aici s'o luăm, zise cela şi arătă cu mâna, ca să mergem hăisa pe coasta muntelui. Darie scoase un pistol de după curea şi zise:

— Mergeţi înainte, eu rămân înapoia voastră; pe Tănase, între voi.

Spuse apoi lui Iacob, care la întoarcerea celui din spre culme, veni aproape de Darie să

afle ce-i, ii spuse câteva cuvinte în taină, din care eu numai atât auzii: „spune şi celora, să ştie" — şi o luă spre culme. Iacob spuse la toţi ceilalţi ceva, adecă ce-i porunci Darie ca să le spuie; iar mie, la cuvintele lui Darie „pe Tănase în mijloc!" îmi veni un gând, care amuşi li-i auzi.

Intunecase tare şi noi mergeam greu peste butuci de copaci doborîţi de vânt şi prin desişul pădurii. Deodată auzim un pocnet de pistol în partea despre culme şi sunetul puşcăturii se aşternea peste întreaga pădure. Nu zise la aceasta nimeni nimica, nici stetără locului, ci ca şi când n'ar fi fost nimica, merserăm tot mai departe... Iacob, care venea la spatele meu, îmi zise:

— Ştii tu, Tănăsucă, ce puşcătură a fost aceasta?

— Nu, bade Iacobe.

— Vătaful nostru, ca om ce nu ştie ce-i frica — că nici aceea nu-i ştii-o, că de dânsul nici plumbul nu se prinde — a rămas înapoi, s'a dus acolo unde a puşcat, ca să se socoată că noi în acea parte ne învârtim. Tu nu ştii, da pe plaiul mare s'o înşirat o poteră, au adurmirat Nemţii cumva că suntem pe aici şi aceasta ne-a spus-o cimpoieşul; iară că potera-i acum pe plaiu, ne-a adus ştirea un păcurar.

Trecurăm o gârlă adâncă, prin care trecea un părăuţ; dar o trecurăm, numai Dumnezeu ştie cum. Ajunşi de ceea parte de gârlă, o luarăm la deal şi lângă un brad gros şi crengos, sub carele era loc gol bătucit şi larg, cum sunt de acele prin păduri şi le zic oamenii „bătelişte", ne oprirăm şi se aşezară toţi la pământ.

— Ioane, zise Iacob la o vreme către cimpoieş, hai ghidi s'ar lovi[1]) acum aicea şi în liniştea asta a nopţii una de-ale tale, ştii tu; da-i geaba, aice-i cela, nu trebue zădărît.

— Cela ca cela, i-aş zice eu una că şi lui i-ar plăcea şi-ar mişca din coadă şi corniţe; dar bâja de dincolo zice (arătând spre plaiu): mai rabdă o ţâră.

Acum să-ţi spun, zise tatăl meu, ce gând îmi veni când zise Darie „pe Tănase la mijloc!" Deodată, parcă mi se lumină în cap şi-mi veni gândul ca de-acum înainte să mă fac că-mi place a fi cu aceştia şi să le şi spun că nu m'aş mai duce dela ei. Văzându-mă deci — socotii eu, — Darie şi ceilalţi aşa, crezând ei că eu m'am domesticit la ei, m'or slăbi pe 'ncetul din pază şi eu capăt apoi prilej să dau de cărarea spre casă.

---

1) Ce binesar' potrivi.

Gândul acesta, deşi toată grija nu mi-o lua dela inimă, întradevăr mă învețe'i câtva, căci îmi dete nădejde să scap dintre smeii iştea, cum îi numi căpitanul lor, Darie, pe care azi-mâine, — căci şi poliţea acum era pe-acolea — i-or duce la furci, sau cum, Doamne fereşte-ne, le zic pe aicea: draiholţ. Se auzi sunând prin frunze uscate. Venit acel sunet pe malul de dincolo al gârlei ce-o trecuserăm, auzirăm ca dând de două ori cu muchea toporului, dar nu tare, în copaci; unul din ceşti de aicea răspunse cu o lovitură şi doi din ei merseră într'acolo, de unde se auziră loviturile. In curând veni Darie.

— Ce-i pe-acolo? îl întrebă Iacob.

— Ce să fie? răspunse Darie. Ia, babe — caie şvăbeşti, de care le ştim noi amu pe de-a-rostu. Cu de aceste jucării nu se prinde Darie şi fraţii lui. Din clopotniţa Solcii dintre cătane am trecut, şi ei proştii socot că aicea în largul nostru ne-or prinde ca pe nişte becişnici? Ce ne-a spus Bordeianul ştiam şi eu dela alţii, că cine din creştinii noştri ni-i duşman şi cui din ei am făcut noi vreun rău? Deci ce numai se aude în sat, am eu cine să-mi spue.

Gândi puţin şi apoi zise:

— Aveţi ceva în ploşti, că într'a mea-i secetă.

— Este, zise unul, ne-a adus Costea păcurarul, când văzu pâcla de oameni venind spre plaiu, parcă la noi e hram, zise cu râs şi dete plosca departe pe rând la toţi.

— Daţi şi lui Tănăsucă, zise Darie şi apoi urmă: Se apropie Sântă Măria, vă aduceţi aminte ce ni se întâmpla cam pe astă vreme, când, tot aşa ca astăzi, mânară Nemţii pe bieţii oameni pe din dos de Dealul lui Vodă ca să prindă iepuri cu sare pe coadă?

— Da, răspunseră mai mulţi, iară unul adause: Şi Sandu Olariul, cumătrul tău din Clit, veni şi ne spuse că le-a poruncit domnii din Solca, Arborenilor, Clitenilor şi Solcanilor să-şi iee sare pentru coada iepurilor — aice râse — şi să vie să ne... râse iar; noi şedeam pe Vârful lui Vodă şi ne uitam la vitejia şi la hâtria staipucilor ce se învârteau printre norod colo pe uliţele Solcii.

— Da eu ce făceam atuncea? întrebă cimpoieşul, la carele tocmai atunci ajunsese plosca.

— Ce făceai tu? zise cela. D'apoi ţie-ţi crăpa cimpoiul de cele de-ale tale şi de-ale noastre; parcă aşişi chemai anume potera să urce la noi în vârful dealului.

— Aşa-i, zise Darie, şi-apoi, ca să nu

stricăm plimbarea Nemților la bâtca lui Vodă, unde zice că Ștefan Vodă, ce-a făcut mânăstirea Solcii, când venea cu gloata sa la mânăstire și era zi frumoasă, se suia cu toți ai săi, cu Doamna, cu copiii și cu cei mari ai țării ce veneau cu el, pe vârful acelui munte și-și petreceau acolo sus, cred că nu și fără un păhar de cotnar de cel domnesc, știți cam de acela la care anțărț [1]), colo la Bogdănești, cu grea inimă se uita ciocoiul, că il slobozim din anțalaș [2]) pe gârliciul nostru și ne umpleam cu el și ploscele. Ca să nu stricăm, zic, plimbarea domnilor la vârful celui munte, ne luarăm häisa la vale și trecurăm prin mijlocul Solcei spre Pârteștii de Sus, unde ne ospătară oamenii frumos și de unde apoi, ca să trecem dincolo, la chiaburul arman din Baia, o luarăm pe de-întreg, pe din sus de Cacica, unde către seară auzirăm în pădure un copil plângând și țipând.

— Ai făcut și tu Ioane atuncea una ca zece, îl întrerupse aicea Iacob; eu unul n'o făceam.

— Că am gogolit [3]) copilul, ce se vedea că e de domn, urmă Darie, și-l dusei în brațe

1) Acum doi ani.
2) Butoiu.
3) Răsfățat.

prin mijlocul Cacichei la părinţii săi, unde aflând dela nişte băieşi, ce-i întâlnisem, al cui e copilul, mersei la casa părinţilor lui şi acolo, între mai mulţi domni şi doamne, care veniseră să afle ce întâmplare e cu copilul, ce auziră că s'ar fi pierdut, dedei copilul pe mâna părinţilor lui şi mă întorsei iar noaptea pe întunerec la voi, de unde apoi, trecând peste tarniţa [1]) Stirigoaicei învăţarăm a doua noapte la Baia pe hoţul de ciocoiu cum să-şi deşerte ce s'a umplut cu habăuca. Dară haidem, sfârşi Darie, să-i lăsăm pe cei cu dorul să ne vază, mai cu pofta'n sân.

Se sculară toţi. Darie o luă înainte, mie zicându-mi să-i urmez, şi ceilalţi după noi. Trecurăm prislopul şi coborîndu-ne la pârâul Dragoşa, merserăm pe el până unde dă în râul Moldoviţa; acolo poposirăm până la crăpatul de zi, ca să vedem ceva, pe unde ar fi adecă acel râu de trecut. Il trecurăm şi ne urcarăm în muntele numit Dealul lui Vasile; acolo ne ospătară baciul şi ciobanii unei stâni din Vama, fără a arăta cât de puţină frică de noi sau codire de a ne ospătară cu ce avură mai bun. Nu auzirăm altă vorbă dela ai noştri către aceia, şi dela aceia că-

---

1) Şaua.

tre ai noştri, decât bună, ca şi când am fi noi nişte cunoscuţi, ba chiar prieteni vechi cu dânşii şi am venit la ei în ospeţie. Acolo rămaserăm ziua întreagă, aducându-ne un păcurar, ce-l trimese Darie, o ploscă harnică cu de rachiu dela crâşma din Frumos, iar Bordeian zicându-ne din cimpoiu, de parcă ascultau şi copacii dimpregiurul nostru.

Dis-dimineaţă a doua zi plecarăm de-acolo, grijiţi cu merinde destul dela stână, şi ne răsări soarele dincolo de apa Moldovei. Era într'o sâmbătă. Ne coborîrăm pe dincolo de apa Moldovei la vale. Ne întâlneam cu oameni ce mergeau ori la vite, ori la pădure; ei ne vedeau înarmaţi şi aşa mulţi la un loc, dar nu se fereau de noi. Ne dete bineţe nouă, şi noi lor, unii adăogau către Darie şi numele „bade Ioane". Seara trecurăm pe lângă satul Valeaseacă în Moldova şi mâserăm în marginea pădurii, între satul Drăceni şi între mânăstirea Slatina. Când după miezul nopţii sunară clopotele mânăstirii, săriră toţi în picioare şi cu dânşii şi eu şi toţi ne făcurăm cruce şi ne închinarăm spre mânăstire. Darie apoi zise:

— Astăzi e duminecă, mergem la sfânta mânăstire, la biserică.

Nu-şi aprinse niciunul pipa, ci merseră pe

rând la pârâu şi se spălară şi se pieptănară. Făcui şi eu aşa. Ascunseră apoi toţi desagii şi armele pe după butuci, iar la doi le zise Darie să rămână pe-acolea şi simţind ceva, să alerge la mânăstire şi să-i dee de ştire. Eu hoţ încă nu eram, şi totuşi mergând cu Darie şi cu ceilalţi pe când trăgeau la mânăstire clopotele de slujbă, la biserică, parcă mă strângea o frică grozavă de inimă, o frică şi de Dumnezeu şi de oameni, şi această frică cu atâta tot mi se mări, cu cât mă apropiam de mânăstire şi vedeam oameni îmbrăcaţi ca de zi sfântă mergând la biserică. Mă miram că nu ne zice nime nimica; se uitau numai la noi; dacă eram aproape de ei, le dădeam ori noi lor, ori ei nouă „bună dimineaţa" şi „Dumnezeu să vă ajute încătrău mergeţi!" Ei apoi, cum luam eu seama, se apropiau cap la cap şi-şi spuneau ceva în taină. Aproape de mânăstire Darie îmi băgă ceva în mână şi zise:

— Na, să aibi de o slujbă şi la discos[1]).

Era o şestacă de cele mari şi o grivnă (jumătate de sorocovăţ). Ajunşi la poarta mânăstirii, toţi îşi descoperiră capul, îşi îndreptară părul, îşi întocmiră şi-şi îmbubară sumanele,

1) Discul milelor.

și dela poarta mânăstirii și până în biserică tot cruci își făceau și ziceau: „Doamne, iartă-ne și ne miluește!" In biserică, unde acum se începuse slujba, merse Darie înainte și noi toți după el la ușa stângă a altarului și dădurăm unui călugăr de câte o liturgie. Eu cu mare frică spusei călugărului cum mă chiamă. In biserică se uitau toți ba la icoane, ba la noi. Luarăm și naforă cu oamenii în rând, după care ieșirăm din biserică tot cu oamenii în rând și Darie și ceilalți vorbind cu dânșii ca cu niște cunoscuți, venirăm în sat, intrarăm cu un om în casa lui, dădurăm toți binețe gospodinei, ce rămăsese acasă, cei mai tineri îi puparăm mâna; însă cunoșteam că ea biata-i cu sfială de noi și ne răspunde numai ca cu jumătate gura. Darie ieși cu cimpoieșul nostru afară, poftind și pe gospodarul de casă cu sine. Nu târziu după aceea veniră tustrei, aducând Darie câte o ploscă în amândouă mâinile, iar gospodarul și cimpoieșul câte trei, patru pite de grâu. Gospodina scoase din cuptorul, ce până acum era înfundat cu o lespede, o oală și o tavă acoperită, și până puse ea în blide pe masă, ce avea ea în acea oală și în acea tavă, veniră vreo trei, patru oameni, și ei cu oale și cu traiste de ceva pline și cu vorbe și voie bună, ca și

când ar fi venit ei cu colaci la nuntă, le puseră pe masă şi, ce nu încăpu pe masă, pe vatră şi pe cuptor. Gospodarul de casă mai aduse de afară o scândură lată şi un poloboc, făcu din aceste lucruri încă o masă şi gospodina acoperind-o cu o faţă de lână, părea întradevăr că-i ca la o nuntă. Oamenii veniţi îşi descărcară mâncările ce le aduseră, până şi linguri şi talgere de lemn, şi apoi să vezi traiu! Ospăţ, băutură şi Bordeianul nostru cu cimpoiul! Luai însă seama că din când în când ieşea câte unul de-ai noştri afară, ba şi gospodarul singur, şi se uitau prin pregiur şi apoi iar intrau în casă. Abia după amiază-zi, după ce mai umplură ploscele de vreo câteva ori la crâşmă, după vin, ne duserăm de-aicea, neuitând la cei doi tovarăşi, ce rămaseră în pădure pe lângă lucruri, să luăm cu noi de toate câte ceva şi pentru dânşii.

— Cum îţi place cu noi, Tănăsucă? mă întrebă Darie mergând spre pădure.

— Bine, tare bine; mai bine decât acasă.

— Nu ţi-am spus eu că nu-i bănui dacă-i fi cu noi?

— Tot cu dumneavoastră de acum rămân.

— Aşa, zise Darie, dară dragul meu, nu numai cum zice vorba: „la plăcinte înainte,

iar la nevoi înapoi", că vom avea şi de lucru. Ceia râseră, iar eu zisei:

— N'ai grijă, bade Ioane!

Se vede că Darie tot nu se nădăjduia prea mult în toţi oamenii ce i-a văzut şi l-au văzut astăzi; curând după ce ajunserăm în pădure şi ospătară cei doi, încărcarăm ale noastre, eu iarăşi desagii cei de piele şi cu lăcat pe ei, şi pornirăm hăisa prin pădure la deal, cum se prinde printre hotarul Bucovinei şi Moldovei, în sus, şi când trecurăm o bucată mai la deal de mânăstirea Slatinei, o luarăm cea'a şi urcarăm spre vârful dealului, de unde cuzeam acum seara bucium de ci. Ajunserăm la stână lângă o poiană, unde nu găsirăm pe alţii decât numai pe baciul, căci oile cu ciobanii erau duse în porneală după mulsul de seară. Baciul acesta se cam sperie când ne văzu; dar nu ştiu, de voie ori de nevoie, spunându-i Darie că nu suntem oameni răi şi nici nu-i cerem nimic, că nici flămânzi nu suntem, se păru împăciuit.

Maserăm acolo, schimbând Darie cu baciul, apoi şi cu ciobanii, — care şi ei la o vreme veniseră cu stâna la strungi — vorbe şi sfaturi multe şi bune, — dar când baciul luă dimineaţa până în zori trâmbiţa şi dete semnalul sculării şi mulsului, noi încă eram în

picioare și pornirăm după un „rămas bun" dela baciul, — carele ne dete un caș și o urdă harnică, — mai departe spre culmea dealului și pe ea tot înainte. Când se lumină binișor de ziuă, eram în dreptul Humorului, dar uitându-ne ceala, departe în vale vedeam pe drumul cel mare în jos spre Cornu-Luncii ori spre Valeaseacă, că merg mulți oameni pe jos cu ceva pe umeri, și înaintea lor vreo două, trei căruțe, în care după cât se părea din depărtare ședeau domni și aveau ceva în mâni, ce semăna a puști. Steterăm îndosiți după copaci și ne uitarăm într'acolo, și la o vreme zise Darie ca în râs:

— La noi? D'apoi n'om fi acasă, poftim încoace!

Ne mai uitarăm cât ne uitarăm într'acolo, zicând Darie către noi:

— Ori tot acei dela Poiana Mărului, ori alții de pe aicea: drum bun! da noi haidem!

Merserăm toată ziua, poposind deasupra sătișorului Dorotea și așteptând acolo până seara. Seara pe întunerec, mai dând și o ploaie, trecurăm dincolo de Dorotea, în alt munte și codru, și abia din sus de Bucșoaia trecurăm, fără a vedea pe cineva, apa Moldovei dincolo și într'o fundoaie de poiană ne culcarăm și dormirăm pe sub brazi până după miezul nop-

ții, când ne sculă Darie, și tot pe întunerec o luarăm la deal cam spre acele părți, în care după părerea mea nu prea departe se află și Poiana Mărului.

Ajunserăm în vârful muntelui, dar așa de greu, că nu mai puteam! Acolo, după ce prânzirăm bine, ne odihnirăm până după amiază-zi. Darie vorbi ceva cu ceilalți și văzui că patru din ei o iau înainte, iar noi rămaserăm acolo. Darie întrebă cum stăm cu merindea și i se răspunse că cam slab. Se sculă și se sui spre gruiețul [1]) muntelui, carele era tare ascuțit și după vreo câteva clipite se întoarse și zise:

— Iacobe și încă doi, faceți ceala, din cea parte miroasă fum, veți găsi ceva.

Se făcea seară și nici cei patru și nici ceşti trei nu se întorceau. Darie parcă era pe gânduri și nu vorbea nimica. Când inseră și soarele, cum se zice, se uita încă numai cu un ochiu înapoi spre lume, veniră cei trei și aduseră o oaie și într'un burduf făină. Auzii numai zicându-i: „dela odaia Bocănilor". Merserăm numai ceva mai dincolo de gruiețul muntelui, dar nu știu de ce, nu merserăm mai departe. A doua zi pe la aprânzul cel

1) Piscul.

mare veniră cei patru și aduseră veste, veste rea, că pe baciul și pe păcurarii dela stâna Mutului i-a dus potera, legați, la Solca. Eu răcii în inima mea; iar Darie, că se bizuia în ceva, ori ca să dee inimă la ai săi, zise, și încă vesel:

— Legați i-au dus, dezlegați s'or întoarce, că eu încă sunt viu!

De astăzi luni și până vineri ne învârtim toți prin părțile acestea, mergând și venind, trimeși de Darie, unii încolo, alții încoace: unii aducând vești, că cum și ce-i prin cea și cea parte, iar alții merinde: miei, oi, caș, făină și altele. In aceste zile și nopți luai seama că n'ar fi Darie fără grijă ca mai înainte. Umbla și el și alții cu pază, și foc mai că nu făceam nici ziua, nici noaptea; însă vineri până în ziuă ne sculărăm și ne luarăm cu totul de acolo, ne duserăm prin pădure și prin marginea poienilor iarăși spre Pietrele lui Dragoș, căci aduseră cei trimeși de Darie veste că pe acolo s'a „răzbunat" și-i senin cu totul. La Poiana Mărului nu mai era stână... Noi ne luarăm ceala la vale și ne oprirăm iarăși sub acel brad cu băteliștea dr... lui de pe râpa înaltă a adâncului pârâu. Era pe după amiază-zi. Darie se luă cu mai toți ceilalți, trecu pârâul din-

colo și se duse mai departe, rămânând lângă acel brad numai eu, cimpoieșul și doi alții. Ședeam fără foc și ne era foame, căci afară de puțin caș, nu mai aveam nimic de rândul gurii. Eu eram tare îngrijat, că ce săracul de mine mă așteaptă cu acești oameni și cu trebile lor și prilej de a-mi împlini gândul meu nu mi se îndemâna.

La un târziu seara auzirăm dincolo de pârâu bătând pe încetul cu muchea toporului în copaci. Era semn să venim într'acolo. Trecurăm iarăși cu greu și pe întunerec pârâul și la o vreme văzurăm printre copaci zare de foc. Erau ai noștri iarăși acolo, unde ne era vatra săptămâna trecută. Ce să văd acolo? Unii jupeau niște miei, alții făceau țigle, alții strângeau lemne; iar pe sub brazi clături[1]) de pâni și de sare pe lângă șipuri și balerci! Darie vesel zise:

— Bieții Huțani, se ținură de cuvânt...

Asta vrea să zică, după cum aflai eu mai pe urmă, că fiind poimâne, duminecă, Sântă-Măria mare, și la Rușii-Moldoviței hram, Darie încă înainte de intrarea mea la „învățătură" la dânsul, puse cu bieții Huțani de acolo la cale, ca venind ei de lângă târg dela

1) Grămezi.

Rădăuţi cu cele ce trebue de hram, să aibă ştire şi de dânsul cu ai săi, şi astăzi vineri, fiind ziua de târg în Rădăuţi, Huţanii întorcându-se dela târg, unii puseră în locuri anumite lângă plaiu dajdia lor pentru Darie, care apoi o aduse cu cei ce merseră după ea; iar alţii, care abia seara se întorceau cu mieii nevânduţi la târg, îi deteră aşişi în mână acei trei miei ce-i jumuleau ai noştri.

— Astă-noapte, zise Darie către mine, vei îngriji tu, Tănăsucă, de foc; dă puşca ta încoace.

I-o dădui şi el o puse cu a sa sub pieptar la capul lui. Vorbi apoi cu ceilalţi, şi cum auzeam, ei puneau la cale cum să scape pe baciul şi ciobanii lui Badea Mutu din Frumosul, din închisoarea dela Solca, ce aşişi poimâne noaptea să urmeze... La auzirea acestor vorbe, prin inima mea trecea ingheţul Bobotezei. Cina era gata. Se aduseră şipurile de pe copaci, pe scoarţe de brad se tăiară fripturile, iar Darie zise:

— Pe cine-i rândul să aibă ochi la hotare, să meargă!

Se duseră doi, luându-şi cu sine un şip şi pe lângă el câte o pită şi câte un şold de friptură.

— Apucă, Ioane, iute, zise Darie cimpo-

ieşului, şi mai mişcă-ţi bârzoiul, că de când tace şi-a uita vorba...

Eu, dincolo de foc, aveam şi eu în mâni o bucată de pâne de târg şi o bucată de friptură, şi mai căutând lemne pe ici pe colea, — gândeam ceva la Dumnezeu. Dela şipuri, văzui că veni rândul la balerci, Bordeianul sufla de i se făceau obrajii mălaie şi cheful ajunse deasupra. „O, Doamne, gândii eu, nu-i oare mâna Ta aicea, — pentru mine?" Darie se scoală, ia pe Iacob de după gât şi strigă:

— Una băieţi!

Numai ce văd că se înşiră şi ceilalţi toţi, luându-se unul după altul de după gât şi se înşiră dela Darie înainte. Bordeianul văzând ce vrea Darie, întinse o „Arcană". Mă prinse şi pe mine cel din urmă de după grumaji şi o mânarăm o bucată cum se cade, ba încă poate şi mai!

— Ne-a fi pentru astăzi, zise Darie la o vreme şi, cum văzui, chefuluit hăt bine.

Mai luară câte o duşcă din balerci şi apoi se culcară, care încătrău, iarăşi pe sub copaci şi Darie, ca totdeauna, cu picioarele la foc, zicând:

— Dormiţi şi hodiniţi-vă şi mâne la drum şi la treabă!

Eu, deşi pusesem şipul şi balerca la gură, nu băui; eram deci la cap limpede. Când pricepui deci că adormiră cu toţii, mă dusei câţiva paşi de o parte şi zisei rugăciunile toate câte le ştiu, dară cu o simţire că mi se părea că stau aşişi înaintea lui Dumnezeu aievea şi tot cuvântul îl scot din fundul inimii. Mă întorsei apoi spre foc, mai scormonind în el cu sunet, ca să văd de nu s'a trezi careva, mă uitai de-a-rândul la toţi; nu se mişca niciunul. Atuncia, vai, gândind ce vreau să fac, mi se păru că-mi sare inima din piept! Mă dusei pe încetul — parcă nici nu călcam pe pământ şi nici nu suflam — prilejul lui Darie, pusei mâna pe puşca mea de sub capul lui, mi se întuneca înaintea ochilor, mă speriai singur de mine. Darie se mişcă şi gemu, eu mă dădui în lături şi făcându-mă că iau un vreasc de jos, mă dusei şi îl pusei pe foc. Mai aşteptai puţin, mai scormonii în foc şi pusei un butuc pe el şi apoi mă dusei pe încetul iarăşi la căpătâiul lui Darie şi — de acum înainte, nu ştiu ce se făcu cu mine! — mă simţii cu puşca în mână...

De-vale, dincolo de şipot, unde ne spălarăm săptămâna trecută, acolo abia mă trezii ce-am făcut! Ca fără suflet şi încleştat de frică, o luai prin părăuţ, printre crengi şi peste

butuci, la ocele, părându-mi-se că tot mă apucă careva de dinapoi. Dădui de brazi căzuți de-a-curmezișul peste părăuț; ca să nu fac sunet, mă vârii în brânci pe sub ei, trăgând cu socoteală pușca după mine, ca să nu se slobodă. Ajunsesem acum 'năt departe de acei de care mă temeam că mă apucă, când, parcă nu știam, să mai prind la inimă, ori să mă gândesc că m'am băgat în mai mare primejdie ceea ce-am făcut, stătui și ascultai și neauzind nimic, iarăși mai mersei o bucată. Deodată aud un șuier dela deal... și ceva ca sudălmi! Eu încremenii! Incă un șuier și iarăși strigăte de sudălmi. „Știu că am făcut-o! gândeam atuncia în spaima mea. Ha, dar acum nu-i ce mai gândii; voia Ta, Doamne!" și înainte tot pe părău la vale... Mi se făcu ziuă la marginea pădurii spre Poiana Șoarecului, dar nu mi se făcu ziuă și în inima mea! Eram de grijă și de frică, ca zălud de cap! Mă temeam să ies din pădure, — o luai tot pe marginea ei spre capul Dealului Sucevițel, stătui și așteptai cu grijă și mă uitam și ascultam din toate părțile despre pădure, de n'oiu vedea, de n'oiu auzi ceva. Nu se simțea nimica. O luai prin pădure la deal spre Sucevița, — mă temeam parcă de toți copacii, de nu-mi iese vreun tovarăș de al

lui Darie, ori poate şi el singur, de undeva. Abia făceam doi, trei paşi şi iară stam şi ascultam. Când se răspundea vreo veveriţă de prin copaci, gândeam că nu pe mine, ci pe unul de aceia îl simţeşte.

Eram ostenit şi de trudă şi de frică, că abia mai puteam păşi. Satul meu, Suceviţa, era colea, la vale, în dreapta mea; eu însă parcă eram, cine ştie unde, departe de el, între Turci şi Tătari, aşa mă temeam că hoţii mi-or ieşi de undeva înainte şi atuncia sunt pierdut. Şi-apoi, de-oiu şi scăpa cumva până acasă, ce se afla la capătul satului din sus, ce-oiu folosi? oh, şi încă dacă tatăl meu bietul e mort? Era acum pe la toacă, ajunsei pe Dealul Neagu, ce-i deasupra mânăstirii. La crucea de pe acel deal mă oprii, o sărutai şi suspinai din adânc! Trăgeau toate clopotele la mânăstire, că mâne-i Sântă-Măria. Fără a căuta, de frică şi de grijă, în sus spre casa noastră, ce puteam să o văd de aicea, păşii înainte...

O, Doamne! ce văd din deal, când ajunsei în preajmătul casei noastre! Tata şedea afară pe prispă, plecat pe un băţ; razele soarelui, ce se mai vedea ceva pe deasupra dealurilor, luminau drept asupra lui... Parcă cu

mâna mi se luă toată frica dela inimă și alergai cât putui...

— Bună vremea, tată! strigai de dincoace de poartă.

— Vai de mine! răspunse tata cu glas slab și rar. Da unde ai fost tu, măi băiete?

Îi pupai mâna, mama sări din casă, își puse mânile în cap și mă privi cu vrerea, nu știu, să se bucure, că mă vede, ori să mă probozească; îi pupai mâna și ei și abia numai începui eu a spune pățania mea, când tata strigă, cum poate striga un om slab de boală:

— Taci, netrebnicule! Da cine, în noaptea aceea, spre care te-ai pierdut tu de-acasă, a răzimat un căprior de ușa mea? Și ce pușcă ai tu?

Săracul de mine! eu în zăpăceala mea luai, în locul puștii mele, pe a lui Darie... și ce frică grozavă mă ținu toată ziua, se poate din acesta ști, că eu nu dădui de greșeala-mi cu schimbul puștilor. „Am sfârșit", gândii atuncia... Acuma însă și pricepui de ce le spuse Darie nu știu ce la cei trei tovarăși ai săi, care, după ce mă luă el dela poiană, rămaseră înapoi. Auzind el adecă dela mine că tatăl meu e bolnav și poftește sălbăticiune, le dete prin unul la cei trei poruncă să facă numai-

decât ce-or face, şi ei şi făcură şi aduseră căpriorul şi-l răzimară noaptea de uşa noastră! Puşca lui Darie, încă într'acea noapte o luă Iacob, aducând-o pe a mea şi numai atâta, pupând mâna tătâne-meu, zise către el:

— Nu bănui, moşule, te roagă Darie, că ţi-am făcut puţină grijă. Vedem noi că Tănase nu-i de noi, — şi întorcându-se apoi spre mine, zise:

— Da tu, auzi tu? N'ai auzit, n'ai văzut, nu ştii nimica! că de — altfel şi noi — altfel numai numele ţi-a rămânea!

Zise şi ieşi pe uşă. Auzirăm că Darie întradevăr scăpă pe baciul şi pe ciobanii lui Mutu din închisoare, lăsând pe străjeri legaţi şi cu căluşi în gură... dar nu mult după aceea auzirăm şi alta. Auzirăm adecă, că-l aduc pe Darie pe toloaca Marginii, să-l spânzure, ce şi urmă.

Haiducul Darie și moș Matei Bercheșanul

Haiducul Darie, născut în satul Marginea în Bucovina și mai pe urmă acolo, adecă pe șesul dintre Marginea și Dealul Iederii, la anul 1816 și spânzurat, era prin toate comunele de-a-lungul Carpaților bucovineni, ba și în ai celor din Moldova, un nume foarte popular. Mic și mare cunoștea năsdrăvăniile lui cele haiducești, care erau seara povestite la gura cuptorului, ziua la lucru prin țarină. Se înțelege că fiecare, după bogăția fantaziei sale, le povestea care din care cu colori mai vii, mai drastice și mai cornurate, atribuindu-i căpitanului Darie și niște puteri supranaturale, pe care apoi le ilustra cu un nimb cât mai misterios și mai transcendental.

Ba că, ziceau unii, Darie a găsit iarba fierului și deschide orice încuietoare și frânge orice lanț; ba că, adăugau alții, s'a scăldat în șapte „Iordanuri", de nu-l prinde plumbul; ba că, întăreau iară alții, are nafură de Paști dela șapte biserici, de nu-l poate prinde nime,

şi de aceste mai multe. Dar nu numai numele, ci şi persoana lui Darie era mai pe tot locul cunoscută: pentrucă el nu umbla tot numai pe furiş, pe la capetele păraielor şi potecile ascunse ale codrilor şi nu şedea tot numai prin fundoaiele pădurilor şi pe după stâncile măgurilor, ci el venea foarte adesea şi în sate, mergea la biserică cu ceilalţi creştini, după aceea şi la cârciumă, la scrânciob, se prindea cu feciorii la horă şi apoi mai trăgea câteodată şi din fluier, de-l ascultau nu numai roată împregiurul lui toţi oamenii, bărbaţi, flăcăi, femei şi fete, — dar până şi păsările şi frunza de pe copaci... Atunci poruncea Darie făgădarului să-i aducă vin cu ridicata şi să-i umble şi cupa roată pe la soţi şi toate. Darie avea unsprezece „feriori", adecă tovarăşi; el era al doisprezecelea. Acei unsprezece, când venea căpitanul lor în vreun sat, se împrăştiau pe ici, pe colea, de strajă, de nu s'ar ivi de undeva, ştiţi — „procleţii de poteraşi, ce te'ntreabă de răvaş"..., căci de săteni însuşi Darie nu avea nicio frică, deoarece pe lângă aceea că trăia cu dânşii bine, îi cinstea şi îi omenea; el nu numai că nu făcea nimănui din ei niciun rău, dar mai şi boteza, cununa şi miluia, dând la fini şi la fine junci şi chiar şi părechi de boi şi nu o

văduvă își îndulcea copiii cu lapte dela vaci căpătate pomană dela căpitanul Darie.

„Banii de cheltuială și straiele de primeneală", aceste Darie nu și le căuta de pe la bieții săteni, ci de pe la ciocoi chiaburi și hapsâni și de pe la negustori cu chimiruri groase. Se spune că el să fi zis de mai multe ori feciorilor săi:

— Măi fârtați! să nu cumva să luați voi tămâia ce o duce văduva la biserică și năframa din mâna celui ce plânge; pricepeți ce vreau să zic?

Nici de omorît Darie să nu fi omorît pe nimeni, decât în urmă pe un cârciumar jidov din Marginea, care miluit de domni, merse furiș la Solca de-l denunță că chiar acum noaptea se află el în cârciumă la dânsul și benchetuește cu oamenii, dus. Feciorii pândași să fi oblicit [1]) aceasta și să fi făcut lui Darie semn să iasă din cârciumă. Ieșit, dacă auzi de hăinia Jidanului, care și până atunci avuse și avea încă să aibă mulți „zâmțuiți" dela dânsul, să-i fi mers în întâmpinare pe drumul spre Solca și văzând în întunerecul nopții întradevăr sclipind baionete, ce se coborau pe Dealul Iederii, la vale, întâlni și pe

[1]) Au aflat în taină.

trădătorul său, o distanţă bunicică înaintea soldaţilor, şi acolo pe acel loc, unde mai pe urmă îi fu şi osânda, Darie să-l fi prins pe crâşmar numai cu o mână de după gât şi să-l fi strâns puţinel, dar aşa de puţinel, încât mârţoaga-i să-l fi adus acasă mort cum se cade. Insă aceasta o atinserăm aici numai aşa în treacăt, şi de astă dată nici nu-l prinseră pe Darie. După această mică întâmplare, Darie încungiură satul şi cârciuma din Marginea, — şi într'o sărbătoare se cobori dela Pietrele lui Dragoş — un munte dintre Dragoşa şi Humorul din Bucovina — în sat la Suceviţa. Intră în cârciumă; dară fiind încă numai ceva după ameazi, nu era încă nime în cârciumă, decât numai crâşmarul singur. Acesta era un creştin din loc. Darie îi dete „bună ziua!" şi văzând că nu-i nime şi fiind trudit, — poate că chiar se întorsese dela o expediţiune de ale sale, colo pe la Hârlău sau Bacău, — scoase pistoalele argintuite de după curea, le puse pe masa din fundul cârciumii şi singur făcându-şi sumanul căpătâiu, se culcă jos cu capul pe pistoale.

Vine un om, vine altul, vine al treilea; cârciumarul le face la toţi semn să tacă, arătând la cel de jos. Oamenii cunoscându-l pe Darie ca şi cârciumarul şi văzând că el e

cel culcat, se așezară cu toții încet pe laviță, fără a grăi un cuvânt. In sfârșit, mai că se umplu cârciuma de oameni. Vine apoi și un moșneag bătrân, cu barba până la brâu. Acesta era Matei Bercheșanul, din sat de acolo, din Sucevița, care pe cât era stimat de toți consătenii săi pentru bătrânețele sale, căci trecuse de mult de șaptezeci de ani, pe atâta era el și temut de toți, până și de satele vecine, fiindcă el trecea de un mare solomonar și farmason, el închega apa și pe la Sf. Ilie, când era soarele drept în creștet.

Cârciumarul face și moșneagului semn, arătând pe cel de jos. Moșneagul stă, se uită lung la cel culcat, apoi la oamenii molcomi de prin prejur, dă apoi cu ochii și de pistoale pe masă, stă, gândește cu fruntea încrețită, își dă cușma ceva înapoi, mai caută la dormitor, ca și când ar fi voit să se încredințeze de doarme sau ba; mai gândește ceva și apoi, încungiurându-l pe cel de jos, merge încet spre masa cu pistoale. Se mai uită odată la dormitor, și apoi luându-și cușma țurcănească din cap, înfige ochii în pistoale, se pleacă asupra lor și șoptește oarece. Face apoi un semn mistic, pare că cruce asupra lor, își pune cușma in cap și întorcându-se către oameni, zice cam cu jumătate de glas:

— Amin de acum plumbilor din buza lor!

— Ce-ai zis, moşule? — strigă atunci Darie, sărit drept în sus.

Sar şi oamenii de pe lavițe, surprinşi de acest incident, stă şi moş Matei şi se uită ceva intrigat la Darie, apoi după o pauză îi răspunde rar şi cu tocmeală:

— Ce-am zis, fătul meu, e zis, şi ce-am făcut, e făcut!

— Moşule! — strigă Darie cu mânie, — dar ce ai cu mine, ce ai cu pistoalele mele? Ce rău ți-am făcut? — şi roşu în față ca bujorul de mânie, face un pas către moşneag.

Acesta tot rar şi aşezat, îi zice:

— Destul, fătul meu, destul de haiducie, mai gândeşte acum şi de...

— Taci, moşnege! — curmă Darie bătrânului ultimul cuvânt, înfuriat peste fire şi întorcându-se iute către pistoale, bagă mâna în curea, scoate o frunză şi din ea nişte cenuşă, o pune pe palmă, zice peste ea în taină câteva cuvinte şi apoi suflă cenuşa peste pistoale. Le ia în mâni amândouă, le trage cocoşul şi întors către moşneag strigă:

— Moşule, unde să pun „plumbii din buza lor?"

— Aici, fătul meu! — răspunse Bercheşanul dârz şi apăsat — aici! şi desfăcându-şi

gura cămășii, îi arată lui Darie pieptul gol și cărunt...

— Vai de mine! — strigară oamenii ca cu o gură, căutând speriați ba la moș Matei, ba la Darie. Acesta, și el, parte nedumerit, parte îngrijat de vorba și siguritatea moșneagului, dă deocamdată un pas înapoi, îl soarbe cu ochii țintă la el și apoi, ca și când și-ar fi adus de ceva aminte, ia iute pistoalele în stânga, iar în dreapta ia barba albă ca omătul a moșneagului, o pupă și tremurând de mânie zice:

— Moșule, aceasta te apără! — și îndreptat spre dulapul crâșmei... brrrum! tună din ambele pistoale deodată, încât numai țăndări se făcură șipurele și paharele din dulap, iar borțile de doi plumbi se vedeau una în părete lângă alta... Spaimă cumplită prinse pe toți și pe moșneag, care apoi trezindu-se, zise cu glas slăbit:

— Bree, asta-i alta! — și apoi îndreptat către Darie îi zise: Voinice căpitane, eu sânt meșter bătrân, dar tu m'ai întrecut!

Iese apoi pe ușă cu capul plecat și de aci înainte nu-l mai văzu nime printre oameni...

Un epizod hazliu din mânăstirea Putna

La bătrânețe trăiește omul din amintiri. Timpul de față îi este greoiu, cel viitor îl îngrijește, și ferice de el dacă are amintiri, pe care cu plăcere le reînvie în gândul său. Ele sunt drept o carte bună, ce ai citit-o cândva și te-a mulțămit, o iai apoi după o vreme iarăși și o mai citești, gustându-i plăcerea de odinioară. In mijlocul amintirilor dureroase puțin petrece omul; altfel e însă dacă privește în ele ceva de tot iubit și își face din ele un cult de jelire asupra nenorocirii celei mari și grele ce a îndurat-o...

Intr'o asemenea stare mă aflu și eu... Dar câte odată îmi aduc aminte ce ziceau bătrânii noștri, că nu-i bine să tot jelești după cineva pe care l-ai iubit, că-i faci și lui inima grea, și de aceea cu câte o pauză în jelire, ce-mi fac de silă, îmi petrec câte odată și cu aduceri aminte mai vesele și mai senine.

Mă dăduse tatăl meu, deși nu tocmai cu voia și a mamei mele, la mânăstire să învăț

carte, căci pe vremile acelea — era la anul 1829 — nu se pomenea de şcoli pe la sate, precum şi astăzi, ci cel care dorea să-şi învețe copilul a citi măcar în ceaslov şi în psaltire, şi-l da la un neam al său la mânăstire, ori de sluguşoară la un călugăr şi aducându-i sub nume de meringioare câte ceva de-acasă, ce cugeta că ar plăcea călugărului, acesta printre utrenie şi liturgie, şi câte odată şi după aceea. bucherea, cu bietul băiat, cum bucherea, până ce-l „scotea din greu" şi băiatul potrivea acum cuvintele din bucoavnă acolo la: „**fă ce gode vezi că-i bine, dreptate şi pace fie-tine**", şi-apoi în ceaslov la „**auzi-te Domnul**" şi „**graiurile mele**". Nu-i vorbă, învățătura-i scumpă şi de aceea nici nu se câştigă ea aşa de lesne. Până ce deci ajungea un biet băiat la ceaslov şi psaltire, pierdeau cam mult urechile lui din forma-le primitivă — căci zică cine ce-a zice, şi călugărul e om şi dacă băiatul nu nimerea să zică: **glagol, az, ga, dar gla**, — apoi şi răbdarea călugărului dela o vreme se sfârşea. Dar acum, cum era, bine-rău: cartea pe atunci, cum zisei, se învăța mai că numai prin mânăstiri şi deşi din acea carte nu ajungeau bărbații prea învățați, dar cărturari săteşti şi dascăli bisericeşti ajungeau, pentrucă cântarea bisericească, ba câte odată

și psaltichia, ca pe vremea mea la mânăstirea Putnei, cum și tipicul, se cultivau în mânăstiri cum se cade. In mare stimă apoi erau și multă pricopseală făceau zodierii, care ziceau despre sine că ei acel „dar înalt și sfânt" și l-au câștigat dela acela și acela prea-cuvios schimnic și din cutare și cutare mânăstire.

Eu avui norocul că fiind tatăl meu vornic, — primar comunal, — mă luă însuși egumenul mânăstirii Sucevița la sine, carele, fiind curând după aceea strămutat ca Arhimandrit și egumen la mânăstirea Putnei, mă luă cu sine într'acolo și având el alminterea și fecior de casă, care mai pe urmă a ajuns călugăr și vicar al mânăstirii Putna, pe cunoscutul caligraf și mult vrednicul cicerone la acea primă mânăstire, Sebastian Georgescul, mă ținu mai mult de pomană decât de slugușoară, și-mi dete încă pe lângă sine și un instructor ad latus în persoana unui diacon, carele fiind el și psalt, acum pe lângă azbuchile[1]) scrise pe o scândură destul de mare, ce o purtam pe o ață la gât, mă învăța și decât logaritmele mai grelele nevoi de note grecești: pa, vu, ga, di, che, zo, ni, la a căror învățare, prin

1) Alfabetul cirilic

bătaia tactului cu palma pe genunchi, acestea mi se umflară ca mălaiele, iar îmbrăcămintea lor, acolo unde pranicam cu palma, se făcu fereastră. Mă iubea bătrânul arhimandrit, poate și de aceea că trecusem cam curând peste greul slovenirii cu buchi la citire și peste sumedenia de **chendime**, **iporoi**-uri, **ipsili**-uri și câte mai alte din psaltichie și citiam cam binișor, dincolo de masă, pe când cuviosul bătrân, cu barba și cu părul alb ca zăpada, ședea într'un jălț cu brațe și împletea la scofii. Cu șase ani cântam deja în biserică, începând trestiș dela ținerea isonului când cântau călugării și ajungând și la Axion, carele îl cântam înaintea icoanei Maicii Domnului, provenitoare din Constantinopole și anume dela un împărat Paleolog. Doi băieți, unul de-a dreapta și altul de-a stânga de mine, țineau în mână câte o făclie și mie isonul.

Ajuns de 8 ani, rămăsei singur băiat de casă al bunului arhimandrit, căci pe Georgescul îl dăduse pe spesele sale la școală la Carlsberg, o colonie șvăbească, ca să învețe clasa a doua, spre a-l trimite apoi la Suceava ori la Rădăuți, în clasa a treia, ca să poată apoi fi călugăr. Ajuns de 9 ani, îmi dete arhimandritul Ghenadie Platenchi, — căci așa se numea bunul meu crescător, — cheile piv-

niței cu buțile de vin ale mânăstirii, din care
buți una, țin minte, era de 140 de vedre.

Aici voiu să mă abat puțin dela propriul obiect al povestirii mele și să ating pe scurt viața de pe atunci în mânăstirile noastre bu-covinene și în special viața din mânăstirea Putnei, unde se află înmormântat și Ctitorul ei, viteazul domn al Moldovei, Ștefan cel Mare, cu mai întreagă familia sa, și unde petrecând și eu toată copilăria mea neîntre-rupt, iar mai pe urmă, după ce ajunsei prin școlile externe, toate sărbătorile Crăciunului și Paștilor, cum și toate vacanțele, — acea viață din mânăstirea Putnei o cunosc mai bine. La anul 1832 era numărul călugărilor, permis de planul regulativ din anul 1786, sancționat de Împăratul Iosif II, complet, adică 25. Niciuna din celelalte două mânăstiri din Bucovina, rămase după secularizarea celorlalte prin Împăratul Iosif II, n'a avut cândva „statul" de 25 de călugări complet.

Această împrejurare, că Putna l-a avut acel stat, era de atribuit, după cum auzeam eu zicându-se și pe atuncea și după aceea, întru toate bunei și potrivitei conduceri și administrări a acelei mânăstiri. Serviciul dumnezeiesc, începând dela miezul nopții și până seara, se săvârșea cu cea mai mare demni-

tate şi ordine. Cântarea la amândouă stranele, şi la cea română, şi la cea sloveană, era plăcută şi plină de evlavie, executată de călugări în cântare experţi. Tot aşa cu demnitate şi pietate se săvârşeau şi acele rituale la creştinii boieri, târgoveţi şi ţărani de rând, care veneau pe atunci mai în toate zilele la mânăstire, parte spre a se închina la mormântul eroului Ştefan cel Mare, şi parte spre a-şi căuta mângâiere şi întărire sufletească. Călugării, cei mai mulţi bătrâni, unii din ei şi foşti parohi, povăţuiţi şi lămuriţi în cele religioase şi monahale, încă şi în soboare conventuale, ce se ţineau de mai multe ori pe an şi în care soboare arhimandritul Platenchi, ce fuse odinioară ajutor de profesor pe lângă Daniil Vlahovici la şcoala clericală din Suceava, ţinea prelegeri din cele sfinte bisericeşti şi călugăreşti; aceşti călugări erau, fiecare după treapta sa, la locul lor şi aveau plăcere spre aceasta, pentrucă şi conducătorul lor era, atât în cele călugăreşti, cât şi în cele individuale, la locul său. El, arhimandritul Platenchi, era neîntrerupt de faţă în mânăstire şi între conventualii săi; era către aceştia pururea amical şi cu pildă de demnitate morală. El nu-i trata pe călugări ca un despot şi nu-i oprea în interiorul zidurilor mânăstireşti să fie şi ca-

meni lumeni, numai să nu compromită mânăstirea şi confesiunea monahală.

Îmi aduc aminte cum serile — afară de timpul posturilor, — după cină de multe ori îi invita bătrânul arhimandrit pe călugări la sine, îi primea cu dulceţi, ceaiu, cafea neagră şi cu câteva copturi, şi-şi petrecea cu dânşii în povestiri şi conversări vesele. Tot aşa se adunau călugării pe rând şi între sine, astăzi la unul, mâne la altul şi aşa mai departe şi petreceau serile pe lângă un pahar de vin, în sfaturi, povestiri din viaţă-le şi chiar în glume şi şăgi.

Fiind dar mânăstirea „mânăstire" şi călugării „călugări", cu permisiunea de a fi între zidurile mânăstirii şi oameni, trăgeau şi preoţi văduvi, măcar că parohii aveau şi rudenii de aproape, la călugărie în mânăstirea Putnei şi trăgea şi lumea, şi mai că nime nu venea la mânăstire cu mâna goală. De aceea erau şi cămările şi pivniţa mânăstirii îmbelşugate de toate; de aceea şi rudeniile călugărilor din afară aveau dela dânşii ajutorări pentru sine şi pentru copiii lor; căci deşi leafa călugărilor era mică, dar „proghilul", adecă tainurile din jertfiri, afară de venituri pentru săvârşiri religioase, — era atât de mănos, că de multe ori întrecea leafa.

Şi acum să viu la epizodul de care vreau să vorbesc. Am spus mai sus că cu nouă ani îmi încredinţă crescătorul meu, arhimandritul Ghenadie, cheile pivniţei cu vinurile mânăstireşti şi-mi porunci ca fiecărui ieromonah şi diacon, care ar cere, să-i dau până la o oca de vin şi numai să-l însemnez în catastiful ce mi-l dete scris gata cu numele tuturor ieromonahilor şi diaconilor. Monahii şi novicii n'aveau acel folos ori beneficiu comun; dar căpătau şi ei câte odată, dacă se rugau în deosebi la arhimandritul.

Tot „pentru închinare şi jertfire" veni într'o zi la mânăstire şi un taraf de lăutari solcani, adecă din Solca, ştiuţi şi chiar vestiţi pe atunci ca cei dintâi după taraful muzical al „Pletosului" din Suceava. Cântaseră adecă aceştii lăutari la hram, la părintele Ştefan, la Vicovul de Sus; acest părinte Ştefan era ştiut şi numit în întregul ţinut „popa galantom", şi după acel hram veniră acei lăutari şi la mânăstire, care era aproape, cum zisei eu, după spusa lor, pentru „închinare şi jertfire". Era însă în prepus „tuzul în sodenii", părintele Lavrenti Chirilescu, care era de loc ogijderea din Vicovul de Sus, că adecă cuvioşia sa, prin fraţii şi neamurile sale, ce le avea acolo la Vicov, ar fi pus la cale acea ve-

nire a Ţiganilor lăutari la mânăstire pentru „închinare şi jertfire". Fie însă cum va fi fost, lăutarii, vreo zece la număr, cu scripce, cu cobze, cu naier, cu ţimbale şi cu un bas puternic, — veniră după sfârşitul liturgiei, aflându-se călugării la „trapeză" (la masă). Se închinară lăutarii, intraţi în curtea mânăstirii, cu multe cruci în toate părţile şi aflând dela cineva că părinţii se află la prânz, se băgară în pavilionul ce acoperea fântâna de lângă trapezărie, ca şi când ar fi vrut să-şi arate modestia în sfântul locaş şi nu se vâră acum deodată mai în interiorul mânăstirii. Călugării ieşiră dela masă, se puseră după regulă rând cu faţa spre biserică şi se închinară, în chip de mulţumită ctitorului mânăstirii pentru hrana ce o au acolo (căci rugăciunea după masă o făceau înăuntrul trapezăriei), şi apoi închinându-se toţi către arhimandritul ce porni spre locuinţa sa, şi mai întorcându-se în trapezărie ca să-şi ia câte ceva din rămăşiţele porţiei de mâncare, porniră a se împrăştia pe la chiliile lor.

Acum ieşiră şi Ţiganii de lângă fântână. Călugării la zărirea lor cu uneltele muzicale, nu cred să fi fost cu putinţă să nu se fi simţit, fiecare din ei, ca electrizaţi prin inimă, aducându-şi aminte de lume, în care şi ei o-

dată au trăit... ah, de lume, zic, să nu-şi fi adus aminte, d'apoi de cele din lume, ce li le aminteau bieţilor călugări acele unelte muzicale ale lăutarilor! Sărutară călugărilor mâna cu respect, schimbară cu sfinţiile lor câteva cuvinte şi apoi Ţiganii urmară unuia dintre călugări, şi care putea fi acesta altul decât numai părintele Lavrenti? Bătrânul arhimandrit se puse după masă la odihnă, eu însă numai ce mă pomenesc, în chiliuţa mea cu părintele Lavrenti, carele-mi pune douăzeci de creiţari „groşi", noi şi roşii ca para focului, în mână, şi-mi zise:

— Dragul meu, aceşti douăzeci de creiţari fac un sorocovăţ: sunt ai tăi, dar ia cheia pivniţei şi vino de ne dă acolo câte-o ocşoară de vin.

Creiţari aşa frumoşi căpătasem eu mai 'nainte adeseori dela părintele Lavrenti, dar aşa de mulţi deodată încă nu. In măsura deci a bacşişului îmi fu acuma şi voia şi graba de a împlini dorinţa părintelui. In gârliciul pivniţei, care de dinafară nu era închis, găsii vreo şase părinţi călugări şi... lăutarii. Nu ştiu, ori că de brudiu la minte ce încă eram, ori că nici nu era de ce să am griji, căci stăteau pe lângă părinţii călugări şi lăutarii, descuiai fără nici o trăgănare pivniţa şi intrai cu lumina d-

prinsă, ce o aveam cu mine în felinar, înăuntru şi călugării şi Ţiganii după mine. Pivniţa era spaţioasă şi avea în partea ceea, unde erau vinurile, două despărţituri, una mai afundă şi alta mai aproape; iar vinul, de care aveam voie să dau părinţilor, era într'un antal din despărţitura cea mai afundă. Era, pe lângă alte măsuri, şi o vadră deşartă în pivniţă. Părintele Lavrenti îmi zise să slobod pentru toţi cei şase părinţi câte-o oca în vadra cea deşartă; făcui aşa şi părintele Lavrenti luând vasul şi făcând semn celorlalţi, şi lăutarilor să-i urmeze, se duse înainte şi „societatea-i" după dânsul, adecă după buţi şi antaluri, în fundul pivniţei. Un călugăr, Cleopa Ianoş, închise uşa gârliciului şi a pivniţei, dar numai ce-l văd că vine cu o mulţime, adecă şi cu toţi ceilalţi călugări!

— Ian trageţi una de-a codrului! zise atunci părintele Lavrenti lăutarilor, scoase nişte lumini de ceară din buzunarele anteriului, le lipi câte una de buţi şi antaluri, şi apoi de aci înainte să fi văzut!

Ieromonahii şi diaconii scoaseră cu toţii pahare de prin anterie şi numai ce auzii sunând deja fundul vedrei, adecă într'o clipă erau şase ocşoare duse.

— Mai pune băiete, zise părintele Lavrenti

către mine, și pentru ceilalți părinți ieromonahi și diaconi câte-o ocșoară și pune-le la condică, că creițari de cei mândri mai sunt.

Numărai părinții ieromonahi și diaconi, și erau cu toții doisprezece, adecă doi nu încăpeau în vadră. Nu trecu mult și fundul vedrei iară sună și cei doi, se vede că diaconi, ce nu încăpură mai 'nainte în vas, se găsiră în el cu încă opt, care erau ieromonahi adecă ori diaconi, ori acum și monahi și novici, nu mai știu. Hei, d'apoi părinții își schimbară rolurile cu Țiganii: ei cântau și Țiganii țineau hangul. Un călugăr, Vitale Borșan, se sui sus pe-o bute și-i zise pe glas de doină:

Când eram în vremea mea
Scripca-mi era gura mea!

„Să trăiți măi lăutari!" iar aceștia apoi îi răspundeau cu un „huș" și cu un „vivat, vivat, vivat!" Eu, văzând ce se lucră și speriindu-mă, ieșii la ușa gârliciului să văd și să ascult ce-i p'afară. Nu era nime și numai se auzea sunet de glasuri și de instrumente din fundul pivniței. Mă întorc de aceasta cam mângâiat îndărăt și văd pe părinți cu paharele prin vadră. Adecă cuvioșiilor lor găsiră „socoverca" la o bute, deși nu era în aceea vinul, de care le era încuviințat a li se da lor. Părintele Lavrenti îmi zise:

— Mai scrie zece cupe!

Acesta îmi trecu de şagă şi aş fi zis părinţilor ceva ce-mi era să le zic; dar nu încăpui la cuvânt, căci cum numai goliră paharele, strigară unul după altul:

— O moldovenească, mă! — ş'apoi acuma fu! Moşnegii şi tinerii, adecă ieroschimonahii, ieromonahii, diaconii şi monahii şi toată tagma călugărească, din cei anterieri unii şi cu defecte corporale... care nu erau prea îndemânatici pentru joc... ţinându-se de mână, o luară printre buţi şi prin pregiurul lor, părintele Lavrenti — cu potcapul pe ureche — înainte şi numai ce-l auzii:

Sub călcâiul cismei mele
Şede dracu şi-o muiere
Şi mă'nvaţă a face rele!

Văzând eu iară că călugării de ce, de ce tot se mai aprind şi cugetând la urmări, căci lăsai pe călugări şi pe lăutari să intre în pivniţă şi ei aici îşi fac de cap; pe când Vitale Borşan declama:

Iu, iu, iu şi iar aşa,
Multă vreme n'a fi-aşa!

iar Cleopa de Ianoş îi răspundea de dincolo de-o bute:

Frunză verde de cafea,
Bine-mi pare că-i pe-a mea!

ba mi se pare că toţi cuvioşii işi aduseră chiar acum aminte de cântecele ce rămaseră oarecând afară de mânăstire, şi-ar fi socotit cineva că-s deja de mult uitate; căci din toate coturile şi după toate antalele şi buţile se auzeau „frunze verzi" şi „iu-iu-iu"-iuri, care de care mai îndrăsneţe şi mai lumeţe; văzând eu, zic, aceste şi mărindu-mi-se frica şi spaima până mai la neştire de mine... mă apropiai cu lacrimi de părintele Lavrenti cu afurisiţii lui creiţari „groşi şi roşii ca para focului" şi-l rugai în strigăt cât puteam, să iasă din pivniţă, că eu nu i-am slobozit aici, ei singuri s'au băgat şi acum e şi vremea vecerniei; de-a auzi părintele arhimandrit e vai şi amar!

— Taci! îmi curmă el cuvântul, trase un şuier în deget, de cred că băgă în spaimă ştachiile nu numai ale pivniţei, ci şi ale tuturor zidurilor mânăstirii şi-apoi învârtindu-se pe-un picior, işi puse potcapul pe scăfârlia „protosului" (primaşului) dintre lăutari, înfipse mânile în şolduri şi strigă ca în extaz:

Nici nu-mi pasă
De Nastasă
De Nichita
Nici atâta!

Dar atunci numai ce văd un baston ridi-

cându-se după spatele mele, — vai, era bastonul... arhimandritului! — trosc peste potcap de capul Ţiganului, trosc în scripca lui, Lavrenţii şi călugării suflară în lumini şi fuga pe după poloboace, — Ţiganii călcau unul pe altul bojbăind pe întunerec să scape afară...., se auzea bietul bas troncănind, când se pălea de păreţii pivniţei. Urmarea a fost cum a fost; dar mult şi mare n'a fost: numai atâta că vecernia în această seară a săvârşit-o arhimandritul singur, cu noi băieţii la stranele călugărilor toate deşarte, şi că cheile pivniţei n'au mai rămas de aci înainte pe mâna mea; dar nici taraf de ţigani lăutari mai mult n'am mai văzut veniţi la mânăstire spre „închinare şi jertfire". . . . .

Un epizod extraordinar din anul 1841

Mă aflam cu șederea la preotul nostru ortodox din Lemberg. Intr'o dis-dimineață a lunii lui Mai, încă înainte de trei ore, aud bătând la ușa mea, care ducea pe terasă afară. Baterea repeți, căci eu, un băiețan de cincisprezece ani, care mai studiasem încă seara până târziu, nu mă puteam desface așa lesne din brațele lui Morpheu, zeul cel atât de iubit de vârsta în care mă aflam. In fine, urmând baterea la ușă tot mai tare, mă trezii și întrebai din pat:

— Cine-i acolo?

— Deschide! mi se răspunse cu un glas ca de domn mare, deschide că am numaidecât să vorbesc cu părintele.

Mă cobor din pat, deschid, cu ochii încă greoi și cine oșiși și intră în odaie? Superiorul campestru, mai marele adecă peste toți capelanii militari din întreaga țară, pe care îl cunoșteam.

— Capelanul doarme? îmi zise el.

— Doarme, răspunsei.

— Mergi, trezeşte-l şi spune-i că eu, Superiorul campestru, am ceva urgent să-i vorbesc.

Ştiind eu mărimea oficialului celui ce-mi vorbea, — el avea rang de episcop — nu zisei niciun cuvânt, ci alergai în cabinetul preotului, în care dormea şi-l trezii zicându-i:

— Scoală, părinte, Superiorul a venit şi zice că are ceva urgent să-ţi vorbească!

— Ce, cine? Superiorul?... Pofteşte-l, dă-mi rasa, potcapul... du-te...

— Scuză, pater capelane, zise Superiorul încă din odaia mea.

— O, pofteşte, pofteşte! răspunse preotul, scuzaţi Prea-venerabilitatea Voastră că m'aţi găsit aşa...

Intrară apoi ambii în cabinetele interioare, trăgând tot Superiorul uşa după dânşii. După vreo câteva minute ieşi Superiorul, petrecându-l preotul până jos la treptele terasei, unde apoi se despărţi de el cu formule cât mai supuse. Trecând preotul prin odaia mea, îmi zise cu un ton repede:

— Asistenţă! Asistenţă cât mai curând!

Ştiam deja din puţinele zile ce petrecusem la preot ce însemna în gura lui cuvântul „asistenţă". Alergai deci la garda principală şi cerui dela ofiţerul de zi „asistenţă" pentru

preotul ortodox în mergerea lui cu sfânta euharistie. Pe loc şi fuseră comandaţi cinci grenadiri, care îmi urmară. Ajunşi la capela noastră, preotul în felon[1]) şi epatrachil sta deja în interiorul capelei la prag, cu „prea-sfintele în mâini". Alergai în capelă, luai clopoţelul cu mănunchiu, anume pentru scop ca acesta prezent, îl dădui grenadirului, care era fără carabină; în acest moment, ceilalţi patru îngenunchiară, descoperiră capul de impunătoarele cuşme de urs, preotul păşi între ei zicându-mi mie:

— Molitvelnicul şi crucea!

Grenadierul fără carabină sună atunci clopoţelul ce i-l dădusem, de trei ori, ceilalţi se sculară şi doi de o parte de preot şi doi de alta, păşiră — carabina la braţ — împreună cu preotul, înainte, călăuziţi la douăzeci de paşi de cel cu clopoţelul, care işi ducea cuşma — adecă gugiumana — pe braţul stâng şi tot la zece paşi ce-i făcea, suna de câte trei ori din clopoţel. Pe strade era încă deşert, numai ici colo întâlneam câte un om, care auzind clopoţelul, de departe se dădeau în lături, îngenunchiau, işi descopereau capul, îl plecau adânc, alţii până şi cu fruntea la pă-

1) Veşmânt bisericesc, în forma unui con trunchiat.

mânt, se loveau în piept și ziceau în taină rugăciuni. Preotul îi binecuvânta, făcând cu sfântul potir semnul crucii spre cei îngenunchiați și zicând:

— Doamne mântuește pe oamenii tăi!

Ajunserăm — eu cu cartea și crucea în mână, dindărătul sacrului cortegiu — până la răspântiile a două, ba a trei strade. Una, în dreapta, ducea în partea orașului cu infirmeria militară; alta, în stânga, spre partea orașului de Nord, și a treia, care trecea printre ambele direcțiuni, drept spre piața principală, unde se afla și palatul primăriei orășenești. Drumul obișnuit al preotului nostru, când mergea cu prea-sfintele, era ori cel din dreapta, la infirmeria militară, ori cel din stânga, care ducea la penitenciarul civil, în care se aflau și condamnați ortodocși. La acest loc ajunși, preotul întoarse capul spre mine; eu grăbii la el, căci văzui că vrea ceva să-mi spuie:

— Drept înainte! îmi zise.

Alergai la grenadirul ministrant și-i zisei:

— Drept înainte!

„Unde oare ne ducem?" cugetai eu în mine; pe această stradă n'a umblat preotul nostru niciodată și nici nu știam să șadă în această parte de oraș vreun creștin de legea noastră. Ajunserăm la catedrala catolică; preo-

tul iarăşi întoarce faţa spre mine, drept semn că vrea să-mi spună ceva, ce eu pricepând şi la el grăbind, dânsul iarăşi zise:

— Tot drept înainte!

Şi aceasta comunicai soldatului ministrant, însă mirarea şi curiozitatea mea crescură, că încătrău mergem, pe cine să-l „cuminece!"

Ajunserăm şi pe piaţa principală, din care, dintr'o parte şi din alta ieşeau două strade. Preotul iarăşi se uită spre mine.

— Pe la biserica moldovenească! îmi zise.

Mare lucru! gândii eu, că nu spune preotul deodată, încătrău şi la cine merge în sfântul oficiu. Trecurăm pe lângă biserica moldovenească, şi ieşirăm şi din strada ei spre bulevardul superior al oraşului, pe care se află şi reşedinţa arhiducelui, ce era guvernorul civil şi militar al ţării.

Ajunşi în faţa palatului reşedinţial, văzurăm că în etajul superior, cum se părea, la auzul clopoţelului se deschiseră uşile despre balcon. Arhiducele bătrân se ivi dincolo de uşă şi încă în veşmânt matinal, descoperi capul şi se închină adânc, făcându-şi cruce.

Pe dinaintea palatului arhiducal trecea o stradă largă din spre Nord spre Sud. Preotul iarăşi se întoarse spre mine şi zise:

— In stânga la deal!

Un aghiotant al arhiducelui văd că grăbeşte în urmă-ne şi pricepându-mă poate că aparţin cortegiului, mă întrebă:

— Incătrău merge preotul grecesc?

— Nu ştiu, domnule ofiţer, îi răspunsei.

Aghiotantul se uită cam oţărît la mine, — mi se păru că el nu mă crede când îi spun că nu ştiu, apoi se întoarse şi intră pe poarta palatului. La căpătul stradei era o casă mare cu două etaje şi cu patru fronturi, iar în mijloc cu o curte spaţioasă. Aceasta o ştiam eu că e cazarma artileriei, dar se şoptea tainic prin oraş că în partea din afund a acestei cazărmi ar fi închişi şi inculpaţi politici, că adecă o aripă a acelei mari zidiri ar fi penitenciarul politic de stat.

Venind ministrantul în dreptul portalului, înaintea căruia sta un soldat de strajă, acesta prezentă arma, iar un uniformat cu un şmoc de chei în mână îi făcu ministrantului semn să intre în portal; îngenunchie puţin, se sculă, veni iute la ministrant, îi spuse, ceva în taină, ministrantul atunci strânse clopoţelul, iar livratul — era un profos[1] — făcu iarăşi semn să urmeze cortegiul după dânsul. — Vai, d'apoi ce aveam noi a căuta aici, — ce să fie

1) Administratorul închisorii.

că e chemat încoace preotul nostru? gândii eu, nu fără oareşicare frică şi răcire de inimă. Mare şi straniu lucru trebue să fie, cugetai eu mai departe, căci pe de o parte aşa de dimineaţă veni singur Superiorul la preotul nostru să-l cheme şi de alta că preotul într'un chip atât de misterios şi extraordinar dispuse parcurgerea drumului până aici. Intrarăm în curtea cazărmii— nici suflet de om nu se vedea; dar o înfiorare grozavă mă cuprinse când în acea aripă din fund, ridicând eu ochii, văzui la etajul superior toate ferestrele astupate cu scânduri, aşa că numai din spre cer ajungea la ferestre puţină lumină. Intrarăm, urmând profosului, pe o uşă din unghiul curţii, suirăm nişte trepte inguste şi ajunşi în etajul al doilea, alergă profosul la o uşă ferecată grozav cu coarde de fier; descuie trei lacăte mari, îşi descoperi capul şi îngenunchie, ţinând cu o mână uşa încă închisă. Preotul sosind la uşă, cei patru grenadiri postându-se doi de o parte de uşă şi doi de alta, îngenunchiară luându-şi gugiumanele din cap şi abia când preotul se apropie de îngrozitoarea uşă, profosul o deschise şi preotul şi eu după dânsul intrarăm înăuntru, închizând profosul uşa repede după noi. Dar unde intrarăm şi ce mi se înfăţişă acolo înaintea ochilor?

O celulă îngustă, poate nu tocmai de doi metri de largă şi de vreo trei şi ceva de lungă. In fund o măsuţă mică, acoperită cu pânză albă şi pe ea două lumini aprinse. In stânga prinsă cu şuruburi de perete, o cravată de fier şi în unghiu despre uşă o jumătate de sobă tot de fier, ce se vedea din perete, având ea a încălzi cu cealaltă jumătate o celulă vecină. Vai, dar lângă măsuţă, cu spatele spre cravată, era îngenunchiat un ofiţer, cu capul plecat şi cu mânile cruciş la piept!

— Te poftesc să te scoli, domnule ofiţer! zise preotul în ton amical.

Se ridică un bărbat impozant şi corpolent, poate peste şase picioare de înalt, zuruind în ridicare-i două lanţuri grele, ce-i erau puse unul pe mâna dreaptă şi pe piciorul stâng, iar altul pe mâna stângă şi pe piciorul drept. Faţa-i palidă, lungăreaţă, cu trăsături marcante, împreunate cu fruntea-i înaltă şi bine desvoltată, exprimau hotărîre şi energie. Această înfăţişare impunătoare o înălţau încă şi mustăţile-i blonde şi lungi, atârnătoare până mai pe piept. Eu la aspectul acesta şi aicea încremenii.

— In ce limbă vorbeşti mai uşor, domnule, îl întrebă preotul, ce sta în faţa ofiţerului, încă cu prea-sfintele în mâni.

— Vorbesc, venerabile părinte, răspunse ofiţerul, ce sta drept şi cu fruntea înălţată, sârbeşte, româneşte, italieneşte, franţuzeşte, ungureşte şi nemţeşte; limba mea maternă însă este cea sârbească.

La aceasta zise preotul:

— Din aceste limbi, ce le numişi dumneata, eu vorbesc mai cu înlesnire pe cea română şi germană. Să vorbesc deci româneşte?

— Pofteşte!

— Dumneata m'ai chemat încoace?

— Da, eu; numai n'aş fi vrut nici acum şi nici în acest mod să te chem.

— Eu sunt într'o stare ce mă identifică pe deplin cu sentimentele dumitale ce le ai acum, căci îmi răspunseşi aşa. Însă eu aş avea mare mângâiere dacă aş putea să mă simt în drept a presupune despre dumneata, ca despre un bărbat de cultură, ce cu bună seamă şi eşti, că situaţiunea în care ai devenit şi care nu te face a mă fi dorit să viu la dumneata, acum nu-şi are temeiul în scopuri contrare cu principiile legii noastre, în care eşti şi dumneata botezat, ci numai în careşicare incidente sau influenţări neatârnătoare de propriile-ţi intenţiuni.

— Aşa este, venerabile părinte! — şi faţa ofiţerului parcă luă un aer de satisfacţiune.

— Aşa dar, dacă cuvintele dumitale provin din adevăratu-ţi suflet, atunci şi intenţiunile dumitale, ce fură oareşicum împinse sau aduse pe calea la această celulă, vor fi coincis cu intenţiunile Intemeietorului sântei dumitale şi a mele legi?

— Aşa este, venerabile părinte! — faţa ofierului luă o expresie şi mai vie.

— Prin urmare...?

— Prin urmare, ca şi când ar fi priceput ofiţerul ce vrea să adauge preotul, zise acesta cu glas sigur şi aşezat, prin urmare, venerabile părinte, fii bun şi completează-mi sfinţia ta pregătirea drumului, pe care a merge şi eu chiar din acel moment am fost gata, în care am hotărît realizarea faptică acelor ale mele intenţiuni. Da' de moarte nu mă tem!

Aici tăcu puţin, ridicându-şi dreapta cu zuruitorul lanţ la frunte, ca şi gândind ce ar fi să spue şi apoi continuă tot cu aer liniştit şi sigur:

— Adevărat e, venerabile părinte, că sângele ce l-a vărsat Mântuitorul pe cruce, l-a vărsat întru întărirea şi adeverirea celor ce le-a învăţat şi mărturisit ca aduse din cer, dela eternul izvor al adevărurilor?

Preotul înclină din cap, în semn că așa e; atunci ofițerul zise în ton rugător, dar și rezolut:

— Dacă-i așa, apoi scrie, te rog, maicii mele la E... ea se numește... că eu, până în ultimul moment al vieții mele am rămas supus și credincios celor ce mi-a spus ea în fragedă-mi copilărie, că adecă un atom din acel sânge sfânt al lui Christos s'a vărsat și pentru mine și că prin urmare să am grijă să-l merit... Pentru desrobirea neamului, ce este asemănarea lui Dumnezeu, Christos sângele și l-a vărsat; pentru desrobirea neamului celui dintr'o mumă comună cu mine, am vrut și eu atomul de sânge al meu să mi-l merit...

Aici tăcu ofițerul puțin, se uită intensiv la prea-sfintele din mâna preotului și apoi ceva surescitat în interiorul său, continuă cu glas ridicat, dar tremurător:

— Ah, dar Christos numai între doisprezece tovarăși ai săi a avut un Iuda; eu între douăsprezece mii! și un zurăit puternic cu lanțurile umplu întreaga celulă cu fiorosu-i sunet.

Preotul se dete ceva îndărăt, iar ofițerul își acoperi fața cu amândouă mânile, parcă

înfrânt în întreg sufletul său; lanţurile zuruiau necontenit, căci ofiţerul tremura în furie din cap până în picioare.

— Tu aici? îmi zise atunci preotul. Pune cartea şi crucea din mână şi du-te!

Eu mă întorc să ies pe uşa ceva crăpată, trag — profosul pe dinafară, cu urechea la uşă şi cu o tăbliţă în mâni, pe care însemna ceva... Eu nu ştiu, învins peste fire, ori entuziasmat de vorbele ofiţerului, din care unele, şi astăzi, după patruzeci şi şapte de ani, mă înfioară când la ele numai gândesc, necum încă să le produc, — ieşind din celulă şi văzând ce face profosul, strigai:

— Nu-i iertat ce faci!

— Ce este? zise preotul, atât el cât şi ofiţerul ţinând ochii spre uşă.

— Profosul scrie spovada! zisei eu.

Mă uit la preot, mă uit la ofiţer; preotul alb ca peretele, — ofiţerul tot aşa, se repede spre uşă... dar în apropierea ei, ca reflectându-se, se opreşte, — iar preotul, foarte excitat, zise:

— Aşa? La aceasta m'aţi chemat aicea? Sfântul meu serviciu şi sacramentul ce mi s'a spus să-l săvârşesc, vreţi să-l exploataţi, pentru alte scopuri? Suprema instanţă în Stat a-

ceastă fără-de-lege neauzită are să o ştie! şi apoi sfârşi uitându-se cu milă la ofiţer şi arătându-i că vrea a se depărta, zise: Eu mai mult aici n'am ce face!

Profosul atunci şterge iute tăbliţa şi speriat zice cu glas rugător:

— Nu, nu, mă rog, nu!

Ofiţerul, uitându-se ba la profos, ba la preot, văd că faţa i se roşeşte şi deodată strigă:

— Iartă-l părinte; văd eu, i s'a poruncit! — şi-apoi către profos: Nu-i aşa?

Profosul plecă capul şi tăcu.

— Câţi copii ai? îl întrebă ofiţerul.

— Cinci, domnule locotenent, răspunse profosul cu glas jalnic.

— Să vii, de-i putea, după aceasta, la mine şi eu ca să-ţi îmbunătăţesc pânea ta şi a copiilor tăi, ţi-oiu dicta singur şi mai multe de cum câte ai auzit!

Mă uit — şi acum se văzu, cred că la vuietul celor ce se petreceau, că se ivi un alt uniformat şi mai distins decât profosul, care sta uitându-se din coridor în spre celulă cu o temere vizibilă.

— Nu iert, zise preotul, ci numai sub condiţiunea să mi se respecteze la acest act sfânt

legea mea pe deplin. Jos lanţurile de pe dumnealui, zise arătând spre ofiţer.

— Mântuitorul lumii Christos, reprezentat prin prea-sfintele acestea ce le am în mâni, după legea mea nu se împărtăşeşte cu un încătuşat în lanţuri. In momentul suprem al sfintei cuminecări, cuminecându-l trebue să fie liber, ca liberul Dumnezeu ce întru acel moment suprem îl îmbrăţoşează!

Livratul al doilea privi, la aceste cuvinte, ca zăuitat şi zăpăcit la preot, tăcu puţin, gândi şi-apoi zise ceva profosului la ureche. Acesta se depărtă cu grăbire, iar ofiţerul, văzui că la aceste mari şi memorabile cuvinte ale preotului nostru îşi înfipse ochii asupra lui, uitându-se lung şi înduioşat la el şi numai deodată se iviră două şiroaie de lacrimi pe faţă.

Eu, turmentat de cele mai neexprimabile sentimente, mă răzemai pe nevrute de un grenadir. Alţi patru soldaţi se iviră, urmând profosului şi se puseră cu carabinele la uşă; profosul, pe când celălalt livrat se posta în prag, intră în celulă, descuie grelele lacăte ale lanţurilor de pe ofiţer, le desfăcu şi cu ele în mână ieşi afară, trăgând uşa după sine.

Palid şi ca stors la faţă, ieşi după o vreme preotul din celulă, în care, jos lângă mă-

suță, văzui pe ofițer încă îngenunchiat, uitându-se după preot, cum se vedea, mișcat în adâncul sufletului său...

Curând după aceasta transpiră în publicitate că ofițerul, o oră după depărtarea noastră dela el, chiar acolo în celulă fu executat.

Numele meu străin mântuitor

Ajungând eu până la secunda gimnazială, ce-i zicea pe atuncea „infima", iară la prima „parva" muri bunul meu protector şi binefăcător, arhimandritul mânăstirii Putna, Ghenadie Platenchi, carele până atuncea mă susţinuse prin şcoli pe spesele sale şi eu rămăsei acum fără de niciun mijloc de a studia mai departe, fiindu-mi părinţii mei nişte săteni de tot săraci. Poate însă că Dumnezeu nu uita de mine, căci într'o după amiază-zi după şcoală, plângând eu pe treptele gimnaziului, nu ştiu au că de grijă că unde m'oiu duce neavând locuinţă, au că de foame, mă simţii cu mâna cuiva pusă pe capul meu. Mă uit, — era un profesor dela filosofie.

— Ce plângi băiete, ce ţi s'a întâmplat? mă întreabă el.

Nu ştiu ce cuvinte legai la un loc de-i răspunsei, dară aceea ştiu că ascultându-mă acel profesor puţin, mă luă de mână şi mă

duse cu sine la locuinţa sa. Aicea mă întrebă el de-a-măruntul despre împrejurările mele şi aflând că n'am niciun căpătâiu, zise să rămân deocamdată la dânsul şi el va vedea ce s'a putea face. A doua zi, cum auzii eu mai pe urmă, întrebă samaritenul meu pe profesorul clasei mele despre conduita-mi morală şi despre capacitatea mea intelectuală şi venind el la 12 oare acasă, îmi zise că de-acum rămân la dânsul, l'oiu servi — era singur şi bătrân — şi pentru aceea voiu avea ale traiului şi locuinţă. Rămăsei la bunul om până la cvarta. Aicea însă aşişi înainte de începutul anului şcolar fu acest al meu protector şi susţinător numit profesor la Universitatea din Lemberg.

— Eu mă duc, dragul meu, îmi zise el într'o zi, şi pe tine, cel puţin deocamdată, nu te pot lua cu mine, căci nu ştiu sigur cum va fi acolo, unde şi cum voiu locui. Rămâi dar tu aicea, poate ţi-i găsi un chip careva, ca să poţi continua şcolile. Iară de vei vedea că nu şi nu, vină mai târziu iară la mine.

Aicea îmi puse bunul profesor vreo câţiva sorocoveţi în mână şi eu rămas din nou fără casă, fără masă, mă primiră colegii mei vreo câteva zile, ba unul, ba altul, pe la sine, până ce căpătaiu la un biet olar român din Cer-

năuţi o corepetiţie cu doi lei şain pe lună. Greu o dusei dela Septemvrie până la Martie, de unde înainte apoi, ne mai putând suporta lipsele de tot felul şi mai ales foamea şi frigul, mă hotării să mă trag la profesorul şi fostul meu stăpân, la Lemberg. Trebue aicea să pomenesc că pe atuncea, pe la anul 1840, nu erau corepetiţii private aşa multe ca acum, pentrucă corepetiţiile la gimnazişti le ţineau, se înţelege, ca pe plată separată, înşişi profesorii ordinari, cu şcolarii lor. Afară de aceasta, deşi aş fi putut căpăta vreo oră privată, căci nu învăţam rău, nu-mi era aceea aşa de lesne, una căci nu eram prea ferm şi dester în limba germană, şi alta pentrucă n'aveam haine potrivite de-a fi fost primit în case mai bune, dintre care unele ţineau şi corepetitori privaţi la copiii lor. Apoi nici stipendii şi alte ajutoare publice şi private, pentru şcolari, nu existau pe atuncea cu cârdul, ca astăzi. Unicul stipendiu ce exista la gimnaziul superior din Cernăuţi era, pentru noi Românii, numai stipendiul clerical; iar acesta nu-l prea căpătau goii şi flămânzii, ci... ,,cine are, aceluia i se va mai da". Era adecă la consistoriul din Cernăuţi, care dispunea de acele stipendii, un cancelor fac totum, carele ca jurist şi încă practic, ce era în toate, dela

posturile înalte și până la bietele stipendii ale școlarilor, se ținea de maxima **do ut des**. Anul 1848 apoi i-a „dat" și lui, că l-a spulberat clerul și eparhia dela consistoriu.

Spusei deci profesorului meu de clasă — pe atunci era numai unul pentru toate obiectele — că ce, **necessitate coactus**[1]), hotărîi să fac și acesta îmi făcu o colectă printre ceilalți profesori gimnaziali, îmi dete testimoniul de frecventare până la respectiva zi și eu înzestrai și cu un pașaport dela magistratul orășenesc al Cernăuțului și cu zece sorocoveți — colecta profesorului — în pungă, plecai cu un Șvab, ce adusese marfă dela Lemberg la Cernăuți și acum se întorcea cu altă povară, cu cincisprezece măji de pene scrămănale, la Bradi, și care Șvab mă primi pentru șase sorocoveți cu sine până la Zlociov, șase mile încă dincoace de Lemberg. Era într'o luni în săptămâna patimilor, care se întâmplase atunci a catolicilor deodată cu a noastră, și o adevărată săptămână de patimi și pentru mine. După o iarnă grea cu omăt mult, ce nu se ituase încă și făcuse drumul gropi și hopuri, de nu puteai merge nici cu sania, nici cu căruța, măcar trei pași fără a-ți pune capul în

1) Constrâns de necesitate.

primejdie, în loc să şed în căruţă, mai bine zis în harabaua cea monstruoasă, trebuiam să merg pe jos şi să pun şi eu umărul sub draghina[1]) harabaiei de o parte, iar Şvabul făcea de cealaltă, ca venind roata stângă ori dreaptă în gropile drumului, să nu se răstoarne gireada de ţuhaluri[2]) cu pene de deasupra noastră. Abia trei, patru mile făceam pe zi, iară în alta nici atâta, şi ca să sporim în cale, căci erau Paştile la uşă, mai adăugam ziua cu dimineţile înainte de soare şi serile până târziu. Abia vineri dimineaţa înaintea Paştilor ajunserăm la oraşul Zlociov, de unde aveam până la Lemberg, cum zisei mai sus, şase mile. Umărul meu, de ţinut draghina harabalei, era umflat de nu mai încăpea în mâneca surtucului şi încălţăile mele, de mers mai tot drumul pe jos, erau sfârtecate de scriam deja cu degetele picioarelor năcazul meu pe omătul înmuiat. La Zlociov aveam să mă despart de „birjarul" meu, căci el avea să meargă de aicea la Bradi, să o ia deci ceala, iar eu, ca să viu la Lemberg, hăisa. Acolo la Zlociov traserăm la un han, numit „gazda harabagiilor", şi după ce, se înţelege, ajutai

1) Loitrea carului.
2) Saci.

Şvabului mai întâi, ca şi tot drumul până aci, a desprinde caii şi a-i da la grajd, intrarăm în odaia de obşte a hanului, spre a ne răsufla şi încălzi ceva. Eu scosei din legăturica mea, în care aveam cărţile de şcoală, o biată de cămaşă, documentele mele şi cei şase sorocoveţi, ca să-i dau Şvabului pentru, ce-i drept, cam strania cărăuşie, rămânându-mi încă numai şase creiţari proşti, toată averea mea. Scosei, zic, cei şase sorocoveţi din legătură; însă Şvabul, un om de treabă, cum îl cunoscui, când îi oferii banii, zise:

— O, o, da cum aş putea eu lua plată dela dumneata, dacă în loc să te aduc în căruţă, ai venit pe jos şi peste aceea mi-ai şi ajutat încă tot drumul şi atât de mult!

Ceru apoi dela hangiu hârtie şi negreală, se puse la masă şi scrise ceva şi dându-mi scrisoarea îmi zise:

— Aicea pofteşte biletul acesta şi trecând prin Viniki dă-l cu salutări dela mine soţiei mele. Casa mea, dacă-i intra în colonie, e a doua în mâna dreaptă... Şi acum, jupâne hangiu, dă-ne ceva de mâncare şi câte o sticlă de bere.

Eu mulţumii cum putui mai frumos bunului Şvab pentrucă-mi întoarse banii şi pusei sorocoveţii iară în legăturică. In odaia hanului nu

era nime, decât numai o calfă călătoare, ce se cunoştea după băţu-i cioturos, raniţa în spate şi colosala pipă, numită „căpăţână de uliu". El, calfa, privea la noi, asculta toate ce eu şi Şvabul vorbeam. După dejunul, destul de bun, ce-l plăti jupânul Franz, şi după ce-i ajutai încă să înhame cei trei suri la haraba şi după ce mai mersei cu el până la răspântiile drumurilor, unul către Bradi, iar altul către Lemberg, ne luarăm rămas bun, mulţumindu-mi bunul Şvab încă odată pentru ajutorul ce-i dădui în greul drum şi invitându-mă cât mai cu căldură să viu la el din Lemberg, de câte ori numai voiu putea şi voiu voi. Luai deci drumul ce mi-l arătă Şvabul că duce spre Lemberg. Incepuse a ninge un ningău umed. După vreo câteva sute de paşi văd pe calfa din han şezând la marginea drumului pe o movilă de prund.

— De unde şi 'ncătrău? îmi zise el, parcă vrând să semene că nu m'a văzut şi nu mă cunoaşte.

— Din Bucovina la Lemberg, spusei eu.

— Ah, avem aşa dar amândoi un drum; aidem!

Eu mă bucurai, căci aflai tovarăş în ţară străină şi pe un drum mie necunoscut. Merserăm cât merserăm, întrebându-mă tovarăşul

de unele și de altele și ajungând noi în dreptul unei case de lângă drum, calfa zise:

— Aicea este bere bună; aide să ne întărim cu câte un pahar și apoi înainte!

Nu-mi era de bere, dar ca să nu mă despart de tovarăș, pășii după el în crâșmă. Calfa comandă două cvarte de bere, zicând:

— Dumnealui ar bea bere bună, de care i-am recomandat eu, că aicea este, și mi-a făcut gust și mie.

Jidanul aduse cvartele, le puse înaintea noastră, și calfa închinând la mine, bău paharul pe jumătate, își aprinse pipa cea mare, bău apoi și cealaltă jumătate de pahar și numai ce văd că apucă legăturica mea de dinainte-mi și... pe ușă afară! Eu după dânsul — Jidanul mă oprește.

— Ce vrei? strig eu.

— Plătește întâi berea, răspunde Jidanul, și-apoi te du.

— D'apoi n'am comandat-o eu, îi răspund eu.

— Aha! zise Jidanul, cunosc eu păsăruice ca voi.

Mă smâncesc, mă rog, îi spun că pe calfa fugită eu n'o cunosc, că acel străin, el m'a chemat pe mine în cârciumă și nu eu pe dânsul, că sunt un școlar sărac din Bucovina, că

toată bogăția mea e în legătura ce mi-a răpit-o acel străin, și că-s pierdut de nu mi-o capăt îndărăt. Toate în zadar! Nimic nu ajută, până și nici lacrimile mele, cu care mă rugam de Jidan. Ovreiul se puse la ușă și nu zicea alta nimic decât: „plătește!" Ce să fac, mă apucă desperarea, cugetând că în legăturica mea erau, pe lângă cei șase sorocoveți, documentele mele, fără de care se 'nțelege că n'aveam ce căuta la Lemberg. Văzând eu că-i rău, și Jidanul, la care se asociase și Jidanca lui, nu mă sloboade, scosei gologanul de șase creițari, ce-l mai aveam în buzunarul jiletcii și zisei Jidanului:

— Na-ți, omule, tot ce am, și te rog pentru Dumnezeu, sloboade-mă, că ajungând pe hoțul de calfă, jur că-ți aduc restul de parale pentru bere.

Jidanul atunci îmi luă șesaca din mână și cascheta din cap și mă impinse pe ușă afară... Nu băgai în seamă insulta aceasta, mă repezii la drum, cât în sus, cât în jos, ningea, nu se vedea mai departe decât vreo zece pași. Nu văd pe nime, — încătrău s'o iau! Alerg o bucată înainte, în direcția spre Lemberg; nici urmă de mieșl de calfă, decât numai niște țărani pe jos, care văzându-mă alergând cu capul gol și plin de omăt, se uitau la mine

parcă curioși, parcă cu compătimire, ba unii își făceau și cruce, cum se vede, ținându-mă de un bun smintit. Ii întreb cu glas rugător de n'au întâlnit un atare și atare om. „Nu!" îmi răspundeau cu toții. Mă întorc înapoi spre Zlociov, întreb din nou pe cine întâlneam: „nu!" îmi răspundeau toți. Ce să fac, săracul de mine! In zadar cuget alta... Mă mai duc la Jidan, îl rog de nu-l cunoaște el pe acel străin, de n'a mai fost pe aici. „Nu!" îmi răspunde. Il rog să se îndure și să-mi dea măcar caschetа, că mi-i frig și ud la cap.

— Plătește berea! îmi fu răspunsul și încă brusc și disprețuitor. Mă aflam într'o situație atât de cumplită, încât nici astăzi nu știu cum mă trezii deodată că mă ținea un lacheu livrat de guler. Ridicai ochii, mă văzui în poarta unui palat de lângă șosea, vorbind lacheul polonește cu un domn îmbrăcat numai în halat, carele sta sus pe balconul palatului. In mâna mea vârî lacheul niște creițari și-mi tot striga:

— I-ai și cară-te!

Ca un fulger atuncea deodată îmi sclipi un gând temerar și deșănțat...

— Nu-s cerșetor, zisei eu lacheului cu glas rezolut, am ceva să-i vorbesc luminat puternicului stăpân, cum adecă auzii că-l intitulează lacheul pe boierul din balcon.

— Adă-l încoace, porunci boierul de sus, dar cată-l de n'are pe lângă sine arme... cine eşti tu, de unde şi ce vreai? strigă boierul poloneşte către mine, după ce mă aduse lacheul înaintea lui, într'un cabinet luxos.

Eu mă închinai supus şi zisei:

— Iartă, luminat puternice doamne, dacă poloneşte nu m'oiu putea răspica prea bine! Sunt un student din Bucovina, fiu al unui ţăran sărac. M'a dat şi m'a ţinut un călugăr prin şcoli, până acum, unde mă aflu în a patra gimnazială.

Boierul mă privi aicea de sus şi până jos — eram o apariţiune copleşită, întradevăr vrednică de compătimit — vârî mâna în buzunarul halatului, vrând, cum se vede, să-mi dea o elemosină:

— Nu, luminat puternice doamne, zisei eu, nu cer, ci îndură-te şi mă ascultă puţin! Până în anul acesta eu nu ştiam mai mult despre Poloni şi Polonia decât ce auzii în şcoală şi din cărţile şcolare. In anul acesta însă îmi pică în mână istoria Poloniei şi citii în ea. Ajungând până la Vladislav Lokjetek, întemeietorul Imperiului polon, în secolul al XIV-lea şi, de aci încinte, nu ştiu ce să fie că nu-mi mai dete gândirea mea pace în Bucovina, un ceva tainic mă trăgea necontenit şi cu o putere

supranaturală să viu în țara demnei și vitezei națiuni polone...

— Cum te chiamă? mă întrerupse aici subit boierul.

Eu îi spusei numele meu, carele era atunci polon [1]). Boierul parcă tresări și văzui că fața i se face roșie; ridică capul în sus și mă privi cu un afect că parc'ar fi vrut să mă străpungă cu ochii și apoi strigă:

— Apoi tu ești Polon!

Eu continuai:

— Nu-mi dete, zic, pace gândul să mai șed în Bucovina și în sfârșit cerșii pe la proefsori și pe la alți cunoscuți, de strânsei creițar la creițar, ca să am de drum până la Lemberg, unde cu ajutorul lui Dumnezeu, între bravii și nobilii Poloni să continuez școlile și iată, luminat puternice doamne, ce chiar aici și chiar acum mi se întâmplă.

Aicea-i povestii toată pățania mea cu calfa. Boierul mă asculta cu tot de ce de ce mai încordată atențiune, ochii și fața lui vădeau emoțiunea-i internă de ce de ce mai agitată și mai volburată. Abia sfârșii cu povestirea despre calfă și despre procletul de jidan, ce mă asupri și batjocori atât de fără suflet și fără

---

1) Gole[illegible]ski.

de niciun temeiu şi boierul se apropie de mine, mi se uită drept în ochi cu ai săi, înfocaţi, şi-mi zise răslit:

— Băiete, da de-i şi drept ce vorbeşti!

— Drept luminat puternice doamne, răspunsei eu fără a arăta ceva sfială, poţi, măria ta, numai să am prilegiul, să te convingi că tot cuvântul e aşa cum ţi-l spusei!

Fără a mai zice ceva, mă luă boierul de mână, mă duse printr'un cabinet, apoi printr'o sală spaţioasă şi cât mai pompos mobilată şi decorată, apoi încă prin o odaie, deschise o uşă şi zise cu vioşie şi emoţiune unei doamne ce şedea pe o otomană cu o carte în mână:

— Ascultă, dragă, şi crede în viitorul nostru!

Zise şi se duse îndărăt pe uşa pe care venirăm. Un papagal verde, dintr'o colivie mândră şi mare, pe un piedestal pare-mi-se de marmoră, balbutea: „nii, nii", ş'apoi după o pauză: „nicî rospaci", adecă, pe româneşte: „nu, nu, nu despera"; cum se vede, învăţat a spune Polonilor să nu desepereze.

— Ce este? mă întrebă doamna, ca intrigată şi curioasă. Desvoltatu-mi-a „gândul temerar şi deşănţat", colo, înaintea boierului, numai ca primul şi sfiosul concept, ce şi am să-i vorbesc; acum, ca şi când l-aş fi copiat pe curat acel concept cu necesarele corecturi şi completări,

repeţii povestirea mea madamei de pe otomană, care cum se vedea era soţia boierului de casă. Eu de aceea îmi dădui acuma, înaintea madamei, silinţă să povestesc mai bine, pentrucă cunoscusem că istorisirea mea avu la boier un efect cât mai emfatic. După povestirea-mi despre paupera-mi origine şi despre greutăţile cu care, după moartea binefăcătorului meu, spre a continua şcolile, avui-a mă lupta, şi viind eu la citirea istoriei Polonilor şi deşteptarea înăuntrul meu a unui ceva necunoscut, ce nu-mi mai dete pace a rămânea în Bucovina, ci mă trage cu o putere nevăzută spre Polonia şi nu mai avui odihnă nici zi nici noapte, până nu mă hotărîi a ceda acelei puteri nevăzute şi a pleca spre Polonia; văzui pe madamă tot de ce de ce mai emoţionată, de-i căzu chiar şi cartea din mâni. Deodată şi cu glas tare mă întrebă şi ea, ca mai înainte boierul:

— Cum te chiamă?

Îi numii şi ei numele meu.

— Apoi tu eşti Polon, zise ea.

Eu tăcui şi deocamdată nu ştiam ce să răspund; dar aducându-mi aminte că la ce scop ţinti ideea-mi venită când mă ţinea lacheul de guler, zisei:

— Auzii de'a bunicul şi tatăl meu, că în vremile vechi să fi emigrat în Moldova un

antecesor al lor din Polonia, carele era Polon. Şi să fi fost încă şi nobil. Bunicul şi tatăl meu însă se născură acolo în Moldova, care după aceea deveni Bucovina, şi fură botezaţi în legea ortodoxă a ţării, fură crescuţi între Români şi se căsătoriră cu Romånce, şi aşa veni că şi eu fui botezat în legea bunicilor şi a părinţilor mei şi crescut între Români... Citind însă, cum zisei, în anul acesta, istoria Poloniei, repet că nu mai aveam pace în inima mea şi dorii mai cu ardoare să viu şi eu în Polonia.

Atunci odată numai ce văd că se repede de după spatele mele boierul spre soţia sa, se cuprind amândoi cu lacrimi pe faţă, se ţin o pauză aşa îmbrăţişaţi şi apoi boierul către înduioşata sa soţie zise cu un patos grav şi maiestos:

— Auzit-ai dragă! şi-apoi patria noastră, naţia noastră să n'aibă viitor? o, are, are! Copilandrul acesta de străviţă polonă, născut şi crescut în altă ţară, în altă lege şi între alt popor, neştiind, cum zice el, nimica despre Polonia, numai citind istoria noastră s'a deşteptat în el simţul naţional polon şi încă cu o tărie atât de neinvincibilă, că nu-i mai dădu pace să rămână în ţară străină, ci-l trase la neamul, la pământul propriu al său. O, o! exclamă

boierul cu o emfază supremă, viitorul Poloniei e asigurat!

Papagalul aici bâlbuti în colivie:

— Nici rospaci!

Şi iarăşi o îmbrăţişare intimă şi triumfătoare.

— Şezi băiete, zise boierul. Aduceţi-i de mâncare şi mai povesteşte cum era simţul acela, ce te trage spre Polonia.

— Era, zisei eu, un simţ atât de puternic, că eu nu-i mai puteam rezista.

— Este, strigă lacheul intrând atunci în odaia noastră.

— Este! strigă boierul.

Mă luă de mână şi mă duse înapoi pe unde am venit, până pe balcon. Jos, între patru Cazaci călări, calfa mea... Boierul, după ce mă dusese la soţia sa, se 'ntoarse şi porunci cum mai aspru celor patru Cazaci, golopenilor săi de curte, să se repeadă prin toate părţile şi din vânt din pământ să i-l scoată şi să-i aducă pe calfa călătoare. Un Cazac îl şi ajunse pe câmp, pe care calfa apucase fugind cu legăturica mea. Ce urmă acum, las cititorilor să-şi închipuiască, şi cred că uşor vor ghici... spunând eu aicea numai atâta că furia boierului asupra hoţului de calfă, acesta greu şi amar o plăti, iar Jidanul crâşmar, auzind de cele ce se petrec la curte, la proprietarul adecă al crâşmei, şi

natural, speriindu-se de ce-l va fi aşteptând şi pe dânsul, — numai ce-l văd alergând cu capul gol, numai cu iarmurca 'n vârful capului, arătând încă dela poarta ogrăzii cascheta şi gologanul de şase creiţari; şi văzându-mă pe balcon lângă boier, strigă cu schimele ; cele mai jalnice şi desperate că el numai a şăguit cu coconaşul şi că chiar se şi afla deja după el, adecă după coconaşul pe drum, în fuga mare, ca să-l ajungă şi să-i dea cascheta şi creiţarii... Şi să nu fi fost fariseism cinic, ci adevăr, ceea ce spunea jidanul, — era prea târziu, şi minciuna-i vederată îi înăspri numai soarta încă şi mai rău...

Eu plecai apoi spre Lemberg cu un dar numerar şi munificient, atât dela boier cât şi dela cocoana, apoi încă şi cu promisiunea din partele că dacă m'oiu purta bine şi voiu învăţa cu sârguinţă, dânşii mi-or fi tată şi mamă.

Mergând eu apoi de acolo, mulţămeam pe drum lui Dumnezeu căci îmi dete acest „gând temerar şi deşănţat", prin carele salvai şi legăturica cu documentele şi... viitorul Poloniei, mai dând încă şi jidanului şi calfei ocaziune, cred că mai mult decât destulă, — după ce primul rămase mai întâi uşurat de un perciun şi de vreo jumătate de barbă, dar ca drept recompensă, cu nişte obraji umflaţi ca mălaiul

şi roşii ca fesul, iar calfa, acesta şi cu încă ceva, căci ajunse pe o bancă, pare-mi-se că la numărul creiţarilor ce costa berea, — dându-le, zic, acestor mişei prilejul a avea în grosul dominical răgaz destul să-şi facă socoteala pentru berea devenită pentru ei mai pipărată decât zece şampanii.

Numele meu străin fatal

De-ar şti omul ce-ar păţi
De cu vreme s'ar păzi.

Pe când mă aflam în oraşul Lemberg, în ultimul an de gimnaziu, îmi mergea foarte greu, căci n'aveam de nicăierea niciun ajutor; din această cauză mă cuprinsese grija de-oiu mai putea-o duce aşa, ca să finesc măcar numai acel an. In acest necaz îmi adusei aminte că mântuitorul meu cu calfa călătoare, ce-mi răpise legăturica cu toate ale mele, îmi zise, când mă concedie din castelul său, să mă port bine şi să învăţ cu sârguinţă, căci dânsul va cerceta despre conduita mea şi de va afla-o că-i bună, el mi-a fi tată, la ce soţia lui adause: „şi eu mamă". Luai deci testimoniul şcolar din anul trecut cu mine şi mă dusei într'acolo să implor ajutorare. Venit în ograda castelului, mi se păru a nu fi aici toate cum au fost, căci suflet de om nu vedeam, ferestrele şi uşile castelului erau toate închise, deşi era timp frumos de vară. In fine iese cineva îmbrăcat ţărăneşte şi

mă întreabă pe cine caut. Eu răspund că pe boieri. Omul se uită la mine, ca și când ar vrea să mă cunoască și apoi zise:

— Nu eșii dumneata școlarul de an, ce avuși o întâmplare cu un om călător?

— Da, eu sânt, răspunsei, la ce omul zise:

— D'apoi nu știi că stăpânii noștri deja de pe atuncea, de pe la dumineca mare, s'au dus de pe aice și că de atunci nu s'au mai întors?

— Nu știu, răspunsei eu și întrebai încătrău s'au dus.

— Da știu eu? La Paris ori la Londra și Dumnezeu știe de s'or mai întoarce! Vremi grele au dat peste bieții noștri boieri! Chiar în noaptea aceea, după ce plecaseră de acasă, veniră niște Nemți cu cătane, încunjurară curtea și cercară, căutând nu știu ce, prin toate odăile și cotloanele...

Cam pricepui acum, ce a putut fi, că se auzea de niște conspirațiuni prin țară. Mă întorsei deci supărat și necăjit îndărăt la Lemberg. Nu mult după ceea, trecând eu într'o zi pe lângă biserica moldovenească, o văzui deschisă și gândind la apăsata-mi stare, îmi veni îndemnul firesc de a intra în biserică. Totodată îmi adusei aminte că și această biserică e înălțată de Români, pribegiți din țara

lor şi aflători în stare grea, ca a mea de acum. In biserica deşartă domnea liniştea sacră, aveam numai sfintele icoane înaintea mea şi zugrăvelile pe pereţi, între care şi chipurile ctitorilor români ortodocşi ai acestei biserici, iar interiorul meu dogorea de necaz. Acestea toate îmi cuprinseră sufletul cu o profundă şi adevărată evlavie. Stătui în mijlocul bisericii şi privind la „Răstignitul" de deasupra catapetesmei, ca prin instinct exclamai:

— Doamne, nu mă lăsa, că pier!

— Ce strigi, auzii atuncea un glas în dosul meu.

Era un popă, pe care-l văzusem că şade în strana de după uşile bisericii.

— Eşti nebun, nu ştii că aicea-i biserică?

Ieşii, fără a zice ceva. Eram tare flămând şi n'aveam mai mult decât ultimii mei doisprezece creiţari şain. Mersei în restaurantul „La mărul de aur" şi cerui ceva de mâncare, ce n'ar costa mai mult decât doisprezece creiţari ce-i aveam. Chelnerul uitându-se la mine cam lung, merse şi zise ceva unei doamne şi în curând îmi aduse un talger plin cu tocană şi o bucată de pâne. In sala restaurantului mai era încă un om, care dejuna „à la fourchete", adecă ca şi mine; dar cum vedeam, tot... nu ca şi mine.

După câtva timp, mâncând eu încă, intră un alt domn.

— Ah, domnul S., zise tovarăşul meu de dejun către cel venit. Unde ai fost, demult nu te-am văzut!

— Apoi, am fost la Londra, m'a cehmat societatea noastră şi acum reintors încoace, nu ştiu ce să fac.

— Cum aşa, zise celălalt, ce-i aceea: nu ştiu ce să fac?

— Apoi, iată: societatea noastră vrea să înfiinţeze o filială în Moldova şi m'a provocat să merg într'acolo şi să studiez terenul, de s'ar putea întreprinde ceea ce doreşte societatea; deoarece se zice că acolo ar fi stări cam asiatice. Ei, să merg eu într'o ţară necunoscută şi nu ştiu măcar limba celor numiţi semi-sălbateci de pe acolo; iar aici sunt sigur că nu-i nime, dela care aş învăţa măcar ceva moldoveneşte.

— Ba este, domnule, zisei eu sculându-mă, şi acela sunt chiar eu, care-s Moldovan.

Bucuria aceluia, dar şi a mea!

Merserăm deci după puţină vorbă la prefectul gimnaziului, ca să afle despre mine şi despre naţionalitatea mea; de acolo mă duse străinul om cu sine la locuinţa sa şi aci îmi numără optsprezece florini argint pe o lună, cu condiţiunea că în toate zilele, — ba nu, — în toate

nopţile dela 12 la 1 să vin la „lecţiune", fiindcă peste zi Englezul meu n'avea când, ci abia noaptea după teatru, „Nu face nimica, cugetai eu, mai gândind pe drum că bun e Dumnezeul Românilor, la culmea greului nu m'a lăsat să pier, ci mi-a ascultat ruga mea cea din marginea pieririi".

In anul următor, pe când urmam la filosofie, îmi luasem locuinţă într'un cabinet împreună cu un domn în vârstă ca de 30—35 de ani, care era şchiop, şi urma cursul de drept la universitate, ca auditor extraordinar. Era, cum se zice, un om aşezat şi cu manieră foarte plăcută şi atrăgătoare; însă noi ne vedeam numai rar, ori numai seara pe la culcate, ori nici atunci ci numai dimineaţa la sculate. Eu peste zi nu eram acasă, ci în şcoală şi după aceea îmi vedeam de lecţiunile mele. Câte odată mi se întâmpla să viu acasă pentru ceva şi peste zi, găseam casa plină de tineri, ce semănau a fi de stare bună, dintre care unii îmi erau cunoscuţi ca studenţi universitari, sau chiar şi colegi de ai mei dela filosofie. Pe tovarăşul meu de odaie îl găseam atunci pururea în pat îmbrăcat numai în alb şi ţinând în mână o carte, din care le vorbea celor prezenţi, latineşte, şi după cum pricepeam eu, el făcea repetiţii cu acei tineri din dreptul roman. Eu înţelegeam că

prezența mea îi jenează pe tineri și pe tovarășul meu; de aceea mă închinam numaidecât la toți și ieșeam iarăși. Aceasta se întâmplase de câteva ori, după care eu mă feream a mai veni peste zi acasă, ca adecă să nu-l mai smintesc pe tovarășul meu P. în orele sale de repetiție. Șezusem cu dânsul mai bine de un an de zile, și n'am avut cu el alt cuvânt decât numai bun, căci era un om cult și, cum zisei, foarte de omenie; apoi, după cum cunoscui, avea și bani pururea destui, nu știu, dela corerepetiții ori dela ai săi. Corespondențe purta multe, căci mai în toate diminețele îi aducea curierul scrisori dela poștă.

Intr'atâta nu-mi prea venea la socoteală să locuesc cu dânsul împreună, fiindcă era lunatec și totdeauna pe lună plină se scula noaptea; când lucea prin fereastră umbla prin casă cu ochii deschiși, își desfăcea cufărul și-și înșira cărțile și scrisorile ce le avea pe podeală, se uita la ele fără a zice ceva și după vreo câteva minute le punea iarăși la loc, inchidea cufărul și se culca. A doua zi nu știa nimica din cele ce a făcut noaptea trecută. Dar întâia oară neștiind eu de patima lui și văzându-l suit după sobă, pe care sta rezimat pe coate și își ținea ochii holbați și țintiți prin fereastră la lună, mă cam speriai și-l chemai:

— Domnule P.!

El, bietul, căzu jos, suspină greu căci se lovise de podele, se duse la patul său, fără a-mi zice un cuvânt; însă a doua zi îmi spuse de boala sa, numind-o inofensivă şi mă rugă să n'am nicio grijă, pentrucă se scoală şi face câte ceva; mie nu-mi va face nimica, numai să nu-l strig pe nume şi să nu-l zăhăesc[1] întru nimica. După aceea aflai că-i aşa şi mă deprinsei cu umblările lui nocturne, care îmi făcură opera **Somnambula** cu atât mai interesantă, încât de câte ori se prezenta acea operă la teatru, niciodată nu lipseam, gândindu-mă, când auzeam fermecătoarea-i muzică şi vedeam răpitoarele-i situaţiuni, şi la bietul meu tovarăş de locuinţă...

Veniră examenele de vară şi trecusem deja unul din ele. Profesorul de estetică mai ţinea însă auditorilor săi prelegeri generale, adecă recapitulări despre întregul obiect ce se cere la examen. Mă aflam la o atare prelegere, când văzui că pedelul (servitorul şcoalei) umblă printre studenţi — eram la două sute, ordinari şi extraordinari — şi caută pe cineva cu o epistolă în mână. Mă vede, vine iute la mine şi-mi dă

1) „A zăhăi" (termen vechiu moldovenesc) înseamnă „a turbura", „a nelinişti".

scrisoarea; o desigilez; era dela translatorul G.

„Aici în Hotelul d'Angletèrre se află incognito Domnul Moldovei, care merge în întâmpinarea Doamnei sale, care vine dela Paris. A trimes la mine, ca să viu la el şi să-i fiu astăzi cicerone pe la însemnătăţile din oraş. Îmi pare rău că nu-l pot servi, fiindcă am căpătat o stafetă de pe moşiile generalului rus Bughiachin, al căror comisar, cum ş'ii, sunt eu şi se cere ca să viu pe loc într'acolo, că s'ar fi răsculat ţăranii în contra posesorilor. Mergi deci dumneata la numitul hotel, dă-ţi sama cu epistola aceasta şi de te va primi, fii în locul meu. Vodă e la numărul 3, sub numele M. St., Grande Boyare de Moldovie".

Lăsai prelegerea la o parte şi alergai acasă. Aci găsii iarăşi o mulţime de tineri, între care erau şi colegi d'ai mei, după familie comiţi, baroni şi mazili; iar conlocuitorul meu P. era în mână cu o carte, ca totdeauna mai 'nainte. Mă scuzai, îmi schimbai straiele şi mă dusei la Hotelul d'Angletèrre.

Portierul îmi zise însă că n'are nimeni voie a intra la numrăul 3. Eu îi răspunsei că sunt chemat şi am legitimaţiunea. Atunci merse el cu mine înăuntru cu răvaşul ce-i dădusem, apoi ieşi curând cu un tânăr, care ţinea epistola în mână şi cu o faţă veselă mă întrebă de-s

Român. La afirmaţiunea mea mă introduse într'un cabinet, acolo mă mai întrebă că de unde-s şi cu ce mă ocup aici în Lemberg. După ce îi răspunsei la toate întrebările, intră prin o uşă, de unde mai apoi ieşi, trase clopoţelul şi zise celui venit să i se gătească trăsura şi să tragă la scară. Până când aceasta urmă, tânărul elegant mă mai întrebă unele şi altele de prin Lemberg şi apoi un om în livrea aducându-i ştirea că trăsura e gata, merse de spuse aceasta Domnitorului, care îndată ieşi îmbrăcat în civil şi-mi zise cu oarecare bunăvoinţă:

— Să mergem! Dar încătrău mai întâi? Să-mi araţi unde rezidează arhiducele guvernor, apoi generalul ţării, apoi poate este aici arsenal, palaturi deosebite, stabilimente, institute însemnate, cabinete de naturale, fizicale, biblioteci şi altele ceva, ce ar fi vrednice de văzut.

— Da, Măria Voastră, răspunsei eu, sunt, — şi plecai după Vodă.

Umblarăm pe unde ceruse Domnul şi pe unde pricepui eu că îl va interesa, apoi ne întoarserăm la hotel tocmai pe la patru după amiază. Coborîndu-se Vodă din cupeu, îmi zise să mai viu la opt, să mergem la teatru.

Venii şi merserăm; acum era şi tânărul cu noi. Se întâmplase că era pe atuncea vestitul

tragedian Ludovic Loewe de la Burgteatrul din Viena la Lemberg şi da ca oaspe reprezentaţiuni în noul teatru al contelui Scarbek. Pentru seara aceea era anunţată tragedia **Egmont**. Abia intraţi în lojă, Vodă privind împrejur, mă întreba cine-i în cutare şi cutare lojă, cine-i generalul cela şi cela, şi în fine, după ce intră un ofiţer tânăr cu un general bătrân în loja Curţii, mă întrebă cine-s aceia. Îi răspunsei că tânărul ofiţer e Prinţul de Modena, un nepot al arhiducelui guvernor, iar generalul, şambelanul lui, contele Defour. În actul întâiu, nu ştiu care scenă, când adecă greffierul Vansen zice pârgarilor că regentul lor, Ducele de Brabant, trebue să le fie un domnitor bun şi credincios, observai că Vodă îşi încordează auzul, plecându-se peste balustrada lojii; iar când pârgarii bruxelleni strigară: „libertate şi privilegii!" mă întrebă Vodă cu glasul pe jumătate, dar cu un vădit dispreţ:

— Ce, ce zic aceia?

— Zic, răspunsei eu, că cer libertate şi privilegiile lor de meseriaşi.

De aici încolo văzui că Vodă era apatic pentru toate cele ce urmară pe scenă şi că numai vorbele şi atitudinea Ducelui de Alba parcă îl invesele'i ceva. Târziu după unsprezece se sfârşi reprezentaţiunea şi întorşi la

hotel, tânărul îmi aduse dela Vodă un onorar destul de munificient. Mă dusei de acolo în cafeneaua studenților universitari și de acolo acasă.

II

Ajuns acasă și după ce-mi deschise vătaful de casă ușa și mă suii în etajul al doilea la locuința mea, descuiai pe încetul ușa — aveam două chei, una eu și una dl. P. — și intrai pe degete în casă, ca să nu smintesc pe colegul meu de cvartir în somn. Venii până la patul meu și pusei pălăria pe dânsul; țilindrul sună ca căzut pe ceva vârtos; achipuii[1] cu mâna patul — gol! Achipuii după aprinzele și lumină pe masă; masa mea, — goală! Atuncea strig:

— Domnule P.! — dar efectul strigării mele sună a deșert!

Mă duc la patul lui P., patul lui așișderea deșert și gol! Speriat alerg afară pe coridor și strig:

— Vătaf, vătaf!

Vătaful de casă iese de jos, din odaia sa, cu un felinar aprins și zise cu glas restrâns:

1) Pipăii.

— Ce strigi, domnişorule, nu striga că toţi dorm.

— Vină, îi zic, vină curând cu lumina încoace!

Vătaful vine în odaia mea: vai, ce se înfăţişează ochilor mei! Totul deşert, totul gol! Cărţile, straiele, albiurile, aşternutul şi toate lucrurile mele măturate, şi ale lui P. tot aşa! Parcă-mi secară creierii în cap şi mi se făcu negru înaintea ochilor.

— Pentru Dumnezeu, zic la o vreme către vătaf, ce s'a întâmplat aicea?

Vătaful, cu o linişte ca şi când n'ar fi fost nimica deosebit, îmi răspunse:

— Da ştiu eu? Atâta ştiu că pe la nouă oare seara a venit o butcă jidovească, în care dl. P. s'a încărcat şi s'a dus, zicând că în trei zile se va întoarce.

Mii de gânduri îmi fulgerară atuncea prin cap, dară niciunul nu se opri ca să aibă consistenţă... Mă mai uitai prin dulapu-mi, prin sertarul mesei, pe masa lui P., până şi pe sobă, de n'oiu găsi vreo scrisoare dela tovarăşul meu de cvartir, pentru a cărui onestitate, în orişice privinţă, aş fi fost jurat. Nu găsesc nimic! Stau iară cutropit de zăpăceală, mă mai uit la vătaf, îl rog să-mi spună ce ştie că s'a petrecut în odaia mea şi cine

a scos bagajul lui P., la trăsură-i. Vătaful, ba făcea din umere, că nu ştie, ba zicea că birjarul le-a scos lucrurile din casă; el însă n'a scos nimic, fiindcă nici nu l-a chemat dl. P. Bine nu sfârşi vătaful de casă aceste cuvinte şi auzii sunând jos clopoţelul. Vătaful aleargă cu felinarul, lăsându-mă singur şi pe întunerec în odaia-mi pustie. Mi se păru că se sparge lumea împrejurul meu şi eu mă prăbuşesc în fundul ei, când gândeam că ce voiu face, ce voiu începe, fiindcă şi parale strânse ca să am de drum pentru ferii acasă şi de dus ceva şi la săracii mei părinţi, şi acelea cu tot avutul meu din cufăr, sertar şi dulap erau duse.

Aud ceva zângănind pe trepte în sus; ies pe pragul uşii şi văd... ce păcate să fie! văd, zic, un comisar de poliţie şi după dânsul patru poliţişti cu carabine şi cu baionetele înfipte. Comisarul, care avea în mână un felinăraş, vine drept la mine, ce stam în prag, întinde felinăraşul spre faţă-mi şi zise:

— Dl. G.?

— Aşa este! răspund eu.

— Poftim cu noi! îmi zise, şi doi poliţişti mă şi iau unul de o mână şi altul de alta şi mă ţin între sine.

— Dl. P. nu-i? întrebă comisarul intrat în odaie și văzând deșertul odăii.

— Nu-i, răspunde vătaful, s'a dus aseară de acasă pe trei zile.

— Așa? zise comisarul, a sburat păsăruica? Lasă c'om căpăta-o noi, haidem!

— Da, domnule comisar, zic eu, iată ce s'a întâmplat cu mine, iată cum în neființa mea de-acasă toate lucrurile mele...

— Știu eu, știu și cunosc manevre de ale voastre! îmi curmă comisarul vorba și adăugând încă numai cuvântul „poftim!" — arătă cu mâna înainte.

Polițiștii cei doi, care mă țineau de mâni, și porniră cu mine, ceilalți doi ne urmară și comisarul după noi. Întorsei fața spre comisar și zisei:

— Da, domnule comisar, ce-am făcut eu, ce vină am, că așa nisam, nitam, mă ridicați ca pe-un criminal și nici nu-mi băgați în seamă că-s prădat...

— Lasă, lasă, îmi zise comisarul în glas nădușit, dar poruncitor, nu vorbi nimic, vei avea loc și vreme a vorbi cât ți-a plăcea.

Comisarul avu drept a zice că oiu avea timp de a vorbi, căci șase săptămâni mă ținură închis, scoțându-mă numai în toată ziua la interogatorii lungi și aspre.

— Cum te chiamă? fu întâia întrebare a amploiciului de instrucţiune.

— I. G., răspunsei eu.

— De unde de loc?

— Din Bucovina.

— Cu ce te ocupi aici?

— Studiez în primul an de filosofie.

— Naţionalitatea?

— Românească.

— Părinţii de ce stare şi din ce loc?

— Ţărani, din S., în Bucovina.

— Bogaţi?

— Ba nu, sânt săraci şi mai au copii afară de mine.

— Cum vii dumneata Român, cu nume polon şi de părinţi săraci, aşa de departe încoace şi şezi cu un emisar din regatul Poloniei la un loc?

Imi răci sângele auzind aceste cuvinte!

— Că dl. P. ar fi un emisar, şi din Polonia, n'am ştiut; aceasta aud acum întâiaşi dată dela dumneata.

— Aşa? N'ai ştiut? Acum întâiaşi dată! Poate vei zice încă că n'ai ştiut nici aceea că numele P. al tovarăşului dumitale de cvartir e fals şi că adevăratul lui nume e conte R.?

— Conte R.? Şi aceasta acum întâiaşi dată aud.

— Ah, te cred că şezând cu P. la un loc, dumneata ca Român cu nume polon nici anume n'ai venit de departe încoace şi nici anume n'ai şezut cu un emisar, şi încă periculos, la un loc. O, cred. Nu-i ştii aşa dar nici aceea că P. al dumitale nu era şchiop cum apărea, ci purta o maşină sub genunchi, ca să semene şchiop. Aşa-i că nu ştii?

— Nu, domnule comisar, nu, întradevăr nici aceasta n'am ştiut.

— Da cum să ştii; însă lasă, ţi-i aduce aminte mai pe urmă, şi ca să-ţi aduci aminte bine şi de toate, vei continua gustarea liniştii ce o ai...

Făcu apoi un semn poliţaiului, ce sta la spatele mele, şi eu fui iarăşi dus în celula mea. Abia acum îmi explicai eu mai bine şi mai lămurit ceea ce mai înainte presupuneam numai pe departe despre tovarăşul meu de cvartir, despre ciudata sa urmare la Universitate, despre profundul şi învăţătatul său simţimânt, cu care vorbea totdeauna către mine despre Poloni şi de patria lor îmbucăţită. Abia acum făcui eu închipuire mai lămurită şi despre „corespondenţele" lui din „dreptul roman" cu alţi tineri, dintre care unii nici nu erau studenţi în drept, şi în fine despre sfiala, ba chiar frica de care erau cuprinşi toţi când

intram în odaie. „Ah! cugetai eu, dacă-i ása, apoi numele meu polon, țara depărtată din care venii și șederea mea la un loc cu un emisar polon, nu sunt tocmai împrejurări, care să mă scutească de a nu fi adus aici, deși în realitate eu nu sunt nimic de vină". Dar cum oare era cu putință ca P., bărbatul cel ce mi se păruse în toate atât de cavaleresc, carele apoi mai avea pururea și parale în abundență și carele, după cum auzii acum, e conte; cum, zic, era cu putință ca acest om să mă fi prădat pe mine, un biet student, ce mă susțineam numai din lecțiuni? „O, nu, zisei eu hotărît în gândul meu, nu, P. n'a făcut aceasta, ci altul și acel altul nu poate fi decât numai vătaful de casă însuși, care va fi fost poate confidentul lui P. în secretele emisăriei sale și ca atare știind el că P., de temere să nu fie descoperit, a fost nevoit să plece de aici, pentru a nu se mai întoarce nicicând, ba nici a se mai învârti prin țările acestea, — s'a folosit mișelul vătaf de această împrejurare și m'a jefuit pe socoteala lui P.

In acest sens am și rugat pe amploiatul meu de instrucție ca să-mi urmărească lucrurile furate; însă, de câte ori îl tot întrebam pe urmă despre rezultat, primeam răspuns că nu se află nimica. Și crezui că nu se află rațio-

nând astfel: „Dacă P. l-a aflat pe vătaf potrivit și destoinic de încrederea sa în afaceri de așa mare cumpănă, precum au fost afacerile în calitatea sa de emisar, apoi nu e vătaful așa de prost, încât dacă a strâns lucrurile mele, să le țină în vreun loc unde s'ar putea ușor găsi".

Mai târziu mă întrebă ampleiatul de instrucție în ce case particulare am dat lecțiuni și la cine am avut intrare mai deasă în decursul petrecerii mele în Lemberg. Apoi mă întrebă ce grăi P. cu mine despre Polonia și despre puterile ce o stăpânesc. După ce i-am spus că veneau mulți tineri la P., cărora le ținea prelegeri în formă de corepetare din dreptul roman, îmi arătă sute de dagherotipii și la fiecare mă întreba de-l văzui și pe acesta între acei tineri și pe cela și așa mai departe. Eu văzând dagherotipii și de ale colegilor mei proximi, ziceam că nu; iar la ale altora ziceam că poate să-i fi văzut, decât că eu văzând din toate semnele că atât tinerii cât și P. se simt jenați de venirea mea, nu mai rămâneam la ei, ci mă întorceam și părăseam odaia. Mă mai întrebă apoi să spun cine-i mai aducea lui P. scrisori, afară de curierii poștali, prin ce case a mai umblat el și câte și mai multe întrebări mi se adresau în toată ziua

în decurs de șase săptămâni. După aceea fui pus în libertatea cu următoarele cuvinte:

— De acum ești liber, am aflat că nu ești complicele lui P. și că nu ești vinovat cu nimica.

Mă dusei, dar lucrurile mele erau pierdute și eu, fără un creițar în buzunar, rămăsesem numai cu straiele ce le avui când serveam ca călăuză lui Vodă și acestea erau roase și sdrențuite de scândurile patului meu din arest și ceea ce mă muncea și mai rău, era compromiterea mea înaintea întregii societăți din Lemberg, examenele netrecute și anul școlar pierdut. Când mă gândeam la toate acestea, îmi venea să pierd mintea. Mă dusei după aceea pe niște străzi lăturașe drept la comandantul de artilerie și îi arătai dorința d'a intra ca voluntar în armată. Acesta văzându-mă cu straie roase, stricate și peste tot neglijat, mă ținu d'ocamdată de un vagabond și îmi făcu, în loc de elogiuri pentru intrarea de voie bună în miliție, aspre mustrări. Eu însă îi povestii sincer întreaga-mi pățanie, rugându-l să se informeze despre acestea, dacă nu crede, și abia după această declarație chemă maiorul de artilerie pe adjutantul său și mă trimese cu el la medicul militar suprem din localitate, să mă caute de sunt bun la miliție. Mă află bun și după ce

am venit cu adjutantul îndărăt la comandant, acesta mă întrebă de vârsta mea şi auzind că sunt abia de 18 ani, îmi zise că nu mă poate primi ca voluntar fără învoirea părinţilor. Mă întorsei dar în ţara mea, Dumnezeu mai ştie cum, şi aci sărutai cu lacrimi fierbinţi pământul ei şi suspinai din adâncul inimii mele aceste cuvinte:

Fie pânea cât de rea,
Tot mai bună'n ţara mea.

La anul 1863 citii într'o gazetă polonă că contele R. căzu ca colonel al „porstanţilor" [1]) în lupta ce avură cu Ruşii la Radzivilov.

1) Răsculaţi poloni.

Incă însurat nu fusesem

După închisoarea-mi fără de nicio vină la Lemberg, întors, numai Dumnezeu ştie cum, în patria mea Bucovina, mersei la mânăstirea Putnei, unde-mi petrecusem copilăria la bunul arhimandrit Ghenadie. Călugării — căci arhimandritul, binefăcătorul meu, murise şi era un igumen nou — mă primiră bucuroşi, căci ştiau că eu citesc şi cânt bisericeşte şi le-oiu fi de ajutor, cum le-am mai fost ca băiat mic. Eu adecă aveam de gând ca anul şcolar de prima filosofie, ce-l pierdui prin închisoarea de răul emisarului polon, să-l încep cumva din nou la toamna viitoare şi poate că să-mi sfârşesc studiile.

Intr'o după amează-zi, având eu a merge cu un călugăr la prins păstrăvi pe râuraşul Putnişoara, vine un om din sat la mine şi-mi zice:

— Domnişorule, te pofteşte vornicul până la poartă afară, că i-a venit o scrisoare nemţească dela Rădăuţi, dela stăpânire şi n'are cine i-o ceti.

Eram, ca de mers la pescuit, desculț și numai în albiuri. Mă dusei; dar numai ieșit pe poarta mănăstirii, afară, deodată mă văd apucat de un flăcău iuns de o mână și de altul de altă mână; un om mai bătrân, al treilea, scoate din traistă un lanț și mi-l puse pe o mână și pe un picior...

— Ha, zice unul din cei doi flăcăi, te-am prins, prezentivule, — adecă dezertorule, fugarule.

Eu, la Lemberg, slobozit din închisoare, după ce mi se dovedi deplina-mi nevinovăție de a fi fost complice cu contele R., emisarul din Polonia, — prădat de toate ale mele, apoi orișicum, compromis în lumea exterioară, fiind și anul școlastic început deja de mai o lună, fără un ban în pungă, amărit și necăjit până la suflet, — mersei din arest drept la comandantul de artilerie și mă insinuai ca voluntar la acea caste. Mă căutară medicii și mă aflară de bun, dar neavând încă anii ceruți spre a intra fără învoirea părintească ca voluntar în miliție, zisei comandantului că acea învoire părintească aș căpăta-o în câteva zile, dacă m'aș putea numai susține cumva în acele zile, căci n'am nicio para. Bunul comandant îmi oferi șederea în cazarmă pe spezele sale,

ceea ce eu şi primii. Menajam[1] cu ceilalţi camarazi şi dormeam într'un cravat[2] cu un bomac. Trecu o săptămână, trecură două şi învoirea părintească nu venea. Ca să nu şed — poate de geaba, de nu-mi va da tatăl meu învoirea, — ca să nu şed, zic, pe cheltuiala comandantului în cazarmă, apoi mai dând de mine şi doi amici ai mei şi colegi de şcoală, care mă desfătuiră cu tot adinsul să nu intru la oaste, ci să mă 'ntorc în ţară-mi şi la toamna viitoare să viu iarăşi la Lemberg să-mi reîncep şi continuu studiile, că ei vor griji de lecţiuni pentru mine, — mersei la comandant şi-i spusei că eu aş merge singur la părinţi după învoire, voiu aduce-o şi rămân la artilerie. Bunul comandant, care era maior, făcu din cap că da! şi eu, cu paralele căpătate dela cei doi colegi şi amici ai mei, lăsai „învoirea părintească" de o parte şi mersei, cum zisei mai sus, la mânăstirea Putnei. „Dezertor" deci nu mă socoteam a fi. Insă totuşi îmi veni în gând că poate după plecarea mea din Lemberg a venit la comanda artileriei învoirea părintească şi acum comanda mă curentează ca pe un recrut.

---

1) Locuiam.
2) Pat.

Mă rugam deci numai să nu mă pună'n lanț, că eu voiu merge și așa încătrău ei, adecă cei trei, m'or duce.

— Marș încinte, prezentivule! In răspunsul la rugările mele și un „tuns" înaintea mea și cei doi după mine, merserăm astfel până la crâșmă în sat, unde cei trei se îmbătară bine cu rachiu, mai luându-și cu sine pe drum încă și 'ntr'un șip, mai ca de o oca.

Eu acolo în crâșmă rugai pe crâșmar să-mi dea puțină hârtie și negreală ori țeruză; dânsul îmi dete și eu scrisei vreo câteva cuvinte la călugărul din mânăstire, la care mă aflam în cvartir, să fie așa de bun și să-mi dea câțiva creițari și hainele mele, spuindu-i ce mi s'a întâmplat. Rugai apoi pe cel mai bătrân din escorta mea să meargă cu țidula aceea la mânăstire, la cutare și cutare părinte și să-mi aducă hainele și pită și ceva parale. Unul din cei doi tunși nu lăsă pe cel mai bătrân să meargă, ci se duse el. Cam după o jumătate de oră se 'ntoarse și nu-mi aduse nimica, zicând că călugărul nu-i la chilie. Trecurăm apoi satul de-a-curmezișul și de-acolo pe o cărare spre pădure la deal... Pietrișul ascuțit pe suiș în munte, eu desculț, îmi încrunta picioarele; lanțul greu pe mine, îmi făcea urcarea la deal, aproape imposibilă! Mă rugam de sbirii

mei să ia măcar lanţul de pe mine, că eu n'oiu fugi. In zadar, deşi cel mai bătrân se ruga el însuşi la cei tunşi să-mi ia lanţul.

— Inainte, hunţute, strigă unul din cei doi tunşi ameţiţi de holercă, că aşa ne ducea şi tatăl tău când era vornic, la asentare [1]), de astăzi suntem cătane!

Acum pricepui că sbirii mei sunt din locul meu natal şi-s trimeşi după mine. Plaiul acesta, pe care mergeam, îmi era ştiut că duce dela Putna prin codru şi peste munţi, la locul meu natal, Suceviţa. Innoptase; eu strivit de necaz, de durere la picioare şi de oboseală, căzui de mai multe ori jos; tunşii mă ridicară şi unul mă împingea de spate, iară altul, cel ce-mi zisese cuvintele de mai sus, îmi ajuta cu... ghionturi brutale.

— Daţi-i pace, măi, le zise cel mai bătrân, nu-l chinuiţi, că-ţi da seamă!...

Nici această admoniare nu folosi nimic. Curgeau sudorile de pe mine, eram pierdut cu totul, când ajunserăm în vârful muntelui, într'o poiană numită Poiana Secarei.

— Stăi! îmi strigă tunsul cel mai brutal, se puse pe un buluc, îşi şterse cu mâneca obrazul şi-mi zise răstit:

---

[1]) Recrutare.

— Tatăl tău n'a ştiut că unde bate şi unde s'a răspunde: la bună dimineaţa lui îi răspundem acum noi!

Scoase apoi şipul cu holercă din taşcă, il destupă şi inchină la cel mai bătrân, dete apoi şipul acestuia. Ieşise luna de după un nor şi eu văzui cum omul mai bătrân, după ce luă din mână şipul dela tunsul, il intrebă prin semne, de poate să inchine la mine ori ba. Tunsul nu dete niciun răspuns, căuta ba'n pământ ba la mine ce stam tremurând de slăbire. Omul inchină la mine, eu luai şipul dela el, nu aşa, ca să beau, ci ca să le fac pe voie; adusei şipul la gură, dar atunci se repezi tunsul de pe butuc la mine şi mă izbi cu pumnul în faţă, de sări şipul din mâna mea cât colo şi pe mine mă umplu sângele. Atunci nu ştiu cum veni, nu ştiu ce se făcu cu mine; toţi nervii mi se părură criţă şi eu: din cap până'n picioare foc şi pară... Apucai lanţul cu mâna dreaptă şi-l smâncii cu aşa putere de ieşi veriga de pe cealaltă mână, dar ieşi şi cu o bucată de carne şi piele (şi astăzi e semnul la încheietura mânii mele) şi cu veriga, drept îmblăciu, tocai pe brutalul în cap, de se prăvăli pe spate peste butuc şi prăvălindu-se strigă:

— Vai-leo, m'a ucis!

Mă repezii apoi la celălalt tuns, el deodată

stete ca îndârjit; însă văzându-mi furia şi mâna ridicată cu veriga atârnătoare de lanţ, gata să-l toc şi pe el, stânga 'mprejur şi fuga în pădure; cel mai bătrân după el...

Ce mai făcui, nu ştiu; destul că la anumită vreme după aceea, mai venit în fire, mă văzui singur şi într'o poiană, ce se chiamă Poiana Meselor, aproape de Suceviţa. In lumina lunii mă uitai la mine, mă văzui plin de sânge pe dinainte şi pe piciorul stâng, lângă care atârna mâna-mi rănită. Mâna dreaptă îmi era aşa de încleştată pe lanţ, că nu o puteam desface. O desfăcui cu greu şi luai în ea pe cea rănită, care de multul sânge curs din ea, era amorţită, dădui pielea cu carne la loc şi strângând-o şi ţinând-o aşa, lăsai lanţul să se târâie după mine.

Slăbit de tot, ajunsei pe la zori acasă, la părinţi. Aci văzându-mă cum eram, mă întâmpină un strigăt de spaimă, mai cu seamă din partea maicii mele.

Lămurirea întregului acestui lucru va urma acuşi. Tatăl meu necăjit şi revoltat peste fire de cele ce se făcură cu mine, aduse curând o căruţă năimită şi aşa, cum eram, mă luă cu sine şi hai la stăpânire, la Solca. Intrarăm drept la şeful oficiolatului, în cancelarie. Acesta, care era administratorul politic al ţinutului, cu

numele Coch, întorcându-și fața spre noi și văzându-mă așa desbrăcat, plin de sânge și cu lanțul pe picior, sări ca mușcat de șarpe și strigă speriat:

— Ce este, pentru Dumnezeu!

Eu îi povestii totul, dar nesfârșind eu încă pățania mea, el, și speriat și înfuriat, deschise repede ușa și strigă din toată puterea:

— Rosignon!, care era numele unui adjunct al său.

Acesta, speriat și el de strigătul neobișnuit al șefului său, alergă dintr'o cancelarie de peste tindă; șeful arătând la mine, strigă:

— Ce-i asta?

Iată ce-a fost: Eram vara trecută chemat prima oară la asentare ordinară; neaflându-mă însă acasă și nici în țară, mă chemară acum la asentare postumă, cum e regula. Adjuntul trimese citațiunea la satul meu natal Sucevița; vornicul de acolo auzind că eu mă aflu la Puina, abuză de puterea lui de vornic și trimese pe acei trei sbiri după mine, într'un ținut politic străin, și încă cu poruncă, de m'or găsi și nu m'aș supune, să mă aducă în lanț. Tunșii, concedieri militari și de viță nu Români, ci boici din Galiția, mai având ei și pismă pe tatăl meu, căci sub vornicia lui îi luară la

cătane, abuzară și ei la rândul lor de ordinul vornicului, și sfârșitul e cunoscut.

Șeful oficiolatului, făcându-i-se milă de mine pentru cele ce pății, mă ospătă pe mine și pe tatăl meu, pe care-l știa de când încă fu el mai mulți ani vornic; îmi dete veșminte de-ale sale și mă trimese cu însuși adjunctul său Rosignon într'o căruță la Suceava, unde se afla comisiunea de asentare postumă. Acolo scăpai, cum îmi ziseră comisarii, pe șase săptămâni, până ce adecă se va vedea ce se va alege cu mâna mea rănită. Intors a treia zi la Solca, găsii acolo pe vornicul din Sucevița deja depus din slujbă, pe cei trei sbiri arestați, iar pe cel tocat de mine în cap îl găsii sub căutare medicală. Hainele mi le lăsă bunul șef al stăpânirii în dar.

Dar ce mai descoperii? Călugărul din Putna, carele mă primise la sine și la care-mi erau hainele, în urma scrisoarei ce i-o trimesei, mi le extrădase prin tunsul trimes de mine și-mi trimesese încă patru sorocoveți. Tunsul, crezând, cum se vede, că eu întradevăr sunt dezertor dacă vornicul din Sucevița trimete după mine o patrulă atât de mare și le dete încă și lanț, prin urmare crezând el că eu n'oiu mai vedea Putna, și pe călugăr, în calea dela mânăstire și până la crâșmă, vându hainele mele la un Șvab, mie zicându-mi că pe călugăr nu l-a

găsit. Se înțelege că răsplata pentru aceasta și-a luat-o, cum după aceea auzii eu, „de patru ori pe-un stroiu".

III.

După ce biata mea maică în cele două zile din urmă mă așteptase mai toată ziua la poarta țarinii ca să vadă de vin eu dela asentare sau ba, în cele din urmă reîntorcându-mă dela Suceava acasă mă culcai pe laviță de-a picioarele cu tatăl meu, iar maică-mea în pat. Pe la cântători, trezindu-mă durerea mânii cu rana, auzii pe tatăl meu zicând pe încetul:

— Varvară! — așa o chema pe maică-mea — dormi tu?

— Nu dorm, da ce-i?

— Ce-am gândit eu...

— Ce-ai gândit?

— Să-l însurăm pe fiul nostru Iraclie (adecă pe mine), că de l-om însura, și încă cum gândesc eu, ar scăpa de toate aste necazuri și primejdii ce le duce și'n străini și pe aici.

— Ce vorbești tu! — îi răspunse mama, așijderea tot pe'ncet, ca să nu mă trezească, — da unde s'a însura el abia de optsprezece ani și-apoi și-a lăsa încă și școala... Și unde, la cine gândești tu că l-ai însura?

— Ştii tu, la Mihalachi, în B.

— Ei, ai zis-o şi tu; da unde va da bogătoiul cela unica sa fată după ficiorul nostru, care de-i şi cărturar, tot n'are niciun căpătâiu, iar noi nicio avere.

— Unde va da!... mai ştii? eu mă cunosc cu dânsul bine şi el ştie că avem un fecior la şcoală şi încă la şcoală mare; odată, la o cinste, îi şi zisei eu în şagă: „Bade Mihalachi, poate vom fi şi cuscri" şi el râse şi zise: „La Dumnezeu sunt toate cu putinţă". Ştii tu, Varvară, ce? ian scoală şi gată ceva de merinde: vom cerca, ca şi cei ce sapă bani; găsi-vom — bine! nu? — alt bine; cercarea şi'ntrebarea n'au păcat; cumpăra, nu cumpăra, negoţ se poate.

D'apoi asta ce oare să mai fie? — gândeam eu în mine, care auzeam aceste vorbe. Colo la Lemberg închis, ici cu mâna chilăjită şi cu asentarea după şase săptămâni în spate: ah, încă însurat n'am fost! Insurat? Hm! asta mai ştii? poate măcar asta ar fi mai „cu buchi" decât toate celelalte de până acum. Aşa gândeam eu la vorbele tatii şi nu ştiu, parcă încetase mai şi mâna a mă durea. Maică-mea, biata, mai zicând nişte îndoielnicii tatii, întradevăr se sculă şi făcu foc, ca să împlinească dorinţa tatii. Dădui atunci şi eu „bună dimi-

neața" la părinți și rugai pe mama să-mi dea apă să-mi înmoi legătura mânii, că s'a uscat, ș'apoi să o desprinz și să fac alta.

— Știi tu ce, dragul meu, zise atunci tata către mine, haidem astăzi la B. și să vedem ce mai face frate-meu și unchiul tău Ioan, tu-l știi.

„Aha, gândesc eu, tata-i diplomat, la unchiu zice și la Mihalachi gândește".

— Haidem, tată, dacă vreai.

Și eu gândeam, nu la unchiu, ci la Mihalachi, ba nici la el, ci la ce odor oare de fată va fi având „bogătoiul". Tatăl meu îmi aduse hainele frățâne-meu mai mare cu doi ani decât mine și încă holteiu (și eu mai mic cu doi ani să mă însor!), „bun, gândesc, haid ne-om însura!" Tatăl meu apoi îmi zise să nu iau flendrele nemțești, ci acele frumoase ale lui George, că cu acele nemțești nu-i bine a se arăta acolo, printre oamenii ceia, unde-i unchiul meu (iar unchiul, nu Mihalachi și cu fiică-sa). Satul B. era departe de locul meu natal, în creierii munților Carpați, la izvoarele apei Moldovei; trebuia de mers bine, de-a-dreptul peste munți, ca să ajungi în două zile. Mă uitai în oglindă, — bun! cămașa de in, cu mâneci largi, pieptarul nou cu primuri de jderi, brâu în ciubuce, sumanul negru de mițe pe umeri, pălăria cu

flori, cu păuni şi cu gherdane 'n cap, iar în picioare ciobotele cu turetce lungi şi încreţite la încheietură. Zău, bine le zise tata la celelalte straie nemţeşti „flendre". Numai mâna-mi bolea tare, aceasta însă era în apariţiunea mea ca picioarele la păun. Mama, biata, se uita la mine cu drag şi cu bucurie şi cuprinzându-mă şi sărutându-mă zise înduioşată:

— Ia acum eşti ficiorul meu!

După ceva gustare de dimineaţă plecarăm, şi la „rămas bun" dela mama, ea mai privind la mine, zise ca'n şagă:

— De te vede, drăguţul mamei, fata bogătoiului Mihalachi aşa cum eşti, să ştii că şi eu mă văd cu noră.

— Haidem cu Dumnezeu, zise tata, şi plecarăm.

Treceam prin sat, oamenii pe care îi întâlneam ne dădeau „bună dimineaţa" şi se uitau lung la noi, că cine merge cu tatăl meu aşa împodobit şi străin, căci pe mine nu mă cunoşteau, nefiind eu mulţi ani pe acasă. Ieşirăm din sat şi urcarăm pe un plaiu la munte, pe acela-l trecurăm, coborîrăm, ne suirăm pe altul şi tot aşa până la un sătişor de munte. Acolo poposirăm la o babă, ce era, cum zise tatăl meu, o vrăjitoare vestită.

— Ian spune-ne ceva, mătuşă! zise către

ca tatăl meu. Scoate-ți cărțile ori bobii și zi-ne din ele!

Hârca se uita la mine și-apoi la tatăl meu, scoase din ladă o gămuială de cărți și mai uitându-se la mine, zise către tata:

— Ți-i ficior mândrulicul ista?

— Ficior, mătușă.

— Aveți drum?

— Am avea.

Baba mă puse să tai cărțile, după ce făcuse ea cu palma cruce peste ele.

— Apoi numai cu bine și cu noroc să vă fie! zise „mătușa", după ce cărțile unse și vechi le înșirase în patru rânduri și se uitase în ele cu ochelarii legați cu o ață.

— Iată o mândruță lângă tine, fătul meu, lângă tine să și rămâie!

Să nu fi fost auzit eu vorba tatii către mama, că adecă pentru ce mergem la B., poate că aș fi întrebat pe veașca de baboarnă, ori înadins, ori cu un râs, că de ce fel de „mândruță" vorbește ea că-i lângă mine; dar așa știind eu ce drum e acesta ce-l facem, nu zic, ca și cu ceva gând la necunoscuta mândruță, — tăcui, făcându-mă numai că nu bag de seamă ce zice pârhăița de babă. Tatăl meu îi puse în mână ceva cinste și apoi cam vesel zicând „mulțămim și rămas bun!", ne

duserăm. Ajunşi dela bordeiul babei pe drum, îmi zise tatăl meu:

— Acum, dragul meu, să-ţi spun la ce mergem noi la B.

Incepu apoi a spune cum acolo e un vornic, îmbătrânit în vornicie şi plin de bogăţii de tot felul, încât peste zece sate împrejur n'are seamăn cu dânsul, şi că are numai un unic copil, o fată, a căreia are să fie întreagă acea avere ca de boier, şi apoi adăugă:

— De am avea noroc să-ţi dea el fata, nu ţi-ar trebui să fii nici protopop.

Tăcui şi acum, că nu mă surprinse ce spuse tata, deoarece auzii azi dimineaţă ce vorbi el cu mama. Numai după câţiva paşi zisei:

— D'apoi, dacă-i aşa de bogat, ca un boier, încă nu s'a găsit cine să-i iee fata?

— O, găsitu-s'au destui; dar, — cum îmi spuse unchiu tău, care este fiu de cununie lui Mihalachi, — nu i-a plăcut fetei niciunul şi tatăl său nu vrea s'o mărite împotriva voinţei ei.

„Hm! dar oare eu?" — gândii în mine, dar îmi adusei aminte de vorba babei: „iată mândruţa lângă tine, lângă tine să şi rămâie!" şi de-acolo încolo nu ştiu ce mai gândii. Ajunserăm după amiază-zi la un alt sat, în care se afla o mânăstire, însă fără călugări,

zidită încă de Vodă Alexandru cel Bun. Intâlnirăm pe un preot călare, care îl cunoştea pe tatăl meu şi care după „bună ziua" şi „mulţumim" auzind dela tatăl meu că eu-s feciorul său cela dela şcoală, mă angajă să viu la el şi să-i învăţ copiii, ce eu însă se înţelege, cu oareşicare scuze, îi refuzai.

Trecurăm şi acest sat muntean şi pe la asfinţite ajunserăm la alt sat micuţ, unde şi maserăm pe noapte; la cine maserăm, la bietul popă de acolo, şedea într'o casă mai mică decât toate celelalte ale sătenilor ce le văzui. Maserăm cum maserăm, numai că părintele avea un copil mic de leagăn, iar leaganu-i era o covată de molid şi în partea-i dedesubt nu prea rotundă, lucru ce în sfârşit nu mi-ar fi păsat prea mult, dar preoteasa aşeza covata cu odoru-i de copil pe laviţă la capul meu şi de câte ori plângea burduful noaptea, o babă tot îl legăna, ceea ce, ştiind mai cu seamă cum era covata, nu mă „iuliulea" pe mine ca pe fiul popii. Ne sularăm, eu şi tata, încă pe'ntunerec, dormind toţi cei din casă, şi plecarăm în drumul nostru. Când răsărea soarele, ne aflam urcând pe un munte înalt. Pe lângă plaiu sburau de printre molizi, ici ierunci, dincolo păturnici, iar mai dincolo câte un cocoş de munte ori femeiuşca cu puii.

După multe cotituri, ajunşi în vârful muntelui, merserăm pe creasta lui mai până spre ameazi, când apoi coborîrăm pe un povârniş lung, la a cărui talpă deterăm de o fântâniţă, unde ne oprirăm, ne spălarăm şi dejunarăm din merindea noastră de-acasă. Ne suirăm apoi pe alt munte. Cela se chema Ionul, cesta Feredeul. Pe culmile Feredeului, măcar că era în luna lui Septemvrie, găsirăm un viscol cu omăt şi un frig de gândeam că nu mai ajung să văd „mândruţa" babei, era, zău, căci acest munte aşa e de înalt, încât uitându-ne de pe sprânceana lui în jos, vârfurile molizilor seculari şi uriaşi se vedeau numai abia colo adânc departe, departe subt noi! In fine însă, văzându-ne coborîţi de pe munte spre apus, rămase furtuna cu omătul ca un tavan deasupra noastră; era aici parcă altă lume, şi apoi şi ce privelişte, ce panoramă măreaţă şi încântătoare se înfăţişa acum ochilor noştri! Soarele era spre asfinţit şi privea încă cu întreaga-i lucire şi mândreţe la lume, căreia în curând avea să-i zică „noapte bună!" Conturele gigantelui Ineu, colo departe spre Ardeal, păreau garnisite în foc şi mărgăritare, iar aici aproape în faţa noastră, o stână de oi umplea colinele păscând; oile din spre soare, parcă cu miţe de aur, iar ciobanii sunau în

duiosul bucium de ţi se părea că toată lumea se leagănă în dulceaţa versurilor! Pe când soarele-şi arăta încă existenţa sa prin lungi raze viorii, resfirate maiestos de frumoasa boltă a cerului, ajunserăm pe un colnic, de pe carele pe malul râului Moldova se vedea în'ins satul B., cu încă necunoscuta mea... mireasă.

— Vezi colo, zise tatăl meu către mine, vezi colo peste apă, casa cea albă cu şură lungă, acolo şede unchiul tău Ioan. Uită-te apoi colo'n stânga, casa cea mare cu cerdac, cu ogradă largă şi cu multe heiuri[1]) împrejurul ei, acolo şede vornicul Mihalachi.

Ba de dor, ba de sfială, eu începui a tresări la cuvintele aceste ale tatălui meu şi căutai lung, nu la casa unchiului Ioan, ci la cea mare cu cerdac şi cu multe heiuri împrejurul ei...

Unchiul şi soţia lui ne primiră, se înţelege, surprinşi de multă bucurie şi unchiul meu uitându-se la mine, zise:

— Hai ghidi[2]), ce fecior se mai făcu din tine, nepoate! De te-a vedea Măriuţa, nu ştiu zău...

Cât ai bate în palme, mătuşa găti cina şi după vorbe, ba despre una, ba despre alta, unchiul şi zise:

1) Acareturi în jurul casei.
2) Interjecţie, care exprimă mirarea.

— Haide nepoate la nănaşul Mihalachi.

Că-i târziu, că nu se potriveşte, cum ziceam eu, nu folosi nimic; mă mai grijii ceva şi merserăm. Tatăl meu, prea ostenit de lunga şi greaua cale, rămase.

Peste o punte mare trecurăm apa Moldovei şi dincolo de drumul satului, prin o poartă înaltă şi acoperită cu şindrilă, intrarăm în ograda vornicului Mihalachi. Mai mulţi dulăi în lanţuri, văzându-ne intrând, începură a bate. Ieşi cineva afară şi se întoarse iarăşi îndărăt. Noi intrarăm prin cerdac într'o tindă mare şi din ea la mâna stângă, într'o odaie largă. Rogu-vă, nu mă întrebaţi de ce mi-au dat ochii după ce am intrat în casă, fie-vă destul cu aceea că voiu spune că îmi venea să mă fac că n'am nimerit uşa, ba chiar nici casa, şi de aceea îmi venea s'o apuc de unde am venit... Şase ori şapte fătoaie stau pe împrejurul unei covăţi mari şi lungi şi desfăceau păpuşoiu, una mai bocană şi mai hâdă decât alta. Tot greul drumului făcut de acasă până aici, apoi noaptea petrecută acolo la popa cu pruncu-i la capu-mi şi frigul de pe Feredeu, le simţii din nou.

„Mulţam, gândii eu, de aşa însurătoare, — că nu mi-a trebui să fiu nici protopop!"... Fătoaiele văzându-mă, ori văzându-ne, apucară una după alta pe uşă, „cea de acasă" o apucă

înainte și celelalte după ea. Rămăserăm singuri, numai eu cu unchiul meu, și uitându-mă rău la dânsul cu o căutătură ce era menită să-i mulțumească și lui „de te-a vedea Măriuța"..., intră o stachie de babă în casă, căreia, după „bună-vremea!", ce o zise ea cu un glas ca din ceèa lume, unchiul meu sări de pe laviță și-i pupă mâna, zicându-i „nănașă"! Ce eram să fac? îi pupai și eu, păcatele mele!...

— Nepotul meu! zise unchiul.

— Așa-a! răspunse baba uitându-se la mine și punând mâna drept streașină la ochi, zâmbi și arătă un țăpoiu de dinte în gură, că nu-ți venea să crezi alta decât că hâșca asta de babă și-a lăsat „casa" în tindă! Brrrm! și încă asta să-mi fie soacră! Baba se așeză lângă unchiul meu și spre necazul meu, se uita cu ochii săi cei ca din două vizunii tot la mine, întrebă pe unchiu când am venit, cu cine și altele, ba una, ba alta. Intr'aceste se deschise ușa și o femeie cam de vârstă și îmbrăcată curat, cu tulpan pe cap, intră în casă și dând și ea „bună vremea!", unchiul meu sări iară și-i pupă mâna, zicând, îndreptat spre mine: „nănașa, gospodina nănașului" și apoi întorcându-se spre ea, zise: „nepotul meu cel dela școală". Ii pupai și eu mâna și ea semăna a

nu prea vrea să mi-o dee să-i pup, zicând:

— Lasă, mulţumesc!

Mă pricepu unchiul meu că-s în nedumerire despre cealaltă nănaşă şi zise:

— Dumneaei, arătând la cloanţa de babă, e maştiha nănaşului.

Iarăşi după câteva vorbe despre mine şi despre altele, schimbate între unchiul meu şi între nănaşe-sa cea mai tânără, se auzi în cerdac un glas de o gamă ca de bute; naşa mai tânără zise:

— Vine gospodarul nostru.

Largă era uşa, dar abia încăpu prin ea vornicul Mihalachi; el dete tot cu acel glas din cerdac: „bună vremea!" Unchiul meu sărutându-i mâna şi vrând să fac şi eu asemenea, el întrebă:

— Cine-i dumnealui?

Unchiul meu răspunse:

— Nepotul meu, nănaşule, de care-ţi spusesem că-i la şcoli, tocmai la Cernăuţi.

— Ah, mă bucur!

Îmi strânse mâna, dar nu mă lăsă să i-o sărut.

— Poftim, şedeţi. Dar badea Tănase (tatăl meu), ce face, sănătos e?

— Este aici, zisei eu, a venit încoace şi m'am luat şi eu după dânsul, ca să-mi văd

pe unchiul și pe măluța, pe care nu i-am văzut cam hăt demult.

— Bine ai făcut! zise Mihalachi; se vede că învățătura este ce este: ea ridică și pe neamul sărac în inima învățatului. Iată finu'e, zise Mihalachi apoi căire unchiul meu, și în ce fundoaie de munți te-a găsit nepotul, dacă-i cu învățătură.

„Vorbești frumos, gândii eu, dar de aș scăpa de aici mai curând, să nu mai dau cu ochii cu ea din cele șase ori șapte de pe lângă covata cu păpușoiul și să nu mai văd și pe scorbura de băboaie, cred că ar fi și mai bine".

Mă întrebă apoi Mihalachi de unele și altele „de prin lume", în care vreme veniră mai mulți oameni, ca la vornicul, la o treabă ori la alta și eu povestind despre ce mă întreba Mihalachi (om deja cărunt), ascultară toți în tăcere. Soția lui Mihalachi aduse un șip cu „cinste", pâne și urdă, și le puse pe masă; bătrânul luă șipul și paharul, îmi umplu și închină la mine. Dar când luai paharul dela el în mână, era să-l scap jos!... Pe ușă intră o copilă, vai, o copilă! frumoasă ca o zână! Păr mănos, blond, împletit în două cosițe și date peste umeri, înainte pe piept, de pe care sclipea o salbă de mai multe șiraguri și de fel de fel de monete, albe și

galbene, mari şi mici. O cămaşă cu altiţe de pe care fluturii sclipicioşi îţi luau ochii, nu alta! Catrinţă în colori oacheşe şi cu dungi de chiv[1] şi braneţe de asemenea fel, ba şi mai sclipicioase de cât chivul, cu care erau întreţesute. Faţa ei, ochii ei, întreaga apariţiune a acestei fiinţe ce intră acum în casă, nu ştiu cum vor fi fost, ori vor mai fi şi aflându-se unde zâne şi Ilene Cosânzene, dar după cât am citit şi auzit despre acele idealuri de frumuseţe încântătoare, — copila aceasta... şi mai!

— Bună vremea! se auzi un glas ca de argint.

— Copila noastră, zise Mihalachi.

Eu chiar închinasem la soţia lui, dar dându-mi ochii de copila venită în casă, paharul îmi tremura în mână, că era, cum zisei, cât pe aci să-l scap jos. Copila se puse pe vatră, rezimă braţu-i de privazul hornului şi se uita ba în focul din cuptor, ba, cum luaï seama, pe sub braţu-i, la mine.

Ha, ha, ha; unde-mi era acum greul drumului! Uitai toate, şi ce să mai zic, rugai în gând de iertare şi pe hârbul de vrăjitoare, şi pe sora-i de cruce, maştiha lui Mihalache,

1) Petea.

şi apoi să vezi cum alegeam cuvintele ce le vorbeam, istorisind „din lume!" Stară toţi în gura mea şi ascultau cu gurile căscate; Mihalachi plecat aproape spre mine, parcă voia să-mi soarbă tot cuvântul ce-l spuneam. Luă la o vreme apoi de pe masă şi zise către oamenii ce şedeau rând pe laviţe:

— Ia, vedeţi domnia-voastră, ce-i învăţătura, ce-i şcoala. De când vă îndemn să facem şcoală. Pe tatăl dumi-sale îl ştiţi: e ţăran ca şi noi, dar auziţi-i ficiorul, cum vorbeşte şi câte ştie! Iată de ce eu pe copila mea, măcar că nu-i băiat, am dat-o la şcoală, şi încă în sat străin... Să trăieşti! zise apoi închinând paharul la mine şi dându-mi-l, zise: Poate-i închina la Măriuţa noastră.

— Lesne ţi-ai a zice, gândii eu, dar care putea-voiu să nu o paţ cumva?

Măriuţa ridică o clipită „viorelele-i" de sub sprâncene la mine, dar le cobori iute, luând paharul din mâna mea şi-l închină ruşinoasă la unchiul meu. Aduse lelea Aniţa — aşa se chema soţia lui Mihalachi — cina, după care la un târziu ne luarăm eu şi unchiul meu „noapte bună", şi fără a fi putut eu vorbi cu Măriuţa măcar un cuvânt, ne

duserăm acasă. Nu dormii mai toată noaptea...

A doua zi era Ziua Crucii; mersei cu tatăl meu la biserică. Măriuța — și mai împodobită ca aseară, — citi Apostolul, o! și cât de frumos îl citi! Eu cântai Heruvicul și Axionul. Nu știu cum, că toată biserica se uita la mine; Mihalachi așișderea, iar Măriuța sta îndosită după el. După liturgie, ne pofti Mihalachi, pe mine, pe tatăl meu și pe unchiul meu la sine, lăudându-mi „frumoasa cântare, precum care numai la Galați a mai auzit". Acum pe drum, mergând, rămăsei de cei bătrâni ceva îndărăt, mă apropiai de Măriuța și vorbii cu ea, se înțelege că luând-o cu cuvintele cele mai alese, cât de frumos a citit ea Apostolul. Apoi și ea-mi lăudă cântarea mea și așa vorbind împreună, veneam pe drum mai uitându-se din când în când unul la altul. Mihalachi mergea înainte cu preotul, care era un octogenar bătrân și slab, tatăl meu cu alți gospodari veneau după noi. Vorbeau și aceia nu-ș-ce, vorbeau și aceștia, ba mai în glas, ba mai pe taină, parcă mi se părea că cam și de noi de amândoi, care mergeam alăturea unul lângă altul.

Ajunși la casa vornicului, până ce se puse masa, bătrânul preot, — care-mi spunea că

dânsul, ca diacon de 14 ani luă parte la convoiul ce în anul 1786 aduse la Suceava moaştele Sf. Ioan cel Nou dela oraşul Julcva, în Galiţia, — mă întrebă de ştiu scrie şi citi nemţeşte; i-am răspuns că ştiu şi, după cum văzui, el tare se bucură de aceasta şi uitându-se la mine cu o faţă cam glumeaţă, îmi zise că ce bine ar fi dacă s'ar împlini pentru ceea ce am venit, că ar avea şi el folos de mine, i-aş tălmăci adecă şi i-aş scrie în protocol multele circulare nemţeşti ce vin la parohiat. Masa fu veselă, în decursul căruia bătrânul preot, nici una nici două, luă paharul în mână şi adresându-se către Mihalachi, zise:

— Mihalachi, parcă pricep la ce-a venit tânărul acesta încoace. Cum văd, el e un tânăr cum ţi-ar trebui ţie, dragul meu, de ginere. Ai avut mulţi peţitori la fiica ta, — i-aţi depărtat pe toţi, pe acesta nu-l depărtaţi, că ce-mi place mie, tu ştii, Mihalachi, că nu-i rău...

Mihalachi zâmbi, se uită la mine şi zise râzând:

— Aşa-i că părintele, bătrân cum e, ştie şăgui? la ceea ce tatăl meu răspunse:

— Ba nu, bade Mihalachi, domnul părintele a nimerit-o, că pe lângă una şi alta,

la ce adecă mai cu samă am venit încoace? Io-s om sărac, cum mă ştii, dar băietul vedeţi cum e; de vi s'ar potrivi, luaţi-l, vi-l dau!

Eu aceste vorbe le ascultai cu faţa plecată. Mihalachi mă luă de mână şi fără a zice ceva mă sărută în cap şi eu îi sărutai mâna. El primi, nu declină ca aseară. Ieşii apoi repede pe uşă, una pentrucă mă ruşinam să aud vorbele despre însurătoarea mea, şi alta, pentru ca să dau undeva de Măriuţa, care nu era acasă. O cătai în cealaltă odaie peste tindă, dar nu era; ies în cerdac, mă uit încoace, mă uit încolo, nu-i! şed pe laviţă, cutreierat în creieri cu un cârd de gânduri despre cele ce se vorbiră în casă, când iată aud paşi mărunţei prin tindă... era Măriuţa, care venea cu ochii plecaţi şi, cum mi se păru, cu tot sângele în faţă. Se apropia de mine, care mă sculasem şi să merg spre ea. Ea îmi întinse mâna tremurând de sfială şi-mi oferi un struţişor de garoafe şi măiorean. Eu cu o mână iau florile, cu alta-i cuprind talia şi o trag cu gingăşie către mine. Atunci aud uşa casei deschizându-se şi pe tatăl meu strigându-mă pe nume, să viu înăuntru...

Sunt aproape de şaptezeci de ani ai vârstei

mele şi mai o jumătate de secol e de când s'au întâmplat acestea. Mi-aduc şi astăzi aminte de acele momente ale peţitoriei mele, dar mi-e imposibil a le descrie. Atâta ştiu şi pot spune că Mihalachi, după cuvintele preotului şi ale tatălui meu, şi după ce-i sărutai eu mâna, chemă pe soţia sa în casă, îi spuse ce vorbiră preotul şi tatăl meu şi o întrebă ce socoate ea la această peţire a fiicei lor. Soţia sa răspunse:

— Domnia-ta eşti cap, fă cum ştii şi eu n'oiu zice altfel.

Mihalachi îşi cuprinse soţia, o sărută pe faţă şi chemă apoi pe Măriuţa... Nu ştiu ce mai urmă acum! La repeţitele întrebări ale lui Mihalachi însă, ce le făcea el Măriuţei, de vrea ea din bună voie să-mi fie soţie, ori ba, auzii dela o vreme zicând cu smerenie:

— Dacă vrea tătuţa şi mămuţa şi eu vreau, — şi zicând aceste vorbe, Măriuţa fugi pe uşă afară.

Eu în nespusa-mi fericire de a fi auzit dela Măriuţa cuvântul „vreau", nu mai făcui alta decât mă repezii şi eu după ea. O căutai în odaia de peste tindă, — nu era; mă uitai prin ogradă, prin grădină, — nu-i; în fine, îmi făcu o servitoare semn cu mâna arătând

spre o ușă... intrai, Măriuța ședea pe o ladă mare, cu fața în ambele mâni și plângea și suspina. Eu mă pusei lângă dânsa și-i zisei:

— Ce plângi, Măriuță? poate cuvântul ce l-ai răspicat că mă vreai nu ți-i din inimă, nu-i al dumitale, ci numai al părinților, care ți-au spus să-l zici așa?

— O, nu, al meu a fost, răspunse ea, ridicându-și ochii inundați de lacrimi, apoi plecându-i iarăși în jos, continuă: Al meu a fost, din toată inima și este, dar plâng, nu știu, de norocită ce-s că oiu fi a dumitale.

Căpătai așa dar „cuvântul" și dela copilă și dela părinții ei și a doua zi și un uric dela Mihalachi că eu am să fiu clironomul[1] averii sale constătătoare din mai trei sute de fălci de munți și fânețe, sute de oi, zeci de vaci și boi, herghelie de cai și pe râul Moldovei o moară cu trei pietre! Nunta se hotărîse pe câșlegile de iarnă, iar eu și cu tatăl meu, mai rămânând vreo trei, patru zile la B., ne întoarserăm acasă.

Acasă sosit, mi se apropia vremea să merg la Suceava la asentă, cu care încă nu sfârșisem. Mai demult nu-mi era mai că nicio

[1]) Moștenitorul.

frică şi grijă de ea, dar acum gândind la Măriuţa, eram prăpădit de frică să „nu mă iee". In această frică, mă pusei şi scrisei lui Mihalachi, că nu ştiu cum mă chiamă la asentă la Suceava. Scrisei, se înţelege şi Măriuţei. Omul anume trimes cu răvaşele mele la B., îmi aduse dela Mihalachi răspuns: să-i spun numaidecât pe care zi am să fiu la acea asentă la Suceava, ca să vie şi el pe atuncea într'acolo şi că fără a-l găsi pe dânsul acolo la Suceava, în Hanul lui Pruncu, la comisia de asentare, singur, nici într'un fel să nu mă duc. Măriuţa însă îmi scrise o epistolă desperată.

Făcui aşa cum zise Mihalachi şi aşişi a doua zi mai trimesei un om cu scrisoare la dânsul, că pentru asentă am să fiu în cutare şi cutare zi la Suceava. Adaug aici că rana dela mână, despre care spusesem Măriuţei că m'am tăiat cu cuţitul, era aproape tămădui tă deplin şi puteam mişca cu degetele cum se cade. Mă dusei pe ziua hotărîtă la Suceava, călare pe cal voinic ce mi-l dăduse Mihalachi din herghelia sa şi sosit în oraş de departe încă văzui pe Mihalachi şezând pe o bancă de dinaintea Hanului lui Pruncu. Comandă să mi se dee calul la grajd, şi singur, — încins cu un chimir alb şi ghiftuit cu ceva, ce se

cunoaşte pe dinafară că-s nişte lucruri rotunjoare... zicându-mi să aştept puţin, — se duse încotro-va. Veni ca după o jumătate de oră şi, cum mi se păru, cu chimirul acum fără acele semne rotunjoare şi-mi zise:

— Aidem!

Vai, câte defecte îmi mai găsi comisiunea de asentare, deşi la Lemberg nu se găsi niciuna.

— Ai scăpat? zise Mihalachi, ce mă aştepta afară, ţinându-mi hainele.

— Da!

— Mergi acum iute la Roşia (seliştea lui Mihalachi, de lângă Bosancea, aproape de Suceava), că acolo te aşteaptă Măriuţa.

Mă dusei într'o fugă a calului, de era tot apă şi spume când ajunsei la Roşia.

De Crăciun, marele omăt şi viscolele din munţi mă opriră să merg de-acasă dela părinţi, la mireasa mea. Era seara târziu, şedeam culcat în pat şi citeam. Părinţii mei erau duşi la peţit, pentru frate-meu cel mai mare, la un gospodar din sat. Aud la uşă în cerdac cântând „Naşterea Ta Christoase"; mă uit, — erau colindători cu steaua. Colindară şi eu îi omenii. Erau doi flăcăi străini.

— Suntem tare obosiţi, zise unul din ei, n'aţi face bine să ne primiţi la mas?

— Poftim!

Le aşternu-i pe-o laviţă, ei se culcară, mulţumind de a cina ceva. Eu stinsei lumânarea. La un târziu de noapte, aud zicând cel culcat în preajmătul meu:

— Domnişorule, domnişorule!

El vorbea la început pe încetul, apoi mai tare:

— Domnişorule, domnişorule, dormi?

— Ce este? zisei eu.

— Te rog, continuă flăcăul tot pe încetul, te rog, tare te rog să nu bănueşti! Dumneata ai să fii ginerele lui Mihalachi din B.?

— Da, eu!

— Tare te rog, să nu bănueşti! Te-am văzut prin Câmpulung călare pe calul lui Mihalachi, după dumneata cu doi ficiori aşişderea călări, care erau slugi de-ale lui Mihalachi. Auzeam vorbind lumea ce te vedea: „Ai, ce ficior, ce ficior şi-apoi, cum s'aude, şi învăţat mare". Te-am văzut, zic, şi eu, care nu-s cărturar mare: ia citesc şi eu din ceaslov şi psaltire, m'am gândit văzându-te şi auzind cine eşti... o, dar inc'odată te rog, să nu bănueşti! Nu me-i crede, ştiu eu, ce ţi-oiu spune, şi chiar şi eu zic, să nu mă crezi; dară află intâi, de-i aşa, cum şi ce ţi-oiu spune, şi-apoi să faci cu mine ce-i vrea! Eu nu-s de pe-aici, de pe

aproape, continuă flăcăul, că-s de departe de aici, dar aproape de B., — şi nu ştiu ce nu-mi da pace în inima mea, parcă tot mă împingea să vin anume la dumneata şi să-ţi spun ceva. De aceea şi anume m'am luat cu steaua şi am venit încoace, că, de te-oiu găsi, să-ţi spun ce am să-ţi spun, fie apoi ce-a fi, dar să n'am păcat că nu ţi-am spus şi nu te-am ferit...

Se'nţelege că mă mâniară, ba chiar mă revoltară vorbele acestea ale străinului, ce veni cine ştie de unde şi din ce motiv propriu, trimes de altul, poate de un rival al meu, care să-mi spună nişte obrăznicii, şi-i zisei ca să doarmă şi să tacă. El însă se sculă, bătu trei mătănii la icoane şi apropiindu-se de patul meu, zise tainic, dar maşcat şi ca sărbătoreşte:

— Domnişorule, acestе mătănii ce le-am bătut acum, să mă bată pe mine cu urgia lui Dumnezeu, de nu-ţi spun adevărul şi nu din altă pricină, cum poate socoteşti dumneata, ci numai din datoria creştinească şi milă pentru domnia ta, care eşti om învăţat: Nu te însura acolo, că eşii nenorocit şi poate şi pierdut!

Sculă apoi iute pe tovarăşul său şi se duseră. Flăcăul care mă cutropise cu vorbele sale, se mai oprise odată la pragul uşii şi-mi zise:

— Află, domnişorule, că seara aceea, după

ce căpătași cuvântul dela părinți și dela fată, tatăl ei alungă un flăcău dela casa sa, pe carele îl ținuse de mai mulți ani, parte ca slugă și parte ca copil de suflet.

Zise și se duse. Cine și-ar putea închipui starea mea din acele momente! Necăjit și sdrumecat până în fundul sufletului meu, poate o oră întreagă nu știam ce-i cu mine, inima în mine mi se părea că-și rumpe baierile și vrea să-mi sboare din piept! După câtva timp mă sculai, umblai prin casă în sus și în jos, aprinsei lumina, dar pentru ce, — nu știam! O stinsei iarăși, apoi fără a cugeta și a ști ce fac, ieșii afară, mersei pe nevrute în grajd, luai calul, ce nechează când intrai în grajd și așa în puterea nopții, pe frig și pe ninsoare, mă suii călare și plecai la drum spre B... Nu poposii nicăieri și nici nu mâncai toată ziua nimic. Mersei tot înainte, înconjurând munții Ionul și Feredeul și pe la miezul nopții ajunsei abia viu, la B. Unchiul și mătușa, la care trăsesem, mă primiră și ei iarăși cam zăpăciți poate, că presupuneau ceva rău, văzându-mă venind noaptea așa de necăjit și nedumerit. Nu grăiau niciunul cu mine, parcă se temeau a începe vorba.

— Unchiule! zisei în fine cu glas aspru și răstit. Unchiule, ce-ați făcut cu mine?

Mătuşa, speriată, sare pe cuptor, iar unchiul, zăpăcit şi el de felul vorbirii mele, zise în ton rugător:

— N'am ştiut, zău n'am ştiut nici noi până mai deunăzi!

Sfâşiat şi turmentat în întreagă ființa mea, lăsând calul la unchiul, ca să-l dea nefericitului lui proprietar, eu încă în aceeaşi noapte pe la cântători părăsii comuna B. cu blestemuri şi cu amarul cel mai greu şi mai cumplit în inima mea, fără ca aşa pe întunerec măcar să-mi întorc vreodată fața spre casa nefericitei Măriuțe.

Toate, şi şi mai multe ca toate, le aflai din gura unchiului şi a mătuşei mele, ca adeverite, câte mi le spusese brávul flăcău, pe care eu îl ținui de satan trimes de infern, ca să-mi arunce inima în flăcări chinuitoare.

Viitorul dovedi că eu întradevăr am scăpat de o nenorocire şi poate şi de pieire.

E m i l i a

Eram în anul penultim al studiilor mele, când, venind în vacanță acasă, găsii pe maică-mea bolnavă de mai mult timp, zăcând în pat și singură. Tată! și fratele meu mai mare George și femeia lui erau la lucru în țarină, căci era vremea secerișului și părinții mei, ca oameni săraci, nu-și puteau năimi lucrători și trebuiau singuri să-și secere holdișoara câtă o aveau. Ei lăsară deci apă și hrană lângă patul bolnavei și se duseră la lucru, rugând pe o vecină să fie bună și să mai vie peste zi să caute de ea. Sărutând eu mâna mamei, ea biata cu lacrimi în ochi mă privi fără a se putea ridica în pat, iar pe mine mă umplu jele și adâncă compătimire, văzându-mi maica într'așa o stare... Mă pusei la picioarele ei și privind la ea și 'ntrebând-o ce are, ce o doare, și nu-i trebuește ceva, ea îmi zise:

— Nimica, dragul meu, alta nu-mi trebuește, decât apă proaspătă, că tare mi-e sete.

Ea biata avea idropică și-i era umflat tot trupul. Adusei apă și mama bău cu mare poftă.

Mai întrebându-mă dânsa unele şi altele, în fine îmi zise:

— Doamne, Doamne, de mult mai şezi tu, dragul meu, prin cele şcoli, când le-i mai sfârşi odată, eu pesemne n'oiu mai ajunge să te văd.

Aici îşi şterse cu mâneca cămăşii lacrimile.

— Mai am, mamă, zece luni şi apoi, cu ajutorul lui Dumnezeu, sfârşesc; atuncea viu şi şed lângă dumneata.

— O, fătul meu, până atunci eu n'oiu mai fi pe lume, că tare-s slabă, zise mama.

Tăcu puţin, respirând greu şi apoi zise iar:

— Şi ce-i face apoi, dacă-i sfârşi şcolile? Cred că te-i însura...

— Apoi aşa gândesc, răspunsei eu cu ochii cam plecaţi.

— Insura, însura... zise mama cu un glas slab şi'n pauze şi-apoi tot aşa continuă: O, Doamne, dragul meu, nu ştiu cum ştiţi şi cum gândiţi voi, cei învăţaţi, despre însurăciune; dar eu, o femeie proastă, gândesc şi zic că cu însuratul şi măritatul îşi câştigă bărbatul şi femeia ori raiul, ori iadul.

Tăcu şi aici puţin, privi la mine şi apoi continuă mai departe:

— Şi poate acum şi ai o fată, ce ţi-ai ales-o?

Parcă nu știam ce să-i răspund, căci dar aveam cunoștință cu câteva copile și încă frumușele și de neam și cu stare. Dar zisei:

— Ba nu, nu mi-am ales încă, însă plină-i lumea de fete, doară...

— Știu, mă întrerupse mama, că doară ți-i și găsi una. Însă nu știu cum ii între domni. Între noi, țăranii, încă-i plină lumea de fete și totuși când se însoară un ficior, cam rar auzi că a nimerit-o, ori el, ori fata.

Mai ceru mama apă, în care timp eu gândeam că pare-mi-se că și între domni va fi cam tot așa, și-apoi după ce bău mama apă, continuă rar și încet:

— De se nimeresc însurații, ca să se înțeleagă, să se asculte la cuvânt, toate atunci plac, toate-s ușoare în casă, și atunci în casă este raiul... Ai în casă raiul; atunci toate-ți plac, toate-s ușoare și afară de casă; căci cu inimă bună ieși din casa ta, cu inimă bună toate le faci și gândind la raiul din casa ta, nu te lasă să mai cauți alte drumuri și cu inimă bună te tragi la casa ta.

Tăcu mama iarăși și apoi urmă cu o simțire luminată:

— Inimă bună, inimă bună! Știu eu cum i-aș zice? îs numai o țărancă. Inima bună, știu că cumu-i ea, așa le și face toate, așa

te primeşte toate; ea rabdă (aici mama îşi forţă glasul) şi unde rabdă unul altuia, bărbatul femeii şi femeia bărbatului, răul nu încape: acolo, dragul meu, e raiul.

Ascultam şi cu urechea şi cu inima ce spunea buna mea maică şi văzând că ce vrea să zică ea prin inimă bună, răbdare şi raiul e acela ce noi cărturarii zicem „amor conjugal", pe nevrute, copilele ce le cunoşteam mi le adusei pe rând înaintea ochilor minţii mele, mă întrebam: „oare cu aceea, ori cu aceea, ori cu a treia, — aşa ar fi? Mama continuă:

— Doamne, dragul meu, ai umblat şi ai necăjit atâţia ani prin şcoli, prin străini; să mai necăjeşti şi, însurat, să te încarci de păcate cu o soţie afurisită, ce ţi-a fi din lumea asta şi ce ţi-a fi şi din cealaltă, dacă te-i duce din aceasta încărcat de păcate!

Mă cuprinseră nişte gânduri, căci la aceste vorbe ale mamei, mi-a stat gândul în loc.

— Doamne, dragul meu, continuă mama iarăşi, în pauze şi tot cu simţire, Doamne, dragul meu, de ai da tu de-o fată, cum are aici în vecini domnul N. Aşa o fată, suflet de înger, bună şi nu fudulă, parcă nu-i de domn, da-i de un creştin de-ai noştri cinstiţi!

— Da de unde o știi dumneata, mămuță? întrebai eu iute.

— Ascultă, — de ți-aș putea numai spune: A fost ea de două, de trei ori cu măcinișul aici la moară (moara era aproape de casa noastră), era încă o soră cu ea; veniră cu căruța și totdeauna veni ea la mine, auzind ea că-s bolnavă și fără de a mă cunoaște, mă întrebă de boala mea și de nu-mi trebue ceva, să-mi facă ori să-mi trimeată. Îmi aducea apă, îmi făcea foc, mulgea văcașoara, — auzi? — apoi îmi fierbea lapte. Doamne, Doamne, și tot vorbe bune-mi da și mă mângâia, de-mi părea că se duce boala dela mine. Of, of, ce suflet de domnișoară, și eu o biată țărancă!

— M'oiu duce, mămuță, să-i mulțumesc pentru atâta bunătate, ce a arătat ea către dumneata; să mă duc?

— Du-te, o, du-te, dragul meu, și mulțămește-i și din partea mea, că eu de i-am și mulțămit, ce și cum i-am putut eu vorbi, ca o biată femeie ce sunt! dar nu-i destul!

Eu, deși dintr'un sat vecin și foarte aproape de satul copilei, de maică-mea atât de lăudate, petrecând din copilăria mea prin străini și venind numai când și când în vacanțe, și aceea numai pe câte o zi, două a-

casă, ca să-mi văd părinții, nu cunoșteam casa domnului și nici pe cineva de ai săi. Dar cele ce le auzii din gura dulcii mele maici, îmi intrară la inimă și afară de gândul ca să mă duc să-i mulțămesc fetei celei atât de demne, pentru sufletul ei cel bun și purtarea ei către maică-mea, parcă mă cuprinse și un dor să o văd și să o cunosc. Veniră între aceste și tatăl meu și cumnată-mea dela câmp, auzind ei din oameni că am venit acasă. Era pe la trei după amează-zi. Pusei pe mine hainele cele mai bune și mă pornii spre, cum aș zice, spre „îngerul de pază" în ore grele ale maicii mele. Ieșit din sat și trecând prin țarina ce desparte satul nostru de acela al domnului N., mă apropiasem de o holdă, căci mergeam pe jos. Deodată aud de dincolo de holdă cântând și încă în glas nu unul, ci mai multe, — erau glasuri femeiești. Merg ascultând cu plăcere sonurile argintii ale cântării și ajungând în pravițul celeilalte părți de holdă, văd trei fete, îmbrăcate în port cam de oraș, cu pălării de paie cu streșini late în cap, că seceră și secerând cântă și cum mi se părea, un cântec către steluța de seară, ce-l știam și eu. Dânsele nu mă vedeau.

— Bun luciu, domnișoarelor! zisei eu.

Surprinse, ele își ridicară capetele privind spre mine și apoi iarăși le lăsară în jos, zicându-mi un:

— Mulțămim frumos!

Și gândeam și nu gândeam că acele trei fete vor fi surorile, dintre care una e acel „suflet de înger", ce căută cu atâta nobleță de inimă de mama mea. Ce să fac, să trec mai departe? — mi se bătea inima; să stau? — ca orășean cugetând, parcă nu-mi venea, s'or jena domnișoarele de mine, socotii eu. Dar văzând că fetele nu numai că nu mai cântau, ci că secerau mai departe, spunându-și ceva pe încetul, stătui locului și zisei:

— N'am și eu o seceră; primi-m'ați și pe mine în clacă?

— De ce nu? bucuros!

Și din vorbă în vorbă, mai șagă, mai adins, în sfârșit mă numii cine-s. Atuncea fata cea de statură mai înaltă stete cu secera slobozită în jos și se uită la mine; celelalte urmară și una, cum se părea, cea mai mare, zise întinzând vocea:

— Dumneata ești?

Și apoi uitându-se tustrele, ca întrebând una la alta, adause tot aceea după părerea mea cea mai mare:

— Și 'ncătrău ți-e, mă rog, calea?

— Da ştiu eu? Adică, răspunsei eu, m'aş duce pân' la domnul N. şi nu ştiu cărarea de-a-dreptul.

— Ţi-om arăta-o noi.

Fetele îşi şopiiră ceva pe 'ncetul.

— Ah, ce fericit aş fi, zisei eu, trei graţii să-mi arete drumul.

— Aşa... graţii? Dar... ele să-ţi şi arete, că acele nu suntem noi, răspunse una şi apoi chicotind cam încetul, îşi deteră capetele la un loc.

— Fie, continuai eu, modestia împodobeşte pe orice om, dar pe copile 'le face şi mai amabile, şi mai frumoase. Insă a arăta unui străin drumul este o faptă de iubire creştinească şi aceasta este mai presus şi de graţiile mitologice.

Copilele mai vorbiră ceva în taină, aruncând câte o privire şi spre mine.

— Ah, zisei eu, dar mai bine voiu orbeca eu singur cum voiu putea; căci nu pot să vă stingheresc pe dumneavoastră, domnişoarelor, dela lucru — şi făcându-mă că plec mai departe, văd că cea mai înaltă, după ce vorbi cu celelalte două, vine după mine zicând:

— Ţi-oiu arăta eu cărarea prin câmp, şi aşişi şi porni, venind în urmă-i şi celelalte două.

Îmi arăta cărarea, merserăm ambii unul lângă altul, vorbind, mă uitai când și când în fața călăuzei mele; era frumoasă și atrăgătoare... însă ce fu și mai mult, aflai că cele două fete ce ne urmăreau din dărăt, is fetele acelui domn N., din X și apropiindu-ne apoi și de casa acelui domn, aflai că drăgălașa mea călăuză e a treia fiică a lui și în fine, la stăruitoarele mele întrebări despre amabila samariteană a mamei mele, din roșirea ce-ĭ aprinse toată fața, deocamdată am presupus și pe urmă am și aflat că drăgălașa și frumoasa mea ciceroană e însăși ea samariteana, cea cu inima atât de nobilă, a maicii mele.

Dumnezeu se îndură. Un an după aceea merserăm, tot amândoi, la cununie, la biserica ce o făcu Dragoș Vodă pe pământul Moldovei, în care biserică el, întâiul principe și întemeietorul Moldovei, este și îngropat și căpătai întradevăr, cum zise maică-mea, un suflet de înger ca soție în Emilia, pe care ierte-o Dumnezeu! că s'a dus din lumea aceasta acum patrusprezece ani.

O răzbunare minunată

Ca să pot începe din nou anul de școală, pe care-l pierdusem acum de două ori, — odată din cauza închisorii mele la Lemberg, în care mă ținură până după începutul cursurilor la universitate și a doua oară din cauza nefericitei Măriuțe dela B., despre care am vorbit, îmi trebuia un testimoniu, prin care să arăt în ce fel, cu ce ocupațiune adecă am petrecut timpul absent dela școală. Asta era după Paști, în anul 1844. Imi adusei aminte de acel popă călare cu pipa scurtă în gură, care, trecând eu cu tatăl meu as-toamnă prin comuna sa, mă chemă să-i învăț copiii. Mă dusei deci într'acolo. Ajuns în respectiva comună montană, dela drumul sătesc ducea o uliță strâmtă și cotită la casa preotului, care uliță mai fiind încă și după ceva ploaie, era atât de glodoasă, încât abia străbătui prin ea și era cât p'aci să-mi rămână o gheată în noroiu și să rămân desculț de un picior. Poarta ogrăzii dela casa preotului era de leațuri, care pentru vechimea lor erau unele putrezite la capete și

ca totuşi să ţină cumva cumva la locul lor trebuitor, erau înţepenite ici-colea cu nişte beţe împletite printre ele. La deschizătoare, drept zăvor sau rătez, poarta era legată de nişte pari, căci stâlpii, în care ar fi fost să fie aşezată poarta, lipseau.

Mă uitai în ogradă, acolo tot acel noroiu ca şi în uliţă; mă uitai acum spre nişte binale din ogradă şi mă întrebai: oare care-i locuinţă de oameni şi care de alte vietăţi? Ah, îmi zisei, dincolo la binala cea mai lungă nu-s fereşti, la aceasta de dincoace sunt — sunt? fie că sunt, dar ce fel! — cât se poate de joase, asupra unei prispe aşişderea joase, geamurile sparte şi înlocuite cu nişte ţolinci[1]) făcute boţi. M'a fi văzut părintele că mă necăjesc cu desnodarea „încuietorii" porţii şi-mi veni înainte. Era numa'n cămaşă, dar cam lungă, deşi nu cam de ieri, de alaltăieri schimbată; descins, desculţ, cu neexprimabilele suflecate până la meridianul pulpelor şi cu capul gol, părul şi barba ţinută republicană, ca să nu zic nihilistă, căci acest termen pe atunci nu era cunoscut. In gură avea pipă, dar pipă căreia nu-i ziceau oamenii nici pipă, nici lulea, ci ciubeucă.

Văzându-l, îl cunoscui.

---

1) Pânze groase de învelit.

— Stăi! zise el către mine, ți-oiu deschide eu.

Imi desnodă încuietoarea și eu intrând pe poartă, se înțelege, îi sărutai — nu știu, dreapta sau stânga, dar aceea simții că trebue să fie un econom rațional, carele începe îmbunătățirea ogorului dela grijirea chiar cu propriile-și mâni, o condițiune principală aceasta, care face pământul mai productiv...

— Apoi am venit, zisei eu, să primesc propunerea dumitale de astă-toamnă și să-ți învăț copiii.

— Așa? — și după o pauză, în care se părea că gândește ce să-mi spună și scuipând de câteva ori, tfu! tfu! — zise cu un glas ce nu putu fi altul decât acela ce-i permitea ciubeuca încleștată între dinți: D'apoi atuncea te fuduleai și ziceai că n'ai când!

— Atuncea întradevăr n'aveam când, dar acum am.

— Hm, o fi poate și așa; dar intră în casă.

Intrai, însă cum? Pragul ușii era înalt și ușa joasă; eu, cam înalt, trebuii deci să mă fac o sigmă grecească, ca să trec prin ușă. In casă, după cât puteam vedea la zarea ferestrelor deschise mai sus, foia de copii de tot calibrul, mici și mari, unul acum băietandru, cu pipa în gură, ședea în cotruț lângă horn,

iar — cum mi se păru — preoteasa, cu un prunc în brațe, pe cuptor.

— Una la mână! gândii eu, aicea-i aici, guvernorule de cultură...

Niciuna, nici două, preotul, îndreptat către preoteasa de pe cuptor, îi zise:

— Dumnealui vrea să-ți fie dascăl la băieți, e ficiorul lui badea Tănase dela Sucevița, de care-ți spusesem as-toamnă că i-am întâlnit — și apoi, întorcându-se spre mine, fără a mă poftì întâi ca măcar să șed undeva, îmi zise:

— Apoi ce mi-i cere?

— Da câți copii voiu avea să învăț?

Popa, uitându-se la preoteasa, zise:

— Pe Andrei și pe Alexa, — așa-i preuteasă?

— Da copilele nu? Și pe Ileana și Zamfira, răspunse preoteasa.

— Ei, nu știu, răspunse popa ca oțărit, la ce mai trebue și fetelor carte; da tu ai știut carte? și tot te-ai măritat și eșli încă și preuteasă! — și apoi scuipă de câteva ori, tfu! tfu!, că-i era poate ciubeuca pe sfârșite.

— Acum, preute, e altă lume, zise preoteasa de pe cuptor, strângându-și copilul la sân. Nici tu n'ai știut prea multă carte când te-ai popit!

— Dară, îi curmă preotul vorba, tu ştii! ei, fie şi copilele. Apoi ce mi-i cere? zise el întorcându-se iarăşi spre mine, ce mi-i cere pentru patru copii, da nu-s mari!

Ultimele cuvinte le apăsă, ca să-mi dee poate a pricepe să nu cer mult, ci numai potrivit cu mărimea copiilor. Claia de copii steteră toţi cu gurile căscate şi se uitau cu oareşicare frică la mine, gândindu-se că ce oare o să fie cu dânşii! Să-i răspund popii, ori mai bine să tac şi să-mi iau ziua bună? Stătui ceva pe gânduri.

— Da şezi, domnia-ta! zise preoteasa de pe cuptor, şi spune preutului ce socoţi.

„Ce să fac? gândii eu, testimoniul cela îmi trebue numaidecât şi până la ferii doară nu-i o vecie".

— Apoi, părinte, eu îţi las plata în voia dumitale. Copiii i-oiu învăţa până la postul Sântă-Măriei, dar să-mi dai atunci o mărturie că i-am învăţat şi preste iarna trecută, căci am iarăşi să mă duc la şcoală şi-mi trebue o asemenea mărturie.

Popa, trăgând cu degetele încârjobate prin barbă şi apoi mai scuipând de câteva ori jos, tfu! tfu!, lucru ce, după câte observai, făcea el totdeauna când gândea ceva, zise:

— D'apoi învăţa-i-i să ştie atâta, cât i-ai fi fost învăţat şi preste iarnă?

— D'apoi aceea atârnă dela cap, ce cap au copiii.

— Cap? îmi căzu popa'n vorbă, scuipând de vreo două ori, cap? ha, ha, cap au ei bun, slavă Domnului; copiii mei is toţi cu cap, că-s doară ai mei! — şi-apoi degetele prin barbă, şi câteva tfu! tfu!

— Mi-oiu da toată silinţa, zisei, că eu am mai învăţat copii şi a fost bine...

— Apoi spune ce mi-i cere pentru patru copii? Mărturia ceea ţi-oiu da-o şi-oiu pune pe ea şi pecetea bisericii, a sf. mânăstiri cu hramul Buneivestiri, făcută de un Vodă, după care şi numele pusei băietului celuia (mi-l arătă colo pe pat), adecă Alexa, că se născu spre ziua... tfu! tfu!... lui Alexiu, omul lui Dumnezeu, aşa-i preuteasă?

Preoteasa închină din cap. Mânăstirea o făcu nu Alexi, ci Alexandru cel Bun.

— Apoi, părinte, răspunsei eu cu modestie, mi-i da măcar câte trei sorocoveţi, adecă'un leu de argint de lună şi de cap.

Tfu! tfu!, grebla prin barbă şi-apoi zise:

— Cam scump, nu ştiu cum să-ţi zic, domnule sau fiule?

— Zi-mi fiule!

— Apoi cam scump, fiule; copiii nu mari şi numai dela az-buchi încolo... cam scump.

cam... tfu! tfu!... prea scump! Dar ţi-oiu da câte un sorocovăţ pe lună şi de băiat şi de copilă, tot una; apoi şi mâncare şi gazdă.

— Fie, părinte, răspunsei eu, că nu mi-i aşa de plată, cum mi-i de mărturie!

Cu asta, două la mână! Intre patru pereţi acoperiţi cu scânduri, la care loc popa-i zicea „foişor", se puseră nişte scânduri pe păruţi, bătuţi în pământ, drept pat pentru mine; pe acele scânduri se aşternu fân, se dete un ţol şi o perină, se aduse şi o măsuţă cam chilavă şi iată-mi locuinţa şi localul de şcoală!

O, dar tinereţelor, tinereţelor unde sunteţi! Aşişi a doua zi era lipită deasupra uşii, celei fără nicio încuietoare, o hârtie mare, pe care scrisesem cu litere aşişderea mari de tipar: **Academie.** Imi aduse apoi popa pe cei patru elevi, două fete şi doi băieţi; o fată, cea mai mare din „auditorii" mei, ca de 14, cealaltă ca de 12 ani, iar băieţii ambii, toţi cam cu câte doi ani unul de altul mai mici. Băieţii erau amândoi, ce e drept, cu capuri hăt mari şi la grumazi cam bolfaţi, ce promitea a deveni guşă cum se cade. Le scrisei pe nişte ţidule, deocamdată câte patru buchi de tipar şi mari: **Az, Buki, Vide, Glagoli,** căci bucoavne încă nu erau cumpărate dela târg. Copilele deprinseră aşişi în prima zi, după amiază-zi, a pronunţa

şi a deosebi cele patru slove, dar cu băieţii... altă treabă!

— Asta întâia slovă, le zisei eu, se chiamă **az**, ziceţi **az**!

— A-az.

— A doua slovă se chiamă **buchi**, ziceţi **buchi**!

— Bu-uchi.

— Care-i întâia slovă?

— Bu-uchi.

— Az, mă!

— A-az.

Şi tot aşa şi mai departe, întreagă luna, în care băieţii cu mare greu ajunseră a cunoaşte slovele până la **ljeaţa** şi a lega ceva buchi: **az ba, ab vide az-va.** Copilele, şi mai ales cea mai mare, sloveneau deja binişor. Ca să ajung însă mai curând la sfârşitul „cursului" meu, trec peste necazurile vieţii şi ale traiului ce-l aveam aici, între care necazuri avea şi cortul un rol însemnat, şi voiu să pomenesc de altceva. Forestierul fondului de acolo, un om de neam aristocrat din Transilvania, întâlnindu-mă odată, cam curând după venirea mea aici, şi aflând dela mine că-s student şi încă fost un an şi la filosofie, se bucură, cum zise el, că are cu cine vorbi latineşte, ba cunoşteam şi limba polonă, pe care o ştia şi

dânsul, ca fost paj la principele Czartoryski. Astfel, mă invită la sine şi de acolo înainte, în toate serile, când era vreme bună, trecea pe lângă „Academia" mea, mă striga din drum şi eu mergeam cu el la plimbare, de unde întorcându-ne mă lua la sine şi cinam la el. De multe ori mă invita şi la prânz. Acest bărbat vorbea latineşte, româneşte, poloneşte, nemţeşte, ungureşte şi franţuzeşte, dar toate aceste limbi le vorbea slab, aşa că nevenindu-i un cuvânt în minte în limba în care vorbea, lua din alta, a treia, a patra şi mai departe, el era adecă un „turn babilonic", dar altmintrea de cel mai bun nume; era de toţi ştiut până şi în ţara întreagă. Acest bun şi nobil bărbat era însă nefericit, căci soţia lui zăcea bolnavă acum de douăzeci şi şase de ani şi era şi dânsa de neam mare, cu care se însurase în Polonia, fiind el, cum zisei, paj la pretendentul de tron al Poloniei, principele Czartoryski. Avea o inimă şi un caracter foarte nobil, era îndurător către săraci şi omenos către oricine. Auzind el de multele mele păţanii, îi câştigai toată simpatia şi, cum se arătă mai târziu, şi iubirea.

In urmă sfârşii cu mare greu şi necaz cele patru luni; atunci mă dusei la popa şi-i zisei:

— Părinte, iată mi-am făcut tainul; a-

cuma-i să mă duc, că în curând se începe şi a mea şcoală. Te rog dă-mi mărturia!

— Te duci?... tfu! tfu... apoi, bine.

Îmi aduse şasesprezece sorocoveţi, mi-i puse pe masă rând şi-mi zise:

— Poftim sâmbria pe patru luni, dar mărturie nu-ţi dau!

Gândeam deodată că el glumeşte şi tăcând puţin, zisei:

— Dară numai şăgueşti, părinte; d'apoi ce vorbă am avut când am venit încoace?

— Vorbă, nevorbă, mărturie nu dau; ştiu eu unde ai fost astă-iarnă?

Îmi întoarse spatele şi se duse...

„Na-ţi-o bună! gândii eu necăjit, d'apoi asta oare ce-i şi eu acum ce să mă fac?"

Ca buimăcit de vorba popii, ieşii după el; el nicăieri; mă dusei în casă, mă rugai la preoteasă să intervie ca să-mi dee preotul mărturia făgăduită.

— O, domnule, zise ea, biata, necăjită, da nu vezi, domnia-ta, de patru luni ce eşti la noi, ce am şi eu şi cine-i preutul meu? Avut-am şi eu traiu şi înţelegere cu dânsul de douăzeci de ani, de când m'a luat? Avut-am eu măcar o zi bună cu el? Of, of, părinţii mei nu m'au măritat, dar m'au înnecat! Mai roagă-te dar dumneata; dar eu nu

ţi-oiu putea ajuta nimic, pe mine el nu mă bagă nici într'o seamă!

— Aferim! zisei şi ieşii pe uşă.

Mersei în bordeiul meu (acum nu-i maĭ zic „academia"), unde plin de amărăciune şi zăpăceală, nu ştiam de ce să mă prind. Mă pusei pe pat, îmi luai capul în mâni şi eram aproape desperat.

— Bună ziua! îmi zise deodată un biet sergent bătrân, demult ieşit din miliţie, care scria la bunul forestier şi pe care forestierul îl susţinea cu patru copii, căci era văduv. Ce ţi-i? zise el către mine, că eşti aşa de palid şi schimbat.

— Auzit-ai, domnule, una ca asta! răspunsei eu şi-i povestii necazul meu întreg.

Bătrânul mă ascultă cu atenţiune şi trântind o sudalmă militărească, se duse. Eu începui a-mi strânge puţinele lucruri ce le aveam; le legai la un loc şi apoi mă dusei să caut pe popa şi să-i mai cer mărturia, dar popa tot nicăieri! Vin iarăşi în bordeiu, unde aud un pădurar zicând dela uşă:

— Te pofteşte, domnişorule, domnul forestier.

Mă dusei cu legătura subsuoară, o lăsai în tindă pe un scaun şi intrai în cancelarie, unde de regulă şedea, mânca şi dormea forestierul.

Dau „bună ziua", el nu-mi răspunde, ci umbla cu paşi apăsaţi prin casă, tocmindu-şi numai din când în când ochelarii de aur. Sergentul sta smerit lângă uşă. Cunoscui că forestierul e de ceva foarte mânios. Stete apoi locului, se uită la mine cu ochi ca încruntaţi şi-mi zise cu glas maşcat şi tremurător de mânie:

— Şezi şi scrie mărturia; scrie că la mine ai învăţat copiii toată vremea cât ai absentat dela şcoală; scrie cum îţi trebue, sergentul o va decopia!

Vrui să observ ceva, căci forestierul n'avea niciun copil, dar sergentul îmi făcu semn să tac, să şed şi să scriu... Scrisei deci că adecă la dânsul, la forestierul, am învăţat copiii un an întreg şi m'am purtat bine; vrui apoi să-i citesc ce-am scris; el însă umblând încă tot prin casă şi mânios de tot, zise către sergent:

— Şezi şi prescrie, — apoi ieşi afară şi strigă pe pădurar, să-i cheme pe vornicul comunal.

Reintrat în cancelarie, sbură iute peste scrisoarea sergentului, subscrise latineşte: Franciscus Palffi de Poliany, c. r. Silvarius ac geometer; scoase apoi inelul de pe deget şi-l apăsă pe ceară roşie lângă numele său. Veni

şi vornicul, se închină supus şi Palffi îi zise apăsat:

— Martine, eşti tu creştin?

— Da, creştin, domnule.

— Iscăleşte-te acolo lângă numele meu şi pune-ţi pecetea!

— Da, mă rog, domnule, ce să iscălesc?

Palffi strigă atunci unicul cuvânt:

— Pomană!

— Unde eşti măria-ta iscălit, nu poate să fie ceva rău, zise vornicul, iscăli cu greu, cum putu, puse pecetea, se închină, se uită la mine şi ieşi.

Bunul Palffi îndoi hârtia şi dându-mi-o zise:

— Ia, mergi, învaţă şi te poartă bine, eu cât voiu putea te voiu ajutora.

Imi dete mâna şi cu „Dumnezeu să-ţi ajute dumitale şi mie!" puse în mâna mea douăzeci şi cinci de lei în sorocoveţi!

Mersei, prea fericit, drept acasă şi de acolo la Cernăuţi; mă înscrisei din nou la anul întâiu de filosofie; am fost primit deocamdată provizoriu, pe urmă şi definitiv. Finii anul bine, scriind din când în când nobilului şi generosului meu făcător de bine, care răspunzându-mi aşişderea din când în când, îmi alătura şi câte o notă de „cinci" sau de „zece".

In feriii venii la el mulțumindu-i din nou și prezentându-i testimoniul meu de succes bun al anului școlar finit. Petrecui la el vreo câteva zile, dar forestierul îmi opri cu tot adinsul să merg la preotul și tot așa făcu și in celelalte ferii, până ce sfârșii toate studiile mele, deși in asemenea ferii mergând eu cu forestierul la plimbare, treceam și pe lângă casa preotului.

După ce finii studiile, ajutorat numai de bunul forestier, — de altă ajutorare nici nu mai aveam lipsă, căci așiși in anul al doilea de filosofie fui primit in seminar, — după ce, zic, finii studiile, mersei cu absolutoriul la făcătorul meu de bine, ca să-i mulțumesc. El, bietul, lăcrimă și-mi zise:

— Et ego tibi gratias ago, quod mihi pasibile fecisti et me aliquid boni facere, contentus, imo felix sum!

Mă cuprinse și mă sărută.

— Mai rămâi la mine? mă intrebă Palffi.

— Dacă voești, răspunsei eu, așa!

— Să se ducă birja, continuă el, te-oiu trimite eu cu a mea trăsură.

O, dar la ce rămăsei eu acum, ce urmă, ce avui a păți! A doua zi, adecă după dejun, vedeam că forestierul era neliniștit și turburat. La o vreme imi zise serios:

— Acum du-te la preutul şi cere pe Ileana, fata cea mai mare, de soţie!

Căscai, pare-mi-se, gura şi ochii la el şi zisei:

— Domnule, cum aşa, eu am acum mireasă!

— Făcutu-ţi-am bine? replică el şi mai serios, spusu-mi-ai că-mi vei rămânea mulţumitor toată viaţa? Altă mulţumită nu-ţi cer, decât să-mi împlineşti dorinţa mea aceasta.

— Domnule forestier! zisei eu îngăimăcit şi chiar şi speriat de pretenţiunea ce-o auzii.

El însă îmi curmă vorba şi cu un fel de supărare îmi zise:

— Nu-mi împlineşti unica-mi dorinţă? Ce să fac capului meu...

Mă gândii, mă răsgândii, în fine îmi plesni prin creieri ceva:

„Lasă, voiu cere eu fata, dar aşa că ori nu mi-a da-o popa, ori n'a merge ea după mine", gândii eu.

Ştiam adecă că popa, altmintrelea bogat, putred de bogat, căci avea herghelie de cai şi cireadă de vite albe, apoi şi stâna sa de oi, dar că-i sgârcit pâslă!

Ieşii şi mă dusei.

— Bani, zestre, nu cere, strigă Palffi după

mine, cată să capeţi numai fata, de celelalte voiu griji eu.

— Aşa? gândii eu, încă şi asta-i bună!

Ajuns la ograda preotului, ce văd! ograda măturată şi popa îmbrăcat în antereu şi caţaveică şi pieptănat, încălţat, apoi şi fără ciubeucă 'n gură, îmi vine inainte!

„Nu-i alta, gândii eu, decât că lucrul cu însurarea mea cu fata popii este pus la cale pe după spatele mele, contând forestierul la îndatorirea mea către dânsul".

Popa-mi zise de departe încă:

— Mă bucur, poftim!

— Bună ziua, părinte!

— Mulţămesc! mulţămesc! ha, ha, da cum te-ai mai schimbat! poftim!

— Nu m'am schimbat, părinte, sunt tot acela, numai de, şase ani de-atuncea... şi intrai în casă, nu în camera cea mică, care o văzui grijită, cu zestrele până în pod şi cu rochii înşirate pe perete.

— Ne-ai uitat cu totul, domnule, zise popa după ce intrarăm în casă.

Eu zâmbii şi-i răspunsei:

— Ah, da' cum s'ar putea să vă uit, nu v'am uitat, dovadă că iată am venit la dumneavoastră.

Intră apoi preoteasa, îmbrăcată şi ea, biata,

cum încă nu o văzusem, în fustă, scurteică și tulpan pe cap. Ne deterăm binețele, vorbirăm ceva, Ileana? iat-o și ea fată mare, vine și aduce un pahar de apă pe-o farfurie și câteva bucățele de zahăr; se uită roșită la față la mine, dete „bună ziua".

— Il cunoști, Ilenuță, pe domnul tău învățător? zise preoteasa către fată. Iată-l câtu-i de... zise și ieșiră și ea și preotul, lăsându-ne pe mine și pe fată numai amândoi...

— Ai căpătat cuvânt dela fată și dela părinți? mă întrebă Palffi cu glas tare, ieșindu-mi înainte.

— Căpătat și nu prea, domnule forestier, zisei eu.

— Cum așa? Mi-e mi-a spus popa că și el și preuteasa și fata de vreau.

— Vreau, răspunsei, dar ei așa vreau, cum eu nu o pot vroi. Popa-mi dă acea căruță, ce o căpătă el zestre cu preuteasa sa, când s'a însurat. Apoi pe acea căruță dorm, cam tot de pe atunci, găinile, 'și apoi mie o arca de-a lui Noe nu-mi trebue. Apoi mai zice popa că nu-mi dă altă zestre mai multă, decât cincizeci de galbini, două iepe, doi boi și două vaci. Domnule, eu fruntaș în seminar și să mă fac de râs cu așa o zestre? Nu bănui, domnule forestier, te-am ascultat ca pe

binefăcătorul meu, am cerut fata și ea vrea să meargă după mine, dar zic și sunt silit să rămân la ceea ce zic, că fără de o mie de galbini și pe lângă ei și toate celelalte potrivite...

— Lasă, haideam, aceea ți-am spus că-i grija mea, haideam, vei căpăta toate...

Nici mai putui zice ceva, Palffi mă luă de mână și... inainte! Pe drum mai zisei câteva vorbe, dar Palffi se făcea că nici nu mă aude. Intrarăm la popa in casă tot in acea odăiță și după câteva minute zise Palffi către preot, carele ne conduse in odaie:

— Apoi dumnealui, feciorul meu, a sfârșit școlile, vrea să se insoare. Iți place?

— Place, domnule.

— Frumosu-i?

— Frumos.

— Dai fata după dânsul?

— Dau, domnule.

— Vreai de ginere?

— Vreau, domnule.

— Da mărturia unde-i? Unde-i mărturia ce i-ai făgăduit și apoi l-ai inșelat?

Popa căscă gura și sta cu ea așa căscată.

— Mărturia eu i-am dat, eu l-am făcut că acuma-i frumos, că-ți place și că l-ai lua de ginere. Na dar acum ginere!

Forestierul zicând acestea, arătă popii cu degetele o figură neexprimabilă; îi mai zise o vorbă dojenitoare şi, la mine întorcându-se, strigă:

— Hai!

Popa stete şi rămase ca pe ceea lume. Eu? — norocul meu că nu-mi pusesem pălăria din mâni, căci altmintrelea zăpăcit de păcălitura îndrăsneaţă a forestierului, nu ştiu de n'ar fi rămas acolo... Ieşirăm repede în ogradă şi de aici afară pe poartă, unde forestierul întorcându-se către mine, îmi zise triumfător:

— Şase ani am gândit şi am studiat cum să te răzbun; iată — aşa!...

A doua zi plecai acasă.

N'ai carte n'ai parte

Era la anul 1852. Mă aflam aşezat intr'o comună din creierii Carpaţilor bucovineni, acolo unde izvoreşte apa Sucevei şi a Moldovei. Afară era o vreme ştraşnică: printre nişte nori negri şi groşi, ce innăduşeau aerul, şerpuiau fulgere după fulgere cu tunete şi trăsnete care insoţite de o vântoasă, de te asurzea de tot, se izbeau de munţi şi măgurele, a cărora frunte se pierdea in nori şi ţi se părea că stă să se izărească lumea. Era un joc cumplit al naturii in mânie, lucru care se intâmplă adese in părţile acele ce-s vecine cu cerul; de care străşnicie insă numai acela işi poate face o inchipuire, care a petrecut in acele locuri „surgunite din lume", cum le zice poporul.

Era seara şi şedeam intr'un unghiu al odăii mele, — dacă s'ar fi putut numi odaia mea de atunci odaie; pentrucă toată locuinţa mea de atunci numai aşa aş putea-o numi „casă", dacă-i casă acea clădire din patru pereţi de bârne necioplite şi neunse, cu cră-

păturile dintre bârne neastupate decât cu muşchiu de pădure, cu un cuptor mare şi cu o fereastră în faţă, cu alta micuţă în spre ogradă jos, fără nicio podeală, iar acoperişul „casei" era de nişte lătunoaie făcute din topor şi prinse de căpriori cu nişte cepuri de brad drept piroane. Şedeam, zic, într'un unghiu al odăii mele, uitându-mă cu grijă la fereastră, pe unde străbătea grozăvia de afară, şi era cu atât mai fioros, pentru mine, cu cât mai da încă şi o ploaie, ce turna ca cu găleata şi izbea în pereţi, de cădea muşchiul dintre bârne.

Intr'o vreme, cum şedeam aşa, intră servitoarea din coliba ce o aveam în ogradă şi care îmi era de bucătărie şi de odaie pentru argaţi, de-mi spune că ar fi venit nişte oameni străini şi ar fi voind să vorbească ceva cu mine.

„Oameni străini, seara, şi pe aşa o vreme! cugetam eu, asta-i cam ciudat"; îmi luai apoi puţin pe seamă şi zisei: „Să vie".

Servitoarea se duse şi peste puţin, în care timp eu aprinsei lumânarea pe măsuţa ce era lângă mine, iacă intră doi oameni, unul cărunt de bătrâneţe, altul ceva mai tânăr. Amândoi mi se închină adânc şi-mi dau cu mare sfială „bună seara!" Eu nu-i cunoş-

team, dar nici nu-mi păreau oameni cu prepus.

— Ce pofțiți, oameni buni, și de unde sunteți? îi întreb.

— Nu bănui, domnule părinte, răspunde cel mai bătrân, că te supărăm noi, niște oameni străini și de departe și că te supărăm la astă vreme, dar avem să te rugăm oarece. Am auzit adecă-te că priești poporului nostru ist necăjit și urgisit din cale afară și am venit și noi ca să te rugăm ceva!

— Mare lucru, zisei eu, trebue să fie, că veniți la mine pe o vreme așa de strașnică și încă, cum ziceți, de departe.

— Apoi dă, și treaba noastră, răspunse bătrânul, e întradevăr așa, că trebuia să alegem anume așa o vreme ca să venim încoace; și acum am venit numai cu mare grijă, știi, cruciș și curmeziș și pe la capetele păraielor. Dar te mai rugăm odată, nu bănui!

Acestea zicându-le, iacă scoate moșneagul din sân o pelicică de jder, o netezește și o pune dinaintea mea pe măsuță, închinându-se adânc.

— Ce-i aceasta? întreb eu.

— Nu bănui, zice moșneagul, dar așa ni-i obiceiul, că, când venim la o persoană cins-

tită, să aducem câte un „colac" cât de micuț.

— Ei, spuneți ce poftiți să vă fac eu!

— Domnule părinte, începu bătrânul, tare te rugăm să nu bănuești, dară dă-ne mai întâi cuvânt cinstit, fi-ai cinstit și înaintea lui Dumnezeu! că nu va ști nime de ce te-om ruga și ce te-om întreba, afară de noi iștri trei, ce suntem aice și cel de sus.

— Vra să zică, răspunsei eu, voi vă sfiiți de mine.

— Lasă, lasă! zise omul cel mai tânăr către moșneag, parcă s'ar teme nu cumva să mă supăr de neîncrederea bătrânului.

Atunci cel bătrân lepădă mantaua, apoi sumanul; scoate apoi trăistuța, ce o avea arciși pe sub suman, lepădă și cureaua, iar eu caut cu mirare ce vrea să facă el.

— O, de-ai ști cât suntem de necăjiți și înșelați de toată lumea, zise moșneagul în pauze și apăsat; se'ntoarce apoi, cum era numai în cămașă, cu spatele către tovarășul său, și-i zice: Desfă!

Acesta bagă mânile pe sub cămașa bătrânului și după mai lungă chipuire, ce mă făcu să mă mir tot mai tare, văd în urmă că pică de sub cămașă o sfoară jos și cel mai tânăr scoate o legăturică, adecă două

scândurele legate cruciş cu sârmă. Moşneagul ia scândurelele şi desfăcând sârma ce era învelită pe după scândurele de mai multe ori, scoate dintr'însele o hârtie învelită în altă hârtie şi apoi într'o bucată de pânză; se apropie cu hârtia de mine şi ţinând-o cu amândouă mâinile cu o teamă şi evlavie ce i-o puteai vedea din faţă, îmi zise:

— Spune-mi, rogu-te, ce-i în scrisoarea asta! şi încă tot părea că se teme să o dee din mânile lui.

— Văd, moşule, că te temi, ţine-o dar în mânile dumitale, că eu oiu citi şi aşa, îi zisei eu.

— Lasă! îl mustră pe bătrân cel mai tânăr şi bătrânul îmi şi dă hârtia.

De abia că o desfăcui şi privii ce la dânsa, şi mă şi fulgeră ca o spaimă în creieri şi în inimă:

— Ce socotiţi dumneavoastră, întrebai eu, că ar fi să stee în scrisoarea aceasta?

Bătrânul se uită la mine, ca şi când ar fi avut să mă soarbă, şi-apoi zise:

— Avem noi, satul nostru, o judecată cu R., moşierul nostru, o judecată mare, care o purtăm acum de mai bine de douăzeci de ani. Am imblat pe toate cancelăriile din ţară, am bătut toate pragurile domnilor, am avut

soroace peste soroace, ne-au mânat dintr'un loc în altul, ba de multe ori am fost şi daţi afară cu ruşine. Mulţi din bieţii noştri săteni au şi murit de-atuncea de scârbă, ba chiar unii din tovarăşii noştri, ce erau deputaţi în treaba asta, sunt astăzi sub pământ. Inchisu-ne-au, bătutu-ne-au, batjocoritu-ne-au în fel de fel şi nu am putut isprăvi nimica, până ce în sfârşit un domn creştin se 'ndură de noi, de ni dete o ţidulă şi ne zise: „Oameni buni, voi de geaba îmblaţi pe-aice şi vă trudiţi; treaba voastră e la gubernie, la Lemberg; acolo-i şi hotărîrea procesului vostru. Mergeţi acolo cu ţidula asta, ce v'o dau eu, şi întrebaţi de domnul cel mare, ce-i scris într'însa. La dânsul, dar numai la dânsul, mergeţi şi spuneţi-i treaba voastră, cum este toată de-a-mărunţelul; luaţi şi toate uricele voastre cu voi şi ştiţi doară că nu lucru mare numai cu oameni şi cu multă cunoaştere se face, înţelegeţi ce zic eu?" — „Da, pricepem, îi răspunserăm noi, şi vom face ce-om putea, că ştim noi cum e în lume..." „Aşa, dă bunul domn, de-ţi face aşa cum vă sfătuesc eu, aveţi să dobândiţi, că iacă, mi-i milă de voi, bieţilor oameni, apoi de bună seamă aveţi să dobândiţi toată dreptatea voastră; numai... taină şi să nu ştie nime pe aici

nici de ţidula asta, ce v'o dau, nici de ceea ce vă sfătuesc eu..." Ii mulţămirăm frumos, Dumnezeu ţină-l în mărire unde este!, venirăm apoi acasă, strânserăm pe la săteni ban la ban şi merserăm, cum ne sfătui bunul domn, la Lemberg. Acolo, la gubernie, deterăm după mult îmblet şi întrebare în sus şi în jos de acel domn mare, scris în ţidulă. Acesta, cum ne văzu, ni făcu semn să mergem după dânsul. El ne duse prin nişte tinzi lungi şi încâlcite, până ce am ajuns într'o odaie, în care nu era nime, numai el şi noi, — adecă eu cu toavrăşul meu acesta. Acolo se pune domnul cel mare pe un scaun şi ne întreabă de suntem noi cei din P., în Bucovina, ce avem judecată cu moşierul R., pentru munţi şi pădure. Ii răspunserăm că da! — apoi poruncindu-ne, îi povestirăm tot din fir în păr, din capăt şi până în sfârşit şi-i dederăm şi uricele noastre, ce le aveam încă dela voievezii din Iaşi, Dumnezeu să-i ierte. Domnul le căuta lung şi apoi zise: „Sărmanilor oameni, cum aţi orbecat şi aţi umblat de geaba până acum, cu atâtea dreptăţi în mână!" Luă apoi o hârtie albă şi scrise pe ea, scrise şi apoi citindu-ne, ne întrebă de a scris aşa cum i-am spus noi. Ii răspunserăm că da, tocma aşa-i scris, sântul adevăr, curat cum este...

„Mergeţi, zise el, acum acasă în pace. Ei, da n'aţi adus ceva?" „Da, am adus cât ne-a ajutat bunul Dumnezeu", îi răspunserăm, şi-i puserăm pe masă optzeci şi trei de lei în sorocoveţi bătuţi... „Mergeţi acum sănătoşi acasă, zise el iară, dar cu faţă de tot voioasă şi să ştiţi că acum abia aţi dat de norocul vostru, că m'aţi nimerit pe mine, că aţi dat adecă de acel domn ce v'au îndreptat la mine. Acum abia aţi ajuns la calea cea bună şi adevărată. Căci şi ţăranul, mai zise el, are şi află dreptate, dacă numai dă de cheia cea adevărată dela uşa aceea, unde-i stă dreptatea închisă..." Zise şi se duse, punându-ne să aşteptăm încă oleacă. Veni apoi, iară, iacă cu hârtia asta în mână şi ne-o dede, zicându-ne: „Iată dreptatea, iată hotărîrea voastră! Dar ea nu mai avea să ajungă în mânile voastre; această milă numai eu mi-o fac cu voi. De aceea luaţi bine seama ce vă spun acum: trei ani şi trei zile să nu o arătaţi nimănuia — şi aceste cuvinte din urmă le apăsă domnul tare şi apoi zise mai departe cu mare taină, dar în vorbă maşcată: Să nu cumva să faceţi altfel de cum vă spun eu, căci apoi sunteţi şi voi pierduţi şi dreptatea voastră pierdută şi cine ştie ce ar mai fi apoi şi cu mine... mai zic, trei ani şi trei zile ţineţi

hârtia asta, vedeţi cu pecetea cea mare dedesubt! ca nici să n'o pierdeţi şi nici să nu pună mâna cineva pe dânsa... Iară după trei ani şi trei zile — atuncea va fi hotărîrea voastră coaptă — atunci scoteţi hârtia la lume şi mergeţi ori trămite-ţi-o drept la Impăratul. De acolo îndată are să vină o comisie la voi şi fără nicio vorbă are să vă dee toate la mână, câte le căutaţi şi după câte imblaţi..." Noi îi mulţămirăm domnului aceluia creştin şi cinstit pentru îndurarea ce a avut-o cu noi, bieţii orbi şi strâmbătăţiţi de noi şi ne intoarserăm — întâiaşi dată după atâţia ani de necaz — împăciuţi şi mulţămiţi acasă... Iacă! chiar în zilele aceste trecură acei trei ani şi acelea trei zile, în care eu cu bătrâneţele mele am purtat, zi şi noapte, hârtia asta, aşa cum ai văzut-o, legată şi sfăruită de trupul meu, de mi s'a mâncat şfara chiar în carne, să nu o pierd ori să mi-o iaie cineva — şi zicând cuvintele din urmă îmi arătă bietul bătrân tăieturile de sfoară şi de sârmă în spatele lui. Iată de ce chiar şi la tine venirăm acum, pe o vreme ca asta, şi venirăm încă numai pe la obârşiile pârcielor.

Suspină apoi bietul moşneag greu şi adânc şi după o pauză işi înfipse ochii cu o pre-

fundă simțire în fața mea și-mi zise cu un ton rugător și sifos:

— Spune-ne, mă rog acum, ce-i în hârtia asta, căci auzim că prea luminatul Împărat are să vină în curând la noi în țară, ba chiar și la Rădăuți și noi vrem să mergem la Măria Sa, să-i dăm scrisoarea asta, după cum ne-a poruncit bunul domn. Să ne spui deci de n'ar mai trebui poate încă ceva la dânsa. Tot sufletul din satul nostru, ba și din toate satele celelalte de pe la noi, așteaptă cu cea mai mare nerăbdare să vadă ce se va alege din treaba asta.

Se 'nțelege că îndată, cum începu bătrânul a vorbi, mă cuprinse și mă umplu o jale și o durere de inimă nespusă de mare atât pentru bieții oameni, cât și în deosebi pentru sărmanul bătrân. Totodată însă lupta în sufletul meu și o nespusă ofărîre, pare-mi-se împreunată și cu un blestem din cele mai grele asupra ticăloșilor acelora, pe care bunul moșneag îi ținea de oameni buni și cinstiți. Hârtia era un supliment dela „Gazeta de Lemberg", din anul 1801 ori 1811 — nu țin bine minte — și ea spunea cum trebue căutați în pripă cei ce se bolnăvesc de ciumă și avea dedesubt, într'un cerc ornamentic, semnul L. S. Cei doi domni blestemați au ză-

dărnicit lungă vreme judecata bieților oameni și la urma urmelor le-au luat cu înșelăciune chiar și uricele din mână, ca să nu mai aibă nicio dovadă pentru sfânta lor dreptate. Iacă care îi „cheia" la dreptatea țăranului, ea-i înșelăciune mare și-i înșelăciune pentrucă țăranul n'are **școală!** Iacă de ce am zis și zic:

Ai carte, ai parte,
N'ai carte, n'ai parte!

PARTEA A DOUA

Un epizod din 1848

La anul 48 eram în anul al doilea de teologie și câteva scrieri în versuri și proză, între care și cântecul lui Iancu:

Auziți acolo, un bucium răsună,
Sboară, trece codri, dealuri și câmpii,
Iar colo pe Mureș un voinic ce-adună
Cete de voinici, ai Transilvaniei fii...

îmi câștigară atențiunea Grachilor noștri Hurmuzachi și ei mă luară la sine și îmi deteră secretariatul gazetei lor pe atunci înființata „Bucovina". Observ că pe atunci românește mai că nu scria nimeni la noi. Veniră la Cernăuți tinerii moldoveni, elita inteligenței june de acolo, ca fugari sau surghiuniți de Mihalachi Sturdza. Toți acești tineri, dintre care, afară de Kogălniceanu, Alecsandri și G. Sion nu știu care vor mai fi aflându-se în viață, făcură prima vizită în casa Hurmuzăcheștilor și numaidecât fuseră invitați a primi ospitalitatea lor, parte în casele lor din Cernăuți,

parte în cele dela moşia Cernauca. Se înţelege că cei cu avere, ca fraţii Alecsandri şi Cazimireşti, Costache, Negri, Ralet, principele Moruzi, Kogălniceanu şi încă vreo câţiva declinară mulţumind pentru binevoitoarea invitare, dar alţii mai săraci, între care şi un ofiţer, o acceptară. Aşa făcui eu, băiat de 23 de ani, cunoştinţă destul de intimă cu toţi bieţii emigranţi. Marele bărbat Costache Negri, cu nobilul său caracter, mă lua cu sine la toate plimbările sale. O, ce vorbe auzeam din gura lui! Intr'o seară, cam târziu, vine la mine, şi-l cunoscui că-i agitat de ceva.

— Domnule, îmi zise el abea trecut peste pragul cabinetului meu — era în Iunie 1848 — acum e acum! Eşti de aici, din Bucovina, dumneata poţi deci să faci un mare serviciu unei cauze aşişderea mari.

Se uită apoi lung la mine, ca şi când i s'ar fi oprit respiratul, iar sufletul parcă imprima pe faţă-i o mare erecţiune[1]) internă; după o pauză dându-şi lungile şi unduioasele plete înapoi pe umeri şi părând a se înviora, continuă:

— Şi dumneata, sper că vei face acel serviciu, una că eşti Român şi alta că eşti cleric

1) Frământare.

şi e vorbă de scăparea unui bărbat de tagma dumitale.

Auzind aceste cuvinte, se 'nţelege că mă apucă şi curiozitatea şi neliniştea.

— Dar mai întâi de toate — continuă Negri — spune-mi, nu ştii dumneata în ce parte a hotarelor Bucovinei despre Moldova e cerdacul cu numărul 75?

— Nu, răspunsei eu, dar poate că aflu încă azi, ori de nu mâne dimineaţă.

— Fii bun caută să afli, îmi zise el, şi apoi îţi voiu mai spune cele ce avem să facem. De afli azi, eu aştept până la unsprezece.

A doua zi dimineaţă aflai la comanda militară unde se află acel cerdac, precum mi se spunea, populat cu militari vigilatori de graniţă, alergai apoi la C. Negri, care şedea cu surorile sale, două călugăriţe, în Hotelul de Paris, şi-i spusei locul acelui cerdac.

— Bine! zise Negri, şi dumneata cunoşti acel loc şi ştii pe unde-i de mers la el?

— Da, ştiu, răspunsei eu.

— O, dar te rog, caută cât mai în grabă trei trăsuri acoperite şi dă-le ordin să aştepte afară de oraş, pe drumul ce duce la cerdac, dar şi dumneata te gată, de poţi, nu în reverendă, ci în alte haine şi să mergi cu noi.

O, de s'ar putea să plecăm cât mai curând, ca să fim pe seară la acel cerdac!

Aceste vorbe erau rostite cu o discrețiune vădită și nu-mi puteam închipui ce am să experiez sau să pățesc. Dar știind pe Negri om atât de excelent, pierdui toată grija și până la orele 11, îmbrăcat în hainele mele țărănești, ce le foloseam la excursiuni prin țară, așteptam cu trei trăsuri brașovenești (că atunci nu existau în Cernăuți birjari) dincolo de grădina publică și trimesesem deja un servitor să vestească pe Negri de pregătirile mele. Nu mult după aceea îl văzui cu mai mulți venind grabnic. Toți mă salută, se urcă în trăsuri și observându-mă Negri îmbrăcat ca un flăcău, cu un zâmbet mă pofti în trăsura în care se sui el cu alți trei, iar ceilalți opt se suiră în celelalte două trăsuri.

— Cu Dumnezeu! strigă Negri și cărăușii porniră.

Pe drum era mai mult tăcere decât vorbire și eu vedeam bine pe fața tuturor îngrijire și agitațiune internă. Numai pe mine mă întrebară de va fi pe lângă acel cerdac pădure ca să putem trece — pe un moment — granița nevăzuți de nimeni. Eu le spusei că de mult n'am fost pe acolo, dar pe cât îmi aduc aminte am văzut o pădure, numai nu știu, e

ea dincoace ori dincolo de hotarul Bucovinei. Negri scoase o epistolă din buzunar și cătă mult în ea, apoi o dete celorlalți, care mai apoi i-o înapoiară în tăcere. Cândva rupe Negri tăcerea cu glas nădușit dar apăsat:

— O, tiranilor, tiranilor, până când oare va fi lumea tot a voastră? Când, cum zice Alexandrescu, o să pierdem trista idee că lumea moștenire despoților s'a dat?

Mă uitai la el; fața-i părea a fi inflamată, fruntea creață și ochii pe jumătate închiși, dar printre gene vedeai că parcă străpungeau lumea cu expresiunea-le înverșunată. Apropiindu-ne de Siret, îmi zise Negri:

— Noi te-am poftit, domnule Porumbescu, să ne faci acest bine, să ne conduci la acel cerdac, la care trebue să fim chiar azi și numai ți-am indigetat puțin că este vorba de scăparea unui om de tagma dumitale. Cred că nu vei bănui că nu ți-am descoperit încă toată cauza, dar o vei afla curând și sper că mă vei scuza de ce păstrăm atâta taină.

Făcui numai din cap că-s conțeles și nu mă supăr. Ajunserăm la Siret și aci mă întreabă Negri de mai este mult până la cerdacul știut, ca să lăsăm caii să răsufle. Răspunsei:

— Mai este cale de jumătate de oară, — deci nu ne mai oprirăm.

Ajunşi la cerdac pe drumuri lăturaşe, mă coborii din trăsură şi întrebai poloneşte pe soldatul de strajă de-i acasă caporalul sau sergentul, adecă mai marele postului de strajă. Răspunse da; apoi Negri mă pofti să-l întreb pe acel mai mare de ne lasă să stea aci căruţele, iar noi să trecem dincolo de graniţă, de unde iar ne întoarcem peste o oră, două. Deocamdată se uită bietul Boem mult la mine („cordoniştii" erau toţi Boemi) şi se mira că un flăcău român îi vorbeşte în limba polonă şi apoi mă întrebă că cine suntem şi câţi. Îi răspunsei că eu sunt student din Cernăuţi şi am venit cu unsprezece domni moldoveni, care stau de prezent în Cernăuţi şi ar avea să se întâlnească cu cineva din rudeniile lor, dincolo de graniţă.

— Poate domnii sunt din cei ce fugiseră din Moldova? mă întrebă caporalul.

Aci nu ştiam ce să-i răspund şi când meditam, el îmi veni în ajutor, zicând cu oareşicare aplomb de superior:

— Am ordin ca pe toţi care nu-s oameni proşti şi vreau să treacă pe la staţia mea din Moldova în spre noi, să-i las, numai să-şi

scrie numele în cartea mea. Le voiu face dar acel bine, — să poftească!

Vestii deci pe tovarăşii mei, care îşi luară geantele ce aveau în mână şi intrarăm în cerdac, unde trebui să-şi înscrie toţi numele, poate fala caporalului, deşi îi declaraserăm că nu venim acum din Moldova. Negri îi mai dete caporalului un bacşiş şi cerându-i voie a ne folosi de masa lui, fiecare întinse din merindele aduse cu sine. Era spre seară, deci ne grăbirăm a trece graniţa, care era reprezentată prin un şanţ năroit şi crescut cu iarbă. Dincolo în dreapta era o pădure de fagi şi carpini. Ne îndreptarăm spre ea. In stânga erau fânaţuri şi dincolo de ele se vedea râul Siretului, iar peste el orăşelul din Moldova, Mihăileni. Intrarăm în pădure şi ne aşezarăm sub un fag bătrân şi rămuros. Negri trăgându-mă lângă sine îmi zise:

— Acum e acum! Fii deci bun şi ia-te pe marginea pădurii la vale spre Siret, dar printre copaci, doar nu te va vedea nimenea şi ocheşte şi ascultă, de nu cumva vei vedea doi oameni, fie şi orice oameni, fie pe jos ori în car cu boi, ori în căruţă cu cai, aproape ori departe şi cum îi vei zări, mergi spre ei şi întreabă-i: Dela Galaţi veniţi? şi de vor zice: da, fii bun şi vină curând încoace să ne spui.

Cunoscui de pe fețele tuturora, din nou, că-s îngrijiți și emoționați.

— Cât de bine-i, zise Negri către ceilalți, că domnul Porumbescu e îmbrăcat țărănește!

Mă luă apoi de mână și-mi zise:

— Mergi, domnule, mergi și Dumnezeu cu dumneata și cu noi!

Nu știam ce aventură mă așteaptă. Soarele apunea și numai câteva raze mai licăreau printre copaci. Ochii mei erau încordați tot spre câmpie, spre Siret și peste el. Pășeam tot înainte, până ajunsei la marginea pădurii, adecă la câmpie dincolo, dar nimic nu văzui; mă pusei jos, aprinsei o țigară și ascultam. Inima-mi sbocotea cumplit! Intunecase bine și tot nimica! Ce să fac? Mă întorc tot pe acea cale la domnii mei și le spun că nu se vede, nu se aude nimic. Toți tăceau, se speriaseră, și suspinară.

— Mai mergi, frate, mai mergi odată și mai vezi, — o, poate tot încă nu-i de geaba! îmi zise Petrache Cazimir.

Bobâind prin întunerec, ajunsei iar la locul unde am fost, dar de văzut ceva nu era vorbă și nici n'auzeam nimic, afară de un sunet slab al Siretului, colo în depărtare. În dosul meu, în codru, se auzea o buhă. Nu mă simțeam prea bine. Mi-aș fi aprins încă o

țigară, dar mă temeam să nu mi se vadă flacăra chibritului. Stam și așteptam... Ah, la o vreme ce se aude? Parcă scârțâitul unui car neuns!... Mă ridic, trag cu urechea, acel scârțâit e drept în fața mea, în spre râu! Mai aștept ceva, tot ascultai și apoi plecai spre sunet și deodată zăresc un car cu fân ori cu paie cu doi boi, pe care îi mâna de alăturea un om fără a mai striga „häis" ori „cea" și astfel venea pe de-a'ntregul pe fânațe, drept spre pădure.

— Bade, dela Galați vini?

Deodată oprește omul boii și tace. Mă apropiiu de el, întrebându-l încă odată:

— Dela Galați vini, bade?

Aud un „da" fricos. Nu știam ce să fac, să-i zic să urmeze după mine, sau să aștepte. Zisei totuși:

— Stai puțin, bate, aici, eu is om bun — și alergai cum putui prin întunerec la tovarășii mei.

— Este! strigai și nu prea.

Drept în picioare săriră toți și auzii ca într'un glas:

— Mon Dieu! și O, Doamne!

Erau poate trecute zece ceasuri. Pășeam înainte, iar tovarășii mei „argonautici"

după mine, tot şopotind unul altuia. Vedem carul, care încătrău întreabă:

— De'a Galaţi?

Bietul om văzând atâţia domni, tăcea înspăimântat.

— Apoi da, zise el, dela Galaţi, săracul de mine!

— Ai?

— Da... ştiu eu?

— O, Doamne, este co'o'n paie.

Atunci vedem că se mişcă paiele în dosul carului, — o ființă omenească în cămaşă, cu capul gol, cu plete, cu barbă, — plin de paie se coboară din car. Era şi desculţ! Toţi işi descoper capul, îi iau mâna (unii în genunchi), o sărută.

— Prea Sânţiile, zice Negri cu glas tremurător, o, va scăpa deci şi biata noastră ţeară, dacă ai scăpat Prea Sânţia Ta.

Momentul, scena aceasta, ce mi se înfăţişa acum, nu-s în stare să o descriu! Arhiereul, numai în cămaşă ţărănească şi încins cu un brâu ţărănesc, desculţ, binecuvânta pe rând pe toţi compatrioţii săi, cu lacrimi pe faţă, apoi îi cuprindea pe toţi şi îi săruta pe frunte. Ingenunchiai şi eu, iar Negri zise atuncea:

— Tânăr şi brav cleric din Bucovina, îngerul conducător al nostru, ca acel al lui Iov!

Episcopul era Iustin Edessis, bărbat încă tânăr, între 30-40 de ani, cu păr şi barbă blondă. El se lipise de mişcarea naţională în contra lui Mihalache Sturdza şi mergând prin casele boiereşti şi burgheze provoca răsturnarea despotului nemărginit, iar în ziua de Ispas citi în mânăstirea Neamţului, care are acest hram, în faţa miilor de pelegrinari, o rugăciune compusă de el, ca să scape ţara de tiranul Vodă. Se înţelege că Sturdza căuta apoi să-l prindă, punând şi un preţ considerabil pe capul lui. Trebui deci travestit chiar şi ca cerşetor, până a dat de graniţa Bucovinei. Îi succese a da la Botoşani o epistolă către Negri, pe care îl ştia că-i la Cernăuţi; în acea carte îl ruga să-i mijlocească trecerea în Bucovina, dacă va putea să se strecoare prin ghiarele sbirilor lui Sturdza, ceea ce s'a şi întâmplat. Emigranţii toţi ştiau despre meritele arhiereului Iustin pentru emanciparea Moldovei, de aceea s'au şi grăbit atât de mulţi a-i veni în ajutor.

Emigrantul Rolla scoase din geamantanaşul său un palton lung ca o ciubea şi o pălărie, cu care-l îmbrăcară pe bietul episcop şi îi mai aruncară şi un plaid pe umeri. Eu văzând că încălţăminte nu scoate nimeni din geamanta-

naş, mă desculţai de cismele mele şi le oferii părintelui episcop.

— Dumnezeu să-ţi răsplătească, fiule, — zise atuncea arhiereul, iar Negri mă cuprinse şi mă sărută.

Omul, care sta înmărmurit, văzui că-i vâră fiecare câte ceva în mână, mulţumindu-i cu termenii cei mai frumoşi. Mulţumi şi bietul om cu cuvinte de ale sale, încheind astfel:

— Ce mi-aţi dat dumneavoastră nu ştiu, cum nici n'am ştiut pe cine aduc, dar ce frică am tras până aici ştiu şi acuma dau slavă lui Dumnezeu că am scăpat până aici şi am făcut pe voia boierului meu, care mare grijă îmi dete ca să aduc pe părintele acesta până aici, aşa ascuns în paie.

Sărută apoi mâna şi poalele episcopului, carele şi el la rândul său îl blagoslovi şi îi mulţumi pentru frica şi osteneala lui. Omul întoarse boii şi se duse îndărăt, iar noi pornirăm spre pădure, ascultând cu mare interes narorea celor pătite de vlădică; de altă parte însă, niciunul nu mai grija în care parte a codrului mergem. Deodată ne pomenirăm că mergem prin desişul pădurii, mi se părea că suntem în loc de direcţia spre Nord, în cea despre Vest. Ofiţerul care era cu noi prinse a pişcă cepacii şi zise:

— Da, mergem spre Vest, că iată muşchiul copacilor, care-i totdeauna spre Nord, e de astă parte.

Atunci eu pornii spre Nord şi ceilalţi după mine şi astfel tot mergeam bâjbâind printre copaci, până când deodată zării o lumină înaintea mea. Alerg, — ce-i? Un bordeiu şi nu cerdacul nostru, căci ne aflam încă tot în pădure. Bat la uşă, uşa încuiată; ascult, aud gemete! mă uit pe fereastră, văd pe cuptor o femeie svârcolindu-se! Strig, — nu-mi răspunde. Vin ceilalţi după mine şi spuindu-le cele descrise, puseră unii umărul la uşă, care îndată se şi sparse.

Bordeiul n'avea tindă. Năpustim în casă şi femeia speriată de atâţia, se ridică pe o mână şi strigă cu glas plângător:

— Vai, vai, aveţi milă de mine, n'am nicio para (ne ţinea de hoţi), eu mă trudesc de... copil, iar bărbatul meu e dus peste cerdun (în Bucovina) să caute o moaşă, — temeţi-vă de Dumnezeu şi aveţi milă de mine; suntem oameni săraci!

— Ajutaţi cu ce ştiţi şi ce puteţi! zise un glas blând; era al episcopului, care se duse spre cornul casei spre răsărit, unde era şi o icoană de cele dela Nicula din Ardeal, îngenunchie acolo şi începu rugăciunile sale.

— Nu te teme, lele, zise Negri, nu suntem hoţi, ci oameni buni şi creştini. Increde-te în noi, că eu sunt doctor, te rog dar încrede-te în noi.

Zise şi se sui pe cuptor, luă biata femeie în braţe, ea văzând aceasta lepădai sumanul din spate, îl pusei vălăluc pe pat, ceilalţi puseră şi ei plaiduri pe pat, apoi Negri coborînd biata femeie, îi rezemă spatele de sumanul cu pledurile. Moment sacru... moment straniu, serios! Un vlădică în genunchi se roagă, tinerii boieri, surghiuniţi din patria lor, asistă şi ajută femeii şi... se naşte un copil!

Luai surcele, făcui foc şi apă caldă; scăldarăm copilul (era fată) şi... „botează-l prea sfinţiie", îi ziseră şi unii şi alţii, ceea ce se şi întâmplă, dându-i numele noii născute — Victoria! Iată atunci în uşa casei un om cu o femie, era bărbatul lehuzei cu moaşa din comuna Neguştina (Bucovina).

Tablou!

— In viaţa mea nu am păţit atâta frică, ca în momentele acelea, când auzeam pe vlădica zicând de repeţite ori în rugăciune: „Să te lepezi de satana!" mi se turburau creierii şi nu mai ştiam cine-s cei doisprezece în mie-

zul nopţii prin pregiurul noului născut! — zise sub-pădurarul la „masa botejunii".

Episcopul Iustin petrecu după aceasta mai bine de şase luni în Cernăuţi, în casele bătrânului Hurmuzachi, care încă trăia; iar căzând Mihalache Sturdza, a reintrat în ţară şi căpătă scaunul episcopesc de Roman, dar până la anul repauză.

Pe bietul sub-pădurar din bordeiu îl dăruirăm noi, doisprezece „cumetri", cum puturăm, dar aşa că el şi cumpără jumătate de falca de pământ, precum ne spuse când mai veni să ne vadă şi să-i mai dăm câte-o masă de cumetrie. Botezul „din apă" îl completă omul mai târziu în parohia sa.

Cum a venit Aron Pumnul in Bucovina

Se știa și la noi in Bucovina, iar mai cu seamă in casa nemuritorilor noștri Hurmuzachi, in Cernăuți — centrul și focarul mișcării naționale române in Bucovina — că Aron Pumnul, profesor și coredactorul „Luminătorului" pe lângă marele erudit Cipariu, e unul din principalii și mai activii aranjatori ai memorabilei Adunări naționale a Românilor Transilvaniei de pe Câmpul Libertății de lângă Blaj. Numele lui Pumnul se pomenea des in zisa casă a Hurmuzăcheștilor, in care se adunau in toată ziua, pe lângă elita inteligenței cernăuțene, și numeroși emigranți moldoveni, ba și munteni; se pomenea, zic, numele lui Pumnul in rând cu ale lui Bărnuț, Iancu, Bariț, Mureșanu, Buteanu, Balint, Sever și alți corifei români din Transilvania. Auzindu-se mai pe urmă că Pumnul și Bărnuț sunt de Unguri „curentați" spre a fi prinși și supuși sorții cumplite ce o avu protopopul Buteanu și alți bărbați insemnați români, care conduceau poporul și erau credincioși Tronului

şi dinastiei austriace, era natural ca această veste să deştepte temeri şi îngriijri pentru acei demni bărbaţi ai naţiunii noastre. Eu care mă aflam în toată ziua în casa Hurmuzăchenilor ca secretar al gazetei „Bucovina", redactată de ilustra triadă a fraţilor Doxachi, George şi Alecu Hurmuzachi şi auzeam acolo ventilându-se acele îngrijiri şi temeri, deşi eram cel mai tânăr din numerosul ansamblu ce se mişca în acea primă casă din întreaga Bucovină, ori poate că chiar pentru aceea, mă simţeam foarte identificat cu acele sentimente simpatice şi îngrijiri pentru Bărnuţ şi Pumnul şi, după firea tinereţelor, adeseori mă izbeam cu gândul, şi între optimisme şi între pesimisme, dintr'un extrem în altul... Eram încă în seminar, în anul penultim şi aveam o chilie separată. Intr'o seară pe la amurg şedeam şi scriam nişte stihuri către „Zimbrul", care mai pe urmă se şi tipăriră şi al căror subiect era (idealuri ale juneţii): „O, de-am ajunge toţi Românii sub un sceptru!", — când mi se bătu la uşă. La invitarea-mi să intre cine este, văd un om înalt, îmbrăcat într'un burnus[1]) cafeniu îmbumbat până la gât, cu

1) Manta mare de lână cu glugă.

o pălărie cu streşini late şi în toată înfăţişarea sa o figură ofilită.

— Sum la domnul Porumbescu? întrebă el intrând în odaie, cu un glas sfiicios, ca de bolnav.

— Aşa este, răspunsei eu.

— Sum Aron Pumnul, zise venitul.

Ca fulgerat tresării atunci de pe scaun, mă inclinai în felul ce mi-l dicta cunoştinţa despre persoana profesorului de filosofie şi a demnului bărbat român Pumnul şi zisei cu grabă:

— O, pofteşte, domnule, pofteşte! Cum, de unde? Câtă fericire! pofteşte şi şezi!

— Nu cunosc aici pe nimeni, răspuns Pumnul aşezându-se pe scaunul ce i-l oferisem şi tot cu glas debil şi rar: Nu cunosc pe nimeni, la care aş fi îndrăsnit să intru. Am auzit ceva de numele dumitale la Iaşi... nu bănui... din grea cale viu şi sum foarte obosit... apoi şi încă convalescent după o boală. Am pătimit multe!

— Auzit-am, domnule profesor, am auzit. Insă cred că putem acum zice: Slavă Domnului!

— Da ştiu eu? răspunse Pumnul, poate da şi poate... ştiu eu?

— Te rog scuză-mă puțin, scuză domnule profesor, voiu fi îndată aici!

Zisei și ieșii pe ușă. Alergai cu grabă în muzeul principal, unde erau colegii mei de institut la ora studierii și spunându-le că Pumnul e la mine, îi invitai să vină măcar câte doi din fiecare clasă și să-l bineventeze cu câteva cuvinte respectuoase. De acolo alergai la bucătărie și poftii pe madama ce ne da vipt[1] să gate curând ceva de cină și să trimeată în odaia mea. Pe când mă întorsei, la ușa chiliei mele și erau deja adunați bravii mei colegi seminariali, chiar mai mulți decât cum îi invitasem eu. După schimbarea câtorva cuvinte cu dânșii, care din ei, adecă, va fi vorbitorul și alte formule, intrarăm. Pumnul ședea plecat și rezemat pe bățul său. Părul lui, cam de mult netuns, și barba nerasă, crescuseră neregulat și-i dădeau o apariție ce-ți deștepta compătimirea. Cum ne văzu intrând așa mulți, se sculă, se uită la noi mai cu curiozitate, mai cu sfială, iar un cleric îi și vorbi cam așa:

— Prea stimate domnule profesor! Chiar auzim că Dumnezeu te-a adus în țara noastră, în institutul nostru. Am auzit apoi de aceea și știm cine și ce bărbat distins și pre-

1) Hrana oamenilor.

ţuit al naţiunii noastre eşti dumneata. Permite-ne deci, te rugăm, să-ţi aducem şi să-ţi exprimăm noi şi prin noi întregul gremiu seminarial de aici cele mai sincere şi mai respectuoase salutări de bună venire în mijlocul nostru. Domnul să te ţină mulţi ani!

Smolita şi topita faţă a bietului Pumnul deveni palidă, apoi mai privind peste toţi tinerii alumni — poate bietul aducându-şi aminte de elevii săi dela Blaj — parcă se înviosi, căpătă o expresiune, cum aş zice, de mulţumire, ochii săi negri, afundaţi de pătimire în capu-i antic roman, deveniră lucitori şi ştergându-şi pe încetul înalta-i frunte, zise rar şi ceva apăsat ceea ce-i vădi emoţiunea internă:

— Mulţam, domnilor, mulţam! — sunteţi buni; dar eu sum într'o stare... aici îi vibră glasul... mulţam, domnilor, mulţam!

Cunoscurăm că trebuia să contenim; ne închinarăm profund şi bravii mei coalumni se depărtară, rămâind numai eu.

— Ce tineri bravi, zise Pumnul încă tot în chipul mişcat anterior. Dumnezeu să-i ţină!

— Ah, domnule profesor, replicai eu, sunt lucruri care ispirează, silesc...

— Mulţam, mulţam! mă opri bietul Pumnul a fini ceea ce voiam să-i spun.

Luai de grabă o hârtie şi scrisei pe dânsa aşa:

„Domnule Alecu! Profesorul Pumnul e la mine, chiar acum a sosit!" P.

Ieşii şi o dădui unui servitor, să o ducă cât mai curând la Alecu Hurmuzachi.

Intors în chilie, se aduse şi cina, în timpul căreia Pumnul îmi povesti în trăsături generale păţaniile lui.

Aşa povesti Pumnul cum numai ca prin urechile acului scăpă el din Transilvania peste graniţă în Muntenia; cum, abia ajuns la Bucureşti, se bolnăvi de colеră; cum, biruit de acea boală, căzu în drum, de unde cu mare greu se trase până la margine sub un zaplaz... cum crezându-se deja la progul morţii, se rugă de nişte trecători să-şi facă milă de el şi să-l treacă dincolo peste zaplaz, ceea ce bunii oameni şi făcură; cum zăcu el acolo două zile şi două nopţi, cum, chinuit de o sete arzătoare, mânca pere, căre zăceau în grămadă pe jos, fără ca să le fi cules cineva, cum îşi veni apoi în fire... Povesti mai departe că în urma unor denunţări perfide şi false, venite din partea Ungurilor la Bucureşti, îl arestară şi îl trimeseră sub escortă la Iaşi, ca de acolo să-l dea mai departe la Cernăuţi şi cine mai ştie unde, (ca mai pe urmă pe Gheorghe Bariţ). Acolo, la Iaşi, dorobanţul care-l străjuia într'o celulă află chiar

din gura lui Pumnul ce-a greșit de l-au dat la „gros"; că n'a greșit nimica, ci pentrucă a ținut cu Impăratul și cu poporul său român din Ardeal, subjugat și apăsat de Unguri, care se și răsculară împotriva Impăratului și acum au mânie pe Români, care țin cu Impăratul și nu cu dânșii, din cauza aceasta au mijlocit cu cleveliri și cine știe ce denunțări răutăcioase și false trimese la București, încătrău fugise el, de-l arestară Muscalii. Auzind toate aceste, dorobanțul îl mai întrebă numai:

— Da-i și drept, domnule, ce spui? — și asigurându-l Pumnul cu sfințenie că-i drept, în chip indirect îi făcu prilej să iasă din „gros" și să se ducă.

Imi istorisi apoi cum el, Pumnul, pe căi lăturașe traversă Moldova până la granița Bucovinei și pe lângă frontiera Mamornițel se furișă — cu doi creițari „șain", ce mi-i și arătă în buzunar — până încoace. Pe când încă povestea Pumnul acestea, servitorul și aduse dela A. Hurmuzachi răspunsul la cele ce-i comunicasem eu, că Pumnul e la mine și care răspuns suna așa:

„Domnule Porumbescu! Poftește-l și adă-l pe loc încoace la noi!" Alecu.

— Domnule profesor, zisei către Pumnul, eu n'am putut tăcea înaintea domnilor noștri

Hurmuzachi că eşti la noi. Le-am comunicat venirea dumitale şi iată dumnealor te şi invită să vii încă astăzi la dânşii.

Pumnul lăsă furculiţa şi cuţitul din mâni şi ca de tot intrigat şi surprins, după o căutătură cam lungă la mine, din care mi se păru a cunoaşte că-mi bănueşte comunicarea făcută despre el domnilor Hurmuzachi, zise:

— Ah, în astă seară? astăzi încă? — aici se uită la sine, la veşmintele şi încălţiile sale deplorabile şi fini: N'aş putea merge acum şi aşa cum sum!

— Domnule profesor, îi zisei atunci, dumneata vei fi ştiind cine sunt pentru noi, Românii bucovineni şi pentru întreaga-ne naţiune, domnii Hurmuzachi. Te rog, nu le refuza sincera invitare! Iară cât pentru altele, priveşte-mă, te rog, de Român!

După aceasta, scosei din scrin un rând de albituri, luai din cui paltonul şi de sub pat o pereche de cisme şi punându-le pe scaun înaintea lui Pumnul, zisei în ton rugător:

— Iată, pofteşte! că exteriorul ţi-i astfel, e prea justificabil în urma păţaniilor ce le-ai avut; pofteşte, te rog! Stătura-ne fiind cam egală, pare-mi-se că toate acestea ţi s'or potrivi.

Zisei şi fără a mai aştepta vreo întâmpinare la cuvintele mele, grăbii pe uşă şi mai

trimesei încă în odaie ligheanul cu apă, etc. După vreun sfert de oră revenii eu şi întradevăr îl găsii pe Pumnul deja şi după cât se putea, metamorfozat. Zâmbi bietul, uitându-se la sine şi la mine, îmi luă mâna, mi-o strânse fără a zice altceva decât:

— Fie, ascult!

Ieşirăm din seminar, la a cărui portiţă şi aştepta deja trăsura boierului bătrân Hurmuzachi. Pumnul văzând trăsura în care îl invitai să se urce, zise:

— Încă şi aceasta!

Coborîrăm strada principală spre casele boierului Hurmuzachi şi Pumnul în tot decursul drumului nu vorbi alta nimic, decât la o vreme mă întrebă în ce termeni se intitulează bătrânul boier, cocoana şi fiii lor.

— Vorbeşte, răspunsei eu, şi titulează-i cum eşti deprins, domnule, a vorbi şi a titula pe oamenii cinstiţi. Toţi din casa boierului Hurmuzachi sunt oameni culţi şi foarte buni şi amabili.

Ajungând apoi la poarta spaţioasei ogrăzi de dinaintea casei boierului Hurmuzachi, zisei către Pumnul:

— Iată, am ajuns!

El, uitându-se spre ferestrele iluminate — era după zece ore seara — zise cu un patos devot şi de stimă:

— Aşa dară aici e Delphi al fraţilor bucovineni, aici şed Grachii poetului nostru Mureşanu!

In prima odaie ne întâmpină excelentul şi în toată privinţa demnul şi amabilul Alecu Hurmuzachi cu „salutare şi bună venire, domnule profesor!" prinzând şi strângând cu ambele sale mâni mâna lui Pumnul, carele cu glasul său domol răspunse „bună găsire!"

In sala, până la care trecurăm încă prin-tr'un cabinet, se aflau vreo zece, cincisprezece emigranţi moldoveni, între care şi fraţii Goleşti şi un anume Curtius, inginer din Bucureşti. Acolo ne ieşi înainte până la pragul uşii bătrânul Hurmuzachi în costumul său boieresc — dânsul era mare vornic — şi în întreaga sa ţinută patriarhală; îl cuprinse pe Pumnul şi-l sărută pe frunte, zicându-i:

— Poftim, domnule, şi priveşte de acum înainte casa mea da pe a dumitale!

Toţi se sculară... Pumnul sta ca zăpăcit, fără a vorbi vreun cuvânt. Mă uitam la el: ochii lui erau inundaţi în lacrimi. Mă retrăsei şi mersei acasă.

Pumnul rămase de aci înainte în curtea bătrânului Hurmuzachi, unde locui câtva timp şi după numirea lui ca profesor de limba şi literatura română la liceul din Cernăuţi.

Amintiri despre Vasile Alecsandri

Era în vara anului 1848, anul pe care multe popoare îl numesc anul mântuirii. In Cernăuți se aflau aproape la cincizeci de tineri moldoveni, fruntea acelui tineret din întreaga țară, parte surghiuniți de Vodă M. Sturdza și parte refugiați încoace de frica acelui Vodă. Acești parte proscriși, parte refufugiați, erau în Cernăuți prin diferite cvartire: în hoteluri, de care pe atuncea erau numai două mai de acătării, apoi prin case private și unii la Nestorul și fruntașul boierilor bucovineni, marele vornic Doxachi Hurmuzachi, tatăl știuților noștri, tot așa de mari Români ca și mari spirite, Eudoxiu, George și Alecu Hurmuzachi, în casele sale din Cernăuți, iar alții la moșia sa Cernauca. In casa acestui boier, ce proscrișii și bejenarii cu tot dreptul o numeau „casa lui Avram", locuiau, cum zisei, unii, la care se adauseră mai târziu și Gheorghe Bariț și Aron Pumnul; căci acea casă a boierului Hurmuzachi, din Cernăuți, făcută după obiceiul boierilor vechi, adecă jos

şi numai cu un rând, nu era prea încăpătoare pentru mulţi, locuind în ea şi însuşi bătrânul boier cu cocoana sa şi cu fiul lor Alecu, — apoi fiind acolo şi redacţiunea gazetei „Bucovina", ce o redija acel trifoiu de confraţi, mai ales însă vioiul, laboriosul şi ingeniosul Alecu. Dar la masă, la prânz şi la cină, se aflau în toată ziua cel puţin 10—15, de multe ori şi mai mulţi de cei proscrişi şi aceea la chiar silitoarea invitare a boierului şi cocoanei. Imi aduc aminte şi vor fi încă şi Cernăuţeni contemporani de pe atunci, care-şi vor fi aducând şi ei aminte, cum bătrânul boier Hurmuzachi, în hainele sale patriarhale, în anteriu adecă, de arşenic de mătase, încins cu şal scump de Bagdad, care ajungea până sus pe piept, caţaveică cu blană de jderi, deasupra cu giubea de cel mai fin postav, în cap cu fes roşu, de sub care se vedea retezatul păr, alb ca laptele şi peste fes pălăriuţă sură; în mână cu o vărguţă de gutaperca[1]) cu bold de aur la mănunchiu, călare pe un sur sprinten şi focos, ce mergea un umblet mărunt şi cilibiu, de ţi-era mai mare dragostea să te uiţi la el şi la septegenarul său călăreţ.

---

1) Arbore exotic, care creşte mai ales în insulele Sondei având o substanţă răşinoasă analoagă cauciucului.

Cum zisei, bătrânul Hurmuzachi, încă pe la şase ore dimineaţa şi'n toată ziua cu vreme bună, aşa călare traversa oraşul, coborîndu-se de pe cal, ce-l da feciorului, ce aşişderea călare-l urma, coborîndu-se, zic, de pe cal pe la hoteluri şi pe la casele în care se aflau în cvartir musafirii moldoveni, intra în odăi şi pe mulţi chiar sculându-i din somn cu vorbe vesele şi şăgalnice, îi invita la sine la masă şi ca să dea acestor alor sale invitări un pond mai nerezistibil, zicea încă pe pragul casei:

— Să ştiţi că cocoana vă aşteaptă şi vă aşteaptă cu bună samă.

Intr'o atare dimineaţă aflându-mă eu la fraţii Cozimireşti, unde locuia şi principele Alecu Moruzi şi ofiţerul Filipescu, — era numai a doua zi după ieşirea din tipar a epocalului poem „Deşteptarea României", care poem răposatul, marele nostru bard îl compuse la Cernăuţi şi-l tipărise într'o mie de exemplare — veni bătrânul Hurmuzachi, deschise uşa şi văzând pe toţi, în prima odaie pe ambii fraţi, iar prin uşa deschisă, în cealaltă, pe principele Moruzi încă în pat, aşişi de pe prag şi într'o poziţie ca de orator, declamă:

Voi ce staţi în adormire, voi ce staţi în nemişcare,

N'auziţi prin somnul vostru acel glas
triumfător...

erupse apoi într'un dulce hohot şi adăugând cu o faţă veselă, de se vedea că ce spune e numai şagă:

— Vodă cu Duhamel şi cu Băluşcă-s acum pe drum, raita'ncoace; hai sculaţi să mergem să-i primim cu alai (iar un hohot), dar până atunci poftim astăzi la masă, cocoana vă aşteaptă şi vă aşteaptă de bună samă. Şi apoi: Bună dimineaţa principe, bună dimineaţa domnule Filipescu, bună dimineaţa Petrachi şi Vasilică! şi se duse, mai lăsând în ducă-i să se audă încă câteva vorbe de şagă asupra declamării sale.

Amabilul bătrân învăţase anume acea strofă pe de rost, ca să scoale cu ea din somn pe musafirii din Moldova.

Eu, încă student de teologie, deşteptat şi eu în câtva de spiritul cu sorgintea-i în Paris, străbătut apoi ca un fulger peste Berlin şi Viena până şi la noi în Bucovina, scrisesem până atunci câteva mărunţimi, ca de exemplu „Odă la ziua natală a Impăratului Ferdinand", cu motto din Herder: „Du bist Gesalbter den uns Gott versprach", adecă „tu, unsul eşti pe care ni l-a promis Dumnezeu"; apoi nişte stihuri „Către Zimbru", „Aratrul sau

plugul la anul nou", parafrază a celui original, în sensul timpului de atunci; o fabulă „Buchea și litera", o idilă „Stâna" și „Lui Iancu", regelui munților din Transilvania, odă ce se cântă și astăzi atât în Bucovina cât și în Transilvania, care aceste mărunțimi, nu așa ele, decât inima cea nobilă și devotată națiunii noastre, inima confraților Hurmuzachi, care ei fură primii ce recoborîră drept Theseu, focul naționalității române în româna Bucovină, răcit deja, acel foc, mai cu totul prin norii străinismului și care confrați, văzând în mine ceva românesc și capabil de formare ulterioară, mă introduseră în casa lor, prin urmare și în cunoștință cu proscrișii și refugiații din Moldova.

Nemuritorul V. Alecsandri mă îndemna cu cuvinte dulci și lăudătoare să urmez pe calea începută, înainte. Eu, ce pururea numai cu un respect priveam la marele poet Alecsandri, care respect nici astăzi nu l-aș putea numi decât sfială pioasă; auzind atari cuvinte din gura atât de mult adoratului de mine, mă și dusei și scrisei o baladă, „Ieremia Moghilă și Sihastrul". După ce o purisei cât putui de mai frumos, mersei cu ea la Alecsandri, în Hotelul de Paris.

Era pe la opt dimineața; îl găsii încă în

pat, îmbrăcat în halat şi şezând rezemat pe perini, cu creionul în mână şi cu hârtie dinainte-i pe o carte, ce-i servea drept masă. Imi permit a face aici o mică deviaţiune şi încep cu descrierea persoanei fizice. V. Alecsandri era pe atuncea de statură mijlocie, dar sprintenă şi mlădioasă. Faţa-i era rătunzie şi cu trăsături din cele mai simpatice. Fruntea-i bine desvoltată, pe care nu o împresura niciun păr până după vârful capului, ceea ce însă nu-i scăzu omenitatea [1]), ba, pot să zic frumuseţea, niciun pic. Ochii-i erau negri, iar sprâncenele negre deplin şi încordate sus, apoi împreunate la mijloc, gemene una de alta, ce-l făcea şi mai frumos, şi mai drăgălaş. Gura-i simpatic proporţională şi nasul tot aşa.

Buza-i superioară o urma o mustaţă nu mare, neagră, ca şi sprâncenele şi ca părul acesta scurt dindărătul capului. Barba şi favoritele şi le rădea. El era pe atunci de 26-27 de ani. Fiind vara, afară de câteva excepţiuni, se îmbrăca schimbiş, ca şi intimul său amic Costache Negri, în bluză şi pantaloni ba albi, ba naranzii, la gât fără nicio legătoare, ci numai cu gulerul cămăşii îndoit în jos; în cap cu pălăriuţă panama fină. Mer-

---

[1]) Blândeţe de caracter.

suf îi era pururea galant, dar nici când afectat. Numai atunci când, câteodată seara, intorcându-se cu consoţii săi dela plimbare, în Cernăuţi dela grădina publică, iar la moşia bătrânului Hurmuzachi, Cernauca, din parcul curţii, ori de pe fânaţe, ţinându-se câte şase, şapte inşi de-a-braţeta, Alecsandri şi C. Negri totdeauna în mijloc, cântând cu toţii: Allons, enfants de la patrie, le jour de gloire est arrivé... pasul îi era astfel, adecă după tactul cântecului „Marselesei".

In fine, glasu-l era atât în vorbire cât şi'n cântare domol şi totuşi de un timbru foarte amabil şi atrăgător. V. Alecsandri era, cum îl numeşte şi Eminescu, pururea vesel: altfel eu nicicând nu l-am văzut. Nu-i vorbă, impresiuni dureroase, mai ales în vremurile cele de urgie în patria sa, Moldova, când mai în toate zilele veneau veşti, una mai sinistră şi mai revoltătoare decât alta, cu bună seamă îi strângeau inima. Dar, fie că el poseda puterea morală de a sufoca pentru externi durerea, în sine, ori fie că faţa sa din fire aşa ca să nu se poată schimba în semne de tristeţe, — Alecsandri era, afară din când în când tăcut, cum zisei, pururea vesel. Pe mine, când veneam la el, ori când mă intâlnea pe drum,

totdeauna mă bineventa, respectiv mă saluta cu

Porumbiţă întristată
Eu ca tine sunt străin
Şi'ntr'o ţară depărtată
Tu cânţi tristă, eu suspin —

primul cuvânt, adecă, din strofa aceasta a lucrului său propriu, aluziune şăgalnică la numele meu. Sfârşea această strofă, cum zisei, din poezia sa „suspin", dar cuvintele „eu suspin" le rostea totdeauna cu un zâmbet amabil.

Vesel de tot, sau aşa să zic entuziasmat în veselie, îl văzui pe V. Alecsandri odată şi adecă la banchetul ce-l dete el şi fratele său, repausatul locotenent-colonel Iancu, în Hotelul de Moldavie, la Cernăuţi, în onoarea proclamării republicii în Bucureşti. Bătrânul boier, tatăl Alecsandriştilor, venise şi el cu câteva zile înainte la Cernăuţi, lucru ce-i dete marelui poet şi român V. Alecsandri posibilitatea intemânatica a-şi face pe dor şi a da acel banchet. Se zice că bătrânul boier era cam strâns la pungă. Insă insistările dulci şi desmierdătoare ale fiilor săi şi mai ales ale iubitului său Vasilică, i-o desbrăcară, cu ce inimă nu ştiu, dar aceea ştiu că cu propria sa mână, fiind şi eu de faţă, numără bietul bă-

trân a doua zi 125 de zâmțați pentru acel banchet. Șampania dela acel banchet, pe care tânărul Curțius din București, ca unicul reprezentant al Munteniei, îl prezidă, șezând sus pe un fotoliu, plăcu tare și la mulți din clasele superioare de dincoace.

Dar poporul dela țară, adecă pe sătenii de rând, îi iubea V. Alecsandri ca nu știu ce! De multe ori mergând eu cu răposatul pe stradă, dacă auzea niște oameni săteni vorbind românește, sta la ei, le zicea „bună ziua", se da cu dânșii în vorbă, îi întreba că de unde sunt, la ce treabă au venit la târg, ce le fac casele, ce gospodăriile și câtele (asemenea, ce el, Alecsandri, cunoscătorul desăvârșit al poporului, știa că place atâtor oameni să audă, dacă cineva îi vorbește. La despărțire le zicea:

— Fiți sănătoși și să găsiți bine acasă!

Se înțelege că bieții oameni simțeau în adevăr o mare bucurie văzându-se cinstiți cu vorba de un don și încă în limba și după obiceiul lor; mult se uitau apoi după Alecsandri. Așa făcea el și la Cernauca, când se afla acolo, adecă la moșia bătrânului Hurmuzachi. După atari vorbiri dese cu oamenii de acolo și pururea în mod afabil și amical, ei îi aflară numele și, o, ce și câtă bucurie

avu odată, auzind că-i zice un moş săiean „coconaşule Vasâlică!" Văzând eu că nemuritorului nostru cântăreţ cu condeiul îi place atât de mult poporul şi venind odată nişte munteni din Câmpulung cu vornicul lor, Andrei Burduhosul, într'o afacere a lor, la Cernăuţi, venind ei apoi şi la mine în seminar, căci mă cunoaşteam cu numitul vornic, un bărbat din fire foarte inteligent, îi invitai să meargă cu mine la Alecsandri, zicându-le că să mergem la o persoană mare din Moldova, care tare iubeşte poporul şi căreia vorbind eu despre muntenii noştri, care-s neaoşi Români, îşi exprimă dorinţa să se întâlnească şi să vorbească cu atari munteni. Oamenii se'nvoiră la vorba mea şi ne duserăm. La Alecsandri, în Hotelul de Paris, găsirăm şi pe Costache Negri, care şi el cu surorile sale şedea în acel hotel. Recomandai oamenii; Alecsandri zise „îmi pare bine", dete mâna la vornic, apoi la toţi ceilalţi, care mai erau trei, îi pofti să şadă şi dându-se în sfat cu ei, ba despre alta, cum şi din ce trăiesc acolo la munte şi cum le merge, aduse pe'ncetul vorba la stâni, la ciobani şi în fine la... de au încă cântece vechi, bătrâneşti, şi de le cântă la întâlniri vesele, la nunţi, la hramuri şi altele.

Vornicul Andrei zise că da, cântă, numai a-

cum mai rar, că nu le prea vine a cântări și a veseliei. Atunci unul din ceilalți trei, cu numele Ioniță Sabie, unul și mie cunoscut șăgaciu și glumeț, ca întrerupând pe vornic, zise:

— Ba, acum cântăm mai în toate zilele, dar cântăm cântecul ăsta... dacă n'ați bănui să vi-l zic...

— Poftim, poftim, zi-l numai, răspunse Alecsandri râzând.

Se puse pe scaun în preajmătul lui Sabie, dar cam departe, ca să nu-l jeneze și badea Ioniță începu pe melodia doinei în glas, nu tare și nici slab:

Cântă cucu sus p'un ciung,
Oiu, rea veste'n Câmpulung,
Din Rarău până'n Bârgău
N'auzi alta decât rău
Și din Runc până'n Muncel
Câmpulungu-i vai de el.
Că de când...[1] au intrat în Câmpulung
Și de când... au venit
Câmpulungu-au sărăcit.
Cu'nvârteli, cu protocoale
Au rămas satele goale,
Satele și casele
Și strungile, bietele...

---

1) Aci numai un nume ce nu mi-l pricepui bine. (Nota autorului).

Şi-apoi iar zise badea Ioniţă cam cu râs, cam cu adins:

— Nu bănuiţi, mă rog, dar aşa cam cântăm în toate zilele.

După ce fini badea Sabie cântecul, Negri şi Alecsandri se uitară unul la altul şi acesta zise către Negri:

— Pauvres, pauvres gens! (Bieţii, bieţii oameni!)

Acum reviu la continuarea subiectului de faţă acolo de unde am deviat.

Alecsandri, intrând eu pe uşă şi încă neavând când a-l saluta cu „bună dimineaţa!" mă şi bineventă cu stereotipu-i „porumbiţă întristată" şi ca totdeauna cu faţa sa veselă:

— Ce hârtie ai în mână? îmi zise; mi-ai adus ceva?

— Am adus, răspunsei eu, dar nu dumitale, ci numai la dumneata, ca să te rog cât mai frumos să aibi bunătatea să citeşti când vei avea timp liber ce am scris eu în hârtia asta şi apoi să mi-o înapoiezi cu binevoitoarea-ţi judecată de-am scris ce-am scris de ceva seamă.

— Ah, bun! şi cred că după cum am citit versurile dumitale, şi aceasta ce ai adus va fi bine scrisă.

Imi primi hârtia, din mână şi desfăcând-o şi numai văzând titlul:

— Bravo, baladă! Din popor?

— După o tradiţiune legendară, răspunsei eu, care am auzit-o în locul meu natal, Suceviţa, şi e cam tot una cu cea „Ştefan cel Mare şi Sihastrul Daniil", când a mas Ştefan cel Mare la el, în chilia cea scobită într'o stâncă şi după aceea, cum zice tradiţiunea, a zidit Ştefan mânăstirea Putnei.

— Bun sujet, zise Alecsandri, voiu ceti-o şi ţi-oiu da bucuros părerea mea.

Fiindcă-l văzui la lucru, mă închinai tăcut şi mă dusei. La amiază-zi ne întâlnirăm la masă la bătrânul Hurmuzachi, la care masă, ca de regulă, se aflau şi mai mulţi emigranţi moldoveni şi între dânşii şi Costache Negri şi V. Alecsandri cu frate-său Iancu. In timpul mesei, şezând eu lângă fiul bătrânului Hurmuzachi, Alecu, îmi zise acesta pe'ncetul, căci V. Alecsandri nu era departe de noi:

— Ai scris ceva, mi-a spus Vasilică; bine-ai făcut, scrie, scrie!

După masă, care ca nicicdată altfel, decât cu vorbe vesele se petrecea, parte ale bătrânului de ani, dar de inimă pururea junelui Avraam Hurmuzachi, de care vorbe şi glume şi ale celorlalţi meseni, foarte îi plăcea şi rădea

cu un haz ce iarăşi, prin el făcea veselie plăcută la toată masa, după masă, zic, venind V. Alecsandri la mine şi luându-mă de mână-mi zise:

— Avea-vei timp desară să vii la mine?

— Avea, răspunsei eu.

— După nouă mă găseşti, poftim.

Venind seara după nouă, îl auzii de-afară pe Alecsandri cântând „Scumpă dragă copiliță" din „Norma". Pricepui că nu e ocupat.

— Vii, porumbiță întristată...? zise el, haidem, sara-i plăcută, hai la plimbare şi-om vorbi de ale noastre.

Ajunşi cu vorbe despre alte lucruri, între care şi despre ce învățam în teologie şi oare aceea ce învățăm, mai ales în dogmatică, e deplin în sensul bisericii noastre ortodoxe, ca celei mai constituționale din lume şi de nu se ştirbeşte ceva în favoarea guvernului, care aici nu e ortodox, la care şi alte întrebări de natura aceasta eu răspundeam cum pe atunci încă ştiam, ajunşi, zic, între atari şi alte vorbe, în grădina publică, mai văzând acolo pe aleea principală alți plimbători târzii, Alecsandri se îndreptă spre o alee lăturaşă, în care nu se vedea nimic.

— Domnule Porumbescu, îmi zise aici el, acum ceva despre ale noastre. Îmi place că

te văz, mai intâi de toate, Român, şi-apoi că te şi ocupi cu scrieri româneşti. Scrii, să împărtăşeşti şi neamului dumitale şi al nostru aceea ce ai şi ce ştii dumneata. Aşa se cade, aşa e bine, aşa să facem cu toţii, după puterile noastre... Mai ales poporul de jos... noi îl numim de jos, sărmanul popor şi cu cât ii mai de sus el decât noi! A avut oarecând neamul nostru vremi bune şi pe urmă vremi rele; cele bune însă n'au fost şi ale poporului, ce-i zicem de jos. Atuncea, e drept, a fost el de jos şi drept e că de jos a rămas el bietul până în ziua de astăzi. Însă atât din vremurile bune, cât şi din vremurile rele, ce a fost neamului nostru întreg mai sfânt, mai scump, mai dulce şi chiar mai şi de onoare, nu acei unii, cărora le zicem de clase de sus, ne-au conservat şi păstrat pentru posteritate, pentru noi cei prezenţi şi pentru cei ce vor fi urmaşi după noi, ci poporul, bietul, ce-l numim de jos. Înstrăinatu-s'au de tezaurul vetrei clasice părinteşti acei unii, frântura mai mică din naţiunea noastră, părăsind ei, drept fiul cel pierdut din Evanghelie, cele superioare, datinile şi obiceiurile strămoşeşti, care sunt, cum şi erau, cele mai poetice, cele mai sublime din lume, — dar poporul de jos, tezaurul acela superior, pe care acei unii din clasele

aşişderea superioare îl părăsiră, nu l-a abandonat ca nişte haini, ci l-a strâns la inimă şi l-a păstrat cu scumpătatea şi conştiinciozitatea demnă de un popor aşişderea demn. Acest popor, cu tezaurele lui naţionale, să-l copiem!

Alecsandri le spunea acestea în linişte, dar vădea totodată şi cea mai expresă simţire şi apoi, după câţiva paşi, mă întrebă:

— Dumneata eşti din popor?

— Da, răspunsei.

— Ferice, zise el, ţi-oiu mai spune deci unele în acest sens, dacă eşti din popor. Dar până atunci să vorbim ceva despre poezie, cu care văd că şi dumneata te ocupi. Poezia, domnule Porumbescu, este o artă şi încă o artă tot aşa de frumoasă, precum şi domeniul ei e numai frumosul. Ca artă aşa dar, ea pretinde dela poet o facultate specifică, spre a o putea realiza, apoi şi o desvoltare a acelei facultăţi, prin îndeletnicire. Facultatea cea specifică pentru arta poeziei trebue să fie superioară, e ceea ce noi numim talent, ori chiar ingeniozitate. Talentul acesta de poezie este, cum aş zice, teoria, iar exersarea, îndeletnicirea în poezie e practica ei. Prin această teorie şi praxă metamorfozează poetul o lume de simţiri şi cugetări estetice, prefăcându-le

şi înfăţişându-le în cuvinte. Trebue apoi acel talent să mai aibă facultatea de o produce din sine, să inventeze originalităţi şi aceste originalităţi să le pună în imagini. Această facultate e fantazia. Şi în sfârşit, poetul trebue să posede deplina cunoştinţă a limbii, ca să aibe toate, şi cele mai fine şi mai frumoase colori la dispoziţiune, pentru a-şi putea şi exprima şi împodobi prefacerea simţirilor şi gândurilor sale estetice, împreună cu fantazia sa, în cuvinte.

Ascultam tot cuvântul vorbirii marelui poet cu cea mai încordată luare de seamă, ba şi mai mult, parcă cu frică să nu scap cumva din auz şi din pricepere o unică iotă.

— Aceste, continuă Alecsandri iarăşi, cum zisei, sânt despre poezie în deobşte. Ţi-am cetit balada „Ieremia Moghilă şi Sihastrul". Aşa-i că sujetul ei ţi-a plăcut, căci l-ai scris?

Eu tăcui.

— Da, ţi-a plăcut, căci altminterea nu te ocupai de el. Şi acuma să-ţi spun, domnule Porumbescu. Cearcă, caută, ascultă şi întreabă de aiari tradiţiuni între poporul din care eşti, în care trăieşti şi mai ales în care şi cu care ca preot vei trăi. Tot de ce, de ce mai mult te-i îndulci de mărgăritarele preţioase şi încântătoare ce le are poporul nostru

strânse la sânul său. Şi acele mărgăritare preţioase şi întradevăr fermecătoare sânt poezia neamului românesc. Cel mai scurt cântec, cea mai mică poveste să nu o bagatelizezi, să nu o ignorezi, să o scrii; ele sânt ori frânturi din întreguri mai mari, ori conţin aşişi în sine însuşi un întreg sintetic, pe care analiticul îl va desfăşura şi deslega, drept, cu sticla camerelor obscure.

Stete apoi locului, mi se păru că caută spre cerul înstelat, mă luă de mână şi zise cu un patos fascinant:

— O poezia, poezia poporului nostru, repet, domnule Porumbescu, este poezia întregului nostru neam şi aşa de frumoasă e această poezie că desvelindu-se ea la lumina soarelui, este ca o copilă frumoasă din Carpaţi, tânără, mândră, nevinovată şi cum zice vorba românească, pe soare-i putea căta, dar pe dânsa ba.

Alecsandri tot încă mă ţinea de mână şi apoi râzând vesel, îmi zise:

— Şi dumitale — eşti Român şi tânăr, ha? — aşa o copilă să nu-ţi placă a o căuta, spre a-ţi îndulci, sărutând-o, sufletul de privirea la ea şi de a gusta farmecul ei? Cată la mine: eu, că mai în vârstă decât dumneata,

eu mor de dorul ei, am căutat-o și o voiu căuta-o...

Imi slobozi mâna, scoase o hârtie din buzunar și dându-mi-o, zise:

— Poftim balada dumitale; am îndreptat ce am socotit și poți să o publici...

Era târziu, când, după ce-l petrecui pe marele poet V. Alecsandri până la cvartirul său, mă întorsei acasă plin și încărcat de gândurile cele mai satisfăcătoare și mai fericite de a fi auzit ce am auzit dela „Privighetoarea latină", V. Alecsandri.

Incă în acea seară, venii acasă, căutai în balada mea, să văd ce-a îndreptat în ea V. Alecsanri; erau, se vede că din indulgență către un începător ca mine, numai două cuvinte schimbate cu creion. Acea baladă se publică apoi în „Bucovina" și în „Zimbrul", iar eu culesei, cât am fost student, în ferii, cântece poporane și ferindu-mă cu toată sfințenia a schimba, a corija sau adăuga la cele, ce și cum le auzii, le trimesei lui V. Alecsandri. Incă de anul nou cel expirat trimețându-i la Paris raporturile, unele scrise și altele tipărite, despre succesul operetei „Craiu nou" la Oravița (libretul, cum se știe, al lui Alecsandri și muzica de răposatul meu fiu Ciprian) și urându-i de acel an nou în modul și graiul popo-

rului nostru, răspunzându-mi şi cu privire la operetă, zise:

„Meritele muzicii acestei operete naţionale sânt demne de a li se deschide porţile teatrului mare din Bucureşti".

Istoria violinii lui Ciprian Porumbescu

Era în Iunie 1866, mă aflam la Stupca, ca paroh, şi era foamete: bieţii oameni şi mai bieţii copii umblau leşinaţi de foame, căci în ambii ani precedenţi, din cauza unei mari secete, nu se făcuse pâne mai nimica. Aşa era în întreaga Bucovină, însă şi mai rău în părţile ei sudice despre Moldova, în care parte se află şi comuna rurală Stupca, căci şi Moldova era într'acei ani pălită de una şi aceeaşi soartă ca şi Bucovina.

Intr'acel timp de grea nevoie, văd într'o zi la poarta ogrăzii mele vreo câţiva oameni cu femei şi copii. Stăteau şi se uitau spre casa mea, iar un bătrân, cărunt şi gârbov, dintre ei, răzimat pe o cârjă, dându-şi vechea pălărie unuia din cei mai tineri să i-o ţină, intră în ogradă, ţinând în mâna stângă o violină. Mi se păru că e un Ţigan sărăntoc şi ceilalţi dela poartă tot aşa. Ieşii din casă, pricepând că vin bieţii aceştia la cerşit şi cu cuvântul „poftim!" întinsei mâna bătrânului, să-i dau ceva.

— Mulţumesc, domnule părinte, răspunse moşneagul, dea-ţi Dumnezeu mărire şi sănătate! dar cu atâta, vai, nu mi-i destul (aici arătă cu mâna spre poartă) şi mai mult nu pot cere şi nici n'am cerşit până acum. Of, dar acum a dat Dumnezeu vremi grele peste creştini, nu-i câştig nici într'un fel: ni-i de a ne scăpa zilele din astă grea cumpănă... suspină bietul bătrân greu şi apoi continuă: Mi-au spus scripcarii de aici că sântia ta ai un băiat ce cântă în vioară; cumpără aceasta (ridicând vioara spre mine), cumpără-o, mă rog, că vremile ei s'au trecut pentru mine, cum s'a trecut şi vremea mea...

Un suspin lung şi adânc urmă acestor cuvinte ale moşneagului; se plecă pe cârjă cu ochii aţintiţi spre vioară şi apoi mai îndreptându-se ceva şi ridicându-şi ochii pe sub stufoasele-i sprâncene cărunte spre mine, zise:

— Din mână cinstită mi-a venit scripca asta, în mână cinstită să ajungă; cumpără-o că-i de soiu, e scripcă domnească.

— Şezi, moşule, colea pe trepte! zisei, îi luai vioara în mână, mă uitai la ea: pieptu-i era spart, coarde, urechi şi tarniţa-i lipseau; întreaga violină era la vedere numai o vechitură nearătoasă; atâta, că era de un fason

sprinten şi fundul cu gardinele-i[1]) de pe împrejur se vedeau atât de bine sleite la un loc, încât se păreau a fi una.

— Cum, moşule, întrebai pe bătrân, cum zici că scripca asta-i domnească şi că ţi-a venit din mână cinstită, cum ţi-a venit?

Moşneagul, care se pusese pe treapta de jos a casei — ce văzând cei dela poartă, vreo şapte, opt la număr, intrară şi ei în ogradă şi se puseră într'o depărtare modestă, jos pe pământ, — zise:

— D'apoi povestea vioarei iştia e cam lungă, însă dacă ai vre să asculţi, ţi-oiu spune-o.

Puse apoi vioara pe genunchii săi, se uită la ea, suspină şi apoi zise:

— Era pe vremea bijeniei, acum trei, patru preste patruzeci de ani. Eram un băietan ca de şese, şeptesprezece ani şi cântam nu prea rău în scripcă şi din gură. Cântam şi singur, ţinându-mi un frate al meu mai mic hangul; dar mai mult cântam cu tatăl meu, de-i ţineam eu hangul; ierte-l Dumnezeu, că tatăl meu era meşter vestit. In Moldova noastră era rău; un Ipsilant făcuse resmiriţă mare, avea

---

1) Scobiturile prin care se împreună părţile vioarei sau ale altui obiect.

să intre Turcul în ţară şi boierii fugiră cari încotro, lăsându-şi casele şi moşiile în sama lui Dumnezeu şi a bieţilor oameni. Pribegiră mulţi dintre ei şi încoace, în Bucovina. Acum nu ştiu, au că numai în trecăt, ori şi pe mai multă vreme, se opriră mulţi din acei boieri bejinari şi la stăpânul nostru, coconul Canta, colea la Horodniceni, că eu acolo-s făcut. Intr'o după amiază-zi ne chemă boierul nostru, — Dumnezeu ierte-l că era un boier creştin! — ne chemă prin un fecior la curte, să venim, eu şi tatăl meu, cu scripcele într'acolo. Ne duserăm şi feciorul venit după noi ne arăta unde să mergem, adecă la cerdacul din dosul curţii, spre pomăt şi grădină, unde, mergând noi într'acolo, văzurăm mai mulţi boieri şi cocoane, că şedeau boierii pe lângă o masă, la vin şi la ciubuce, iar cocoanele de o parte la sfat. Cum ne zări, boierul nostru, strigă: „Ai venit, Trifule? — că Trifu îl chema pe tatăl meu — ia zi-ne una, da ştii, de cele din călcâiul inimii, de care ştii tu că-mi plac mie şi aşa ca să placă şi la boieri şi cocoane". Noi ne tocmirăm strunele şi tatăl meu cântă una, cântă două, o chindie şi una de ale codrului şi eu îi ţineam hangul. Parcă plăcu boierilor noştri zicala noastră, că ne aruncară la iermelici, dar voie bună nu vedeam

nici în fața boierilor, nici în fața cocoanelor, ba unul din boieri, și încă tânăr, se plimba prin cerdac cu capul plecat: mai sta, ne asculta și iarăși se plimba, se vedea că-i tare supărat. Stăpânul nostru, poate că voind să aducă pe toți musafirii săi mai în voie bună, ori numai pe acel tânăr ce era mai supărat și nu grăia niciun cuvânt, zise către mine: „Măi Stănică, sau trage tu hora aceea, știi tu, aceea ce plăcu așa de tare boierului Cănănău când a fost la mine. Moș Trifu, ține-i băiatului hangul! Băiete, da să mi-o zici, măi!" sfârși boierul cu glas tare. Cântai acea horă și încă hăt binișor, care nici sfârșind-o bine, îmi și zburară iermelici și sorocoveți din cerdac ca bravale, de mi se părea că din toate gurile, și ale boierilor, și ale cocoanelor. Atunci stăpânul nostru, parcă vesel că a plăcut zicala noastră musafirilor săi, bătu în palme, un fecior veni, îi porunci să umple paharele. Boierii ciocniră și închinară; cel tânăr și supărat însă veni pe scări la mie, îmi luă scripca din mână și se uită apoi la mine, mă netezi pe cap și pe obraji și apoi îmi zise cu glas moale, ca jalnic: „Nu știi tu cântecul „Sărmanei turturea?". — „Știu cocoane!" — „Ia zi-mi-l din scripcă și din gură!" Aveam glas bun, după cum ziceau oa-

menii, apoi, cum zisei eu, îmi umbla bine şi arcuşul... Cântai cântecul turturicei şi din gură şi din scripcă, ţinându-mi taică meu hangul, dar aşa de cu tacâm, aşa de lin şi de potrivit, că-l auzeai parcă numai colea spre zori de ziuă, prin somn... Boierii şi cocoanele, cum luai cu seama, îşi ţinură ochii spre mine, cum eu, cu obrazu-mi cam plecat spre vioară, cântam, ce să zic, cântam din toată inima.

Aici suspină moşneagul şi zise apoi rar şi aşezat:

— Ah, tinereţelor, tinereţelor, unde sunteţi? Raiul v'a făcut, raiul v'a luat! — Aşa... iar colo în cântec la „of, sărmana turturea, cum şi-au pierdut soţia!" boierul cel tânăr şi supărat — ce stătu toată vremea cât cântai eu rězimat de stâlpul portiţei cerdacului cu capul plecat şi cu ochii cătând în pământ, — îşi ridică capul, înfipse ochii în mine; mă uit, ochii îi erau plini de lacrimi şi când poftorii „of, of, of sărmana turturea" şi poftorii aceste cuvinte pare-mi-se că nu cu inima în sân, ci în gură şi în arcuş, acel boier tânăr cu lacrimi în ochi se repezi în casă şi de acolo veni cu o scripcă în mână şi pe când boierii ceilalţi şi cocoanele mă lăudară după sfârşitul cântecului şi îmi aruncară bacşişuri, el, boierul cel tânăr, veni la mine

și ștergându-și ochii cu batista, îmi zise: „Ține, copile, ți-o dăruesc: să tot cânți pe ea cântecul turturelei, cum l-ai cântat acum" și dându-mi scripca, slobozi ochii și fața în jos, își puse mâna pe ochi și zise cu o jale ce mă curmă și pe mine la inimă: „O, căci turturică mi-a fost și am pierdut-o!"... Zise și se duse repede, nu înapoi în cerdac, ci în grădină și în pomăt.

Aci tăcu bătrânul și după o pauză continuă:

— Scripa ceea, iată-o, aceasta-i! Preste treizeci de ani a desfătat ea cu glasul ei cel dulce auz și inimi, și de țărani, și de preoți, și de boieri, ba și multe lacrimi a stors; cu dânsa m'am hrănit și eu cu baba mea, Dumnezeu ierte-o; cu dânsa am crescut și hrănit și cei doi feciori și cele două fete (aici arătă moșneagul spre cei ce ședeau colea pe pământ) și încă trei copii, pe cari mi i-a luat Dumnezeu. Da vr'o zece zile încoace, de când mi-au înlemnit degetele acestea, a înlemnit și inima în mine; nu mi-a mai fost arcușul pe dânsa, la viața-mi mută și ea biata îmi ținu hang mut, aninată în cuiu și nepoții, jucându-se cu dânsa când nu eram acasă, au stâlcit-o; dar sunt meșteri, or tocmi-o și iarăși va fi ce a mai fost și coconașul dumi-

tale, ce aud că cântă în scripcă, crede-mă, n'a bănui că i-ai cumpărat-o, va îndulci şi el pe mulţi şi pe dumneata.

Ciprian, fiul meu, carele se afla pe atunci în clasele gimnaziale inferioare, avea vioară, şi încă bună. Dar istoria violinii şi cuvintele bietului moşneag, apoi şi aspectul celor ai săi, ce şedeau colo pe pământ, mă făcură de cumpărai scripca cu o bagatelă, ce o ceru moşneagul. Mai dădui bătrânului şi glotaşilor săi ceva de ale mâncării şi ei mulţumindu-mi, se duseră mai departe, în drumul lor.

Pe această violină cântă fiul meu Ciprian în nefericita-i închisoare, când un hoţ din cei închişi cu dânsul într'o celulă, auzindu-l, irupse în plâns; pe această violină cătă el la Nervi, în Italia, Doina mării Mediterane, ca ea să o ducă, cum zise el, pe undele sale, oceanului şi acesta să spună lumii care acorduri sunt cele mai dulci şi mai scumpe Românului, această violină, în fine, o numi el, bietul, până în ultimele ore ale vieţii sale „mireasa mea" [1].

— SFARŞIT —

---

1) Vioara, reparată de un maestru din Lemberg, era lucrată în 1626 de un Cremonac Nicolau Amoti.

CUPRINSUL

NOTĂ

La pag. 16. notă, se va citi „poieni în păduri”. Celelalte mici greșeli de tipar cititorul e rugat să le îndrepte singur.

Tip. „Finanțe și Industrie” — Str. Poetul Macedonsky, 3

1985
BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY